

पुथा उत्तरगंगा गाउँपालिकाको एकीकृत गुरुयोजना

गुरुयोजना टोली सदस्यहरू
टोली नेता, सोमत घिमिरे
सदस्य, इन्जिनियर मौसम मैनाली
सदस्य, नारायण गिरी

पोलिसी, रिसर्च प्लानिग एण्ड एडभोकेसी फाउन्डेसन प्रा.लि.

२०७५ | ०२ | १७

गुरुयोजना टोलीको तर्फबाट

पुथा उत्तरगंगा गाउँपालिकाको गुरुयोजना निर्माणको क्रममा शुरुमा स्थलगत अध्ययन कार्यक्रमको आयोजना गरिएको थियो । जहाँ व्यक्तिगत अन्तर्वार्ता, सामूहिक छलफल राखिएका थिए । जसले गर्दा गुरुयोजना निर्माण टोलीलाई धरातलीय यथार्थसँग साक्षात्कार गर्न मद्दत मिलेको थियो । त्यही कारणले यो गुरुयोजना विज्ञको मात्रै सल्लाह, सुझाव र सिफारिसमा बनेन । आफ्ना लागि आफैले बनाएको गुरुयोजना हो यो गुरुयोजना । यस गुरुयोजनाले गुरुयोजना निर्माणका परम्परागत मान्यताहरू भत्काएको छ र स्थानीय ज्ञान, अनुभव परिवेश उपलब्ध प्राकृतिक स्रोतको आधारमा गुरुयोजना निर्माण भएको छ ।

ज्ञान र विचारहरू बाहिरबाट अर्थात् विशेषज्ञबाट मात्रै आयात गर्ने परम्परालाई ठाडै चुनौती दिएको छ । गुरुयोजना निर्माणको क्रममा ६५ जनाभन्दा बढी सहभागीले ५ दिन १२ घण्टाभन्दा बढी सोंच, विचार र चिन्तन गरेर यो गुरुयोजना यस रूपमा आउन सफल भएको हो । यो गुरुयोजना तिनै सहभागीहरूको मान्यतामा, चिन्तनमा, ज्ञानमा, पुराना अनुभवमा आधारित भएकोले यसको जग सोभै समाजमा छ अर्थात् यस गुरुयोजनाले समाजका थुप्रै अप्ठ्याराहरूलाई छिचोल्दै, संघर्ष गर्दै जन्म लिएको छ । सम्भवत आफ्ना लागि आफैले गुरुयोजना बनाएको नौलो घटना हो यो ।

पुथा उत्तरगंगा गाउँपालिकाको कोलमा ५ दिनको औपचारिक गोष्ठी राखिएको थियो । लामो समयको विकासको प्रक्रियालाई राज्य र समाजले अघोषित रूपमा विकासलाई आयात गर्ने विषय मान्यो । कतिबेला विकास कोसेलीको पनि विषय बन्यो । यस्ता विकासका प्रक्रियाहरू र मान्यताहरू सामाजिक यथार्थताको लयमा ढल्न सकेनन् त्यसैले नेपालमा वर्गीय विभेद, जातीय विभेद, महिला पुरुषबीचको विभेद, क्षेत्रीय विभेदहरू प्रभावकारी रूपमा कम हुन सकेनन् । स्थानीय अर्थतन्त्र मजबुत हुन सकेन । गाउँमा बस्ने मानिसहरूले आफूलाई गर्व गर्न सकेनन् । विकासको प्रक्रियाले सीमान्तकृत समुदायमा भन् हिनताबोध थप्दै गयो ।

यही प्रक्रियालाई ख्याल गरी यो गुरुयोजना निर्माण स्थानीय अर्थतन्त्रलाई बृद्धि गर्न, सामाजिक न्यायमा आधारित समाज निर्माण गर्न अगाडि बढेको छ । जमिनको वर्गीकरण र उचित प्रयोग, व्यवस्थित बसोबास, प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण, व्यवस्थापन र उपयोगलाई यसले प्रमुख रूपमा अगाडि सारेको छ । स्थानीय विशेषतामा आधारित कृषिलाई प्रवर्द्धन गर्दै कृषिमा पारिवारिक कृषिलाई जोड दिँदै जहाँ जे फल्छ त्यही लगाउने मान्यतामा आधारित भएर पकेट क्षेत्रको मान्यतालाई अगाडि सारेको छ । भौतिक पूर्वाधारको हकमा सबैको पहुँचमा भौतिक पूर्वाधार पुर्याउने तर भौतिक पूर्वाधारको निर्माण गर्दा प्राकृतिक स्रोत र कृषियोग्य जमिन नष्ट नगर्ने अत्यन्तै मौलिक मान्यता अगाडि सारेको छ । एक

घर एक खानेपानीको धारा, सम्भव भएजति जग्गामा सिंचाई गर्ने, विपद् व्यवस्थापनमा समुदायलाई जिम्मेवार बनाउँदै सरकार र समुदायको सहकार्यमा हुने मान्यतालाई प्रस्तुत गरेको छ ।

कम खर्चमा स्थानीय स्रोतमा आधारित, स्थानीय मानवशक्तिले भ्याउने, स्थानीय ज्ञानमा आधारित औद्योगिककरणको मान्यता अगाडि सारेको छ । जसलाई गुरुयोजनाले ग्रामीण औद्योगिककरणको परिभाषित गरेको छ । ग्रामीण औद्योगिककरणको माध्यमबाट थोरै व्यक्तिले मात्रै भाग लिएको औद्योगिककरणको प्रक्रिया होइन, धेरै भन्दा धेरै व्यक्तिहरु औद्योगिककरण प्रक्रियामा सहभागी हुन सक्नु र स्थानीय अर्थतन्त्रको माध्यमबाट समाजवादउन्मुख राज्यव्यवस्थालाई स्थानीय तहबाटै योगदान पुगोस् भन्ने यस गुरुयोजनाको भित्री मर्म रहेको छ । यस गुरुयोजनाले समाजवाद कहिंबाट आउने कोसेली होइन, समाजवाद स्थानीय तहबाटै बुन्दै, निर्माण गर्दै समाजवादमा पुग्ने लक्ष्य लिएको छ ।

यस गुरुयोजना निर्माणको क्रममा सबैभन्दा पहिलो धन्यवाद ती स्थानीय समुदायलाई दिन चाहन्छु छोटो समयमा जसले हाम्रो टोलीलाई जीवनका सबै भोगाइहरु बताएर दिक्षित गरे । यस गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधिहरु स्वतः धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ । जसले आफ्नो धरातल, आफ्नो भूगोल, आफ्नो प्रकृति, संस्कृति, आफ्ना सामाजिक अन्तरविरोध, आफ्ना आर्थिक अन्तर्विरोधहरुलाई ख्याल गरी गुरुयोजना निर्माणको प्रक्रियामा सक्रिय नेतृत्व लिनु भयो । उहाँहरु धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ । जसले मलाई अथाह ज्ञान प्रदान गरी गुरुयोजना निर्माणको क्रमलाई सहज बनाउनु भयो । लामो समय राजनीतिक प्रक्रियामा सहभागी यस पुथा उत्तरगंगा गाउँपालिकाका अध्यक्ष ओमप्रकाश घर्तीको लगनशीलता, सैद्धान्तिक अवधारणा र उहाँको विशेष दक्षताले गुरुयोजनामा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्थे उहाँ धन्यवादको पात्र हुनुहुन्छ । जिल्ला समन्वय समितिका उपप्रमुख भीमकुमारी पुनको सज्जनता र भद्रता र स्थानीय यथार्थमा आधारित ज्ञानबाट म धेरै नै प्रभावित छु । यस गाउँपालिकाभित्र ५ दिन गोष्ठीमा बसेर उहाँले गर्नु भएको योगदानले यो गुरुयोजना सम्बृद्ध बनेको छ । समृद्ध बनाउन भूमिका खेल्नु भएकोमा उहाँलाई मुरीमुरी धन्यवाद ।

यस गुरुयोजना निर्माणको क्रममा मेरो टोलीमा बसेर काम गर्ने नारायण गिरी, इन्जिनियर मौसम मैनाली उहाँहरु धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ । यसैगरी मेरा मित्र नीमबहादुर बुढाथोकीको प्राविधिक सहयोगलाई मैले धन्यवाद दिएर मात्रै पुग्दैन तर दिने अरु केही छैन । निम धन्यवादका पात्र छन् । यसैगरी पुथा उत्तरगंगा गाउँपालिकाका माओवादी केन्द्रका होमप्रकाश श्रेष्ठ र पुनीराज घर्तीको भूमिकालाई विर्सनै सकिदैन । उहाँहरुले सम्पूर्ण व्यवस्थापकीय जिम्मेवारीसहित ५ दिन छलफलमा भाग लिएर यस गुरुयोजनालाई यथार्थताको लयमा लैजान साह्रै ठूलो मेहनत र गुण गर्नु भयो । उहाँहरु दुवै जना धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ । यसैगरी नेपाली कांग्रेसका पूर्वी रुकुमका जिल्ला संयोजक तथा पूर्व सहायक मन्त्री केसर मान रोका र नेपाली कांग्रेसका जिल्लास्तरीय नेता ध्रुव पुनको गुरुयोजना निर्माणको क्रममा आएको उत्साह र लगनशीलताले यस गुरुयोजनालाई समृद्ध बनाउन महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको छ । पूरा समय बसेर पूरै भाग लिएर उहाँहरु दुवैले ठूलो योगदान गर्नुभएको छ । यसैगरी एमाले जिल्ला संयोजक शतमान पुन गोष्ठीमा सबै दिन बसी आफ्ना राय, सल्लाह र सुझाव दिई समृद्ध पार्न भूमिका खेल्नुभएकोमा उहाँलाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

पूर्वी रुकुम जिल्लाबाट प्रतिनिधिसभा सदस्य मा.कमला रोका जसले यो गुरुयोजना निर्माणको क्रममा यस गाउँपालिकामा ५ दिन नै बसेर आफ्ना मत जाहेर गरेर गुरुयोजनालाई समृद्ध बनाउन ठूलो भूमिका खेल्नु भयो उहाँलाई हृदयदेखि धन्यवाद छ ।

पूर्व सभासद तथा पूर्व आपूर्ति मन्त्री गणेशमान पुनले वैचारिक, सैद्धान्तिक, धरातलीय यथार्थको जानकारी मात्रै नभएर यस गुरुयोजनालाई समृद्ध बनाउन अत्यन्तै ठूलो भूमिका खेल्नुभयो । क्षेत्रगत अवलोकनको क्रममा विभिन्न क्षेत्रहरूमा सँगै गएर उहाँले क्षेत्रीय विशेषता, संस्कृति, उत्पादनका क्षेत्रहरू, जातिजनजातिका संस्कृतिहरू साक्षात्कार गराउँदै उहाँले खेल्नु भएको वैचारिक, सैद्धान्तिक र व्यवस्थापकीय सहयोगका कारणले यो गुरुयोजना यति गहिरो र गम्भीर रूपमा आउन सफल भएको छ । उहाँलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अहिलेसम्मको विकासको मूल्य र मान्यतालाई यस गुरुयोजनाले स्थानीय परिवेश र संस्कृतिमा आधारित भएर चुनौती दिएको छ अर्थात् विकासलाई स्थानीयस्तरमा नै परिभाषित गर्नुपर्ने जवर्जस्त मान्यतालाई अगाडि सारेको छ । विकासको परिभाषा, विज्ञहरूबाट आयात गरिने वा पश्चिमा देशहरूबाट आयात गरिने विषय होइन, यो त बृहद् सामुदायिक अन्तरक्रिया, सामाजिक विश्लेषण, प्रकृति र संस्कृतिको उचित समन्वयबाट स्थानीयस्तरमा स्थानीय अनुभव र ज्ञानले परिभाषित गर्ने कुरालाई अगाडि सारेको छ । यस गुरुयोजनामा केही गल्ती भए टोली नेताको हैसियतले त्यो मेरै गल्ती हो । म गल्तीलाई अन्यत्र कतै सार्ने कोशिस गर्दिनँ । मेरा ज्ञानका सिमा र अनुभवका सीमाले कहीं कमजोरी भए म क्षमा माग्नु चाहन्छु । र, अन्त्यमा यसप्रक्रियामा जोडिने सबैलाई धन्यवाद । गुरुयोजनाको निर्माणको प्रक्रियामा मेरो आफ्नो ज्ञानलाई समृद्ध बनाउने जुन अवसर प्राप्त गरें त्यसका लागि सबैलाई धन्यवाद । मेरो लागि यो अत्यन्तै सिकाइको अवसर रह्यो । सबैले आफ्नो जिम्मेवारी र भूमिका निर्वाह गर्नुभयो । म आफैले बरु कति गर्न सकें त्यो बेग्लै कुरा हो । पुनः सबैलाई धन्यवाद ।

सोमत घिमिरे

टोली नेता

गुरुयोजना निर्माण टोली

पोलिसी, रिसर्च प्लानिग एण्ड एडभोकेसी फाउन्डेसन प्रा.लि.

पुथा उत्तरगंगा गाउँपालिकाको एकीकृत गुर्योजना

जिल्लाको भौगोलिक स्थिति

नेपालको मध्यपश्चिम क्षेत्रअन्तर्गत प्रदेश नं. ५ मा रहेको रुकुम (पूर्व) जिल्ला नेपालको मानचित्रमा हेर्दा ८२ डि. ३५ मि. देखि ८३ डि. १० मि. पूर्वी देशान्तरसम्म र २८ डि. २८ मि. देखि २९ डि. ०० मि. उत्तरी अक्षांशसम्म फैलिएको छ। समुद्री सतहबाट उचाई ७२४६ मी.सम्म रहेको छ भने, सदरमुकाम (रुकुमकोट) को समुद्र सतहबाट उचाई १६५० मी. रहेको छ। जिल्लाको कुल क्षेत्रफल २९३१८२ हेक्टर रहेको छ। यो जिल्लामा समशितोष्ण र शितोष्ण हावापानी रहेको छ। यस जिल्लामा औषत वार्षिक वर्षा १८०० मि. मि. देखि २६०० मि. मि. सम्म रहेको छ। त्यसैगरी जिल्लाको तापक्रम ०.२ देखि ३४ डिग्री सेल्सियससम्म रहेको छ। प्राकृतिक हिसाबले यो जिल्ला हिमाल, लेक, पहाड र वेशी गरी चार भौगोलिक स्वरूपमा विभाजित छ। (स्रोत : जिल्ला समन्वय समिति पूर्वी रुकुमको प्रतिवेदन)

नयाँ संविधान निर्माणसँगै कार्यान्वयनको क्रममा २०७४ साल असोज १९ गते समग्र रुकुमको पूर्वी क्षेत्रलाई समेटि ५ नं. प्रदेशअन्तर्गत यसलाई ७७औं नयाँ जिल्लाको रूपमा घोषणा गरिएको हो। यो जिल्लाको सीमाना पूर्वमा बाग्लुङ र म्याग्दी, पश्चिममा रुकुम (पश्चिम), उत्तरमा डोल्पा र दक्षिणमा रोल्पासँग जोडिएको छ।

राजनैतिक रूपमा संघको १ र प्रदेशको २ निर्वाचन क्षेत्रमा विभाजन गरिएको यो जिल्लाको सदरमुकाम सिस्ने गाउँपालिकाअन्तर्गत रहेको रुकुमकोटमा रहेको छ। यस जिल्लामा जम्मा ३ वटा गाउँपालिकाहरू रहेका छन् भने, अहिलेसम्म नगरपालिका रहेको छैन। यसलाई हिमाली जिल्लाको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ। ३ वटा गाउँपालिकाहरूमा पुथाउत्तरगंगा, भूमे र सिस्ने रहेका छन्। नयाँ

जिल्ला र नयाँ गाउँपालिका भएकोले तथ्यांकमा यसले आफूलाई धेरै संगठित गर्न सकेको छैन । यस गाउँपालिकाको भूउपयोगको स्थिति, उद्योग, सहकारी, गरिबीको विश्लेषण विषयहरू सन्दर्भ सूचीमा राखिएका छन् । यस गुरुयोजनाको निर्माणको प्रक्रिया निम्नअनुसार रहेको छ ।

प्रक्रिया

१. समूहको बुझाइको एकरूपता गर्न छलफल

गुरुयोजना निर्माण टोलीका सदस्यहरूको बुझाइमा एकरूपता ल्याउनको लागि काठमाडौँमा विभिन्न चरणमा छलफल भयो । यस छलफलको मुख्य मर्म स्थानीय अर्थतन्त्रको बढावा, भूउपयोग योजना, सामुदायिक शिक्षा र स्वास्थ्यको स्तरउन्नति, पर्यटनका मान्यता, युवा सहभागीताका क्षेत्रहरू स्वास्थ्यमा लिनुपर्ने बाटोहरूमा एकरूपता कायम गर्नु थियो । टोलीमा एकरूपता कायम हुन सकेन भने गुरुयोजनाले सही दिशा नलिने ठम्याइका आधारमा यस्तो छलफल कार्यक्रम राखिएको थियो ।

२. तथ्यांक विश्लेषण

रुकुमपूर्व नयाँ जिल्ला हो । यस जिल्लाले आफूलाई तथ्यांकगत रूपमा संगठित गरी सकेको छैन । यद्यपि यस गुरुयोजना निर्माणको क्रममा सिंगो रुकुमको तथ्याङ्कबाट पूर्वी रुकुमको तथ्याङ्क निकाल्ने काम भयो । पूर्वी रुकुमको तथ्याङ्क संगठित गरिसकेपछि त्यस तथ्याङ्कलाई प्रत्येक गाउँपालिकाको ढाँचामा यस टोलीले लग्यो । जसको तथ्याङ्क विवरण सन्दर्भ सामग्रीमा राखिएको छ । सबभन्दा पहिलो काम तथ्याङ्क विश्लेषण गर्ने काम भयो ।

३. केन्द्रीयस्तरका विज्ञहरूसँग छलफल

यस गुरुयोजना निर्माण टोलीले गुरुयोजनामा समावेश विषय विज्ञहरूसँग काठमाडौँमा बेग्लाबेग्लै छलफल भयो । जसमा पर्यटन, शिक्षा, स्वास्थ्य, वन, कृषि युवा जस्ता विषयहरूमा विज्ञहरूसँग छलफल भयो । यस छलफलको मुख्य उद्देश्य सबै विषयविज्ञहरूलाई सम्बन्धित गाउँपालिकामा उपस्थित गराउन नसकिने हुँदा गुरुयोजना निर्माण टोलीले विषयविज्ञहरूसँग छलफल गरी विचार परिमार्जनका लागि थियो ।

४. विषयवस्तुको छनौटको प्रक्रिया

तथ्याङ्कहरूको विश्लेषणपछि विषयवस्तुको छनौट गरियो । गुरुयोजना निर्माणले समेट्नुपर्ने विषयहरूको छनौट गर्दा प्रतिनिधिसभा सदस्य, पूर्व संविधानसभा सदस्य, गाउँपालिकाका अध्यक्ष र राजनीतिक दलका व्यक्तिहरूसँग परामर्श गरियो । परामर्शका आधारमा विषयवस्तुहरू छनौट गरियो ।

५. स्थलगत अध्ययन

गुरुयोजना निर्माणको क्रममा हुने औपचारिक गोष्ठीभन्दा अगाडि स्थलगत अध्ययन कार्यक्रम राखिएको थियो । जसमा स्थानीय किसान समूह, महिला समूह, दलित समुदाय, प्राकृतिक स्रोतको नजिक रहेको स्थानीय समुदायसँग छलफल गरिएको थियो । स्थानीय समुदायको मनोविज्ञान, उत्पादनको विगतको अवस्था र हालको अवस्थाको तुलनात्मक अध्ययन, युवा संलग्नताका क्षेत्रहरू, प्राकृतिक स्रोतको व्यवस्थापनमा समुदायको भूमिका, शिक्षा स्वास्थ्यको अहिलेको वास्तविक धरातल गुरुयोजना निर्माण टोलीले बुझ्न जरुरी थियो ।

६. लक्षित समूह छलफल

कृषि, शिक्षा, स्वास्थ्य, पर्यटन, युवा, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, औद्योगिकरण, भूउपयोग योजना, भौतिक पूर्वाधारका विषयहरूमा लक्षित समूहसँग समूहगत छलफल गरिएको थियो । यस्तो छलफल कार्यक्रमले गुरुयोजना बनाउन दिशानिर्देश गरोस् भन्ने अभिप्रायले गरिएको थियो ।

७. व्यक्तिगत अन्तर्वार्ता

यस गुरुयोजना निर्माणको क्रममा थुप्रै व्यक्तिगत अन्तर्वार्ताहरू गरिए । कृषि विषयमा बुढापाका किसानसँग पहिलाको उत्पादनको अवस्था र हालको अवस्था जस्ता विषयहरू समेटिएका थिए भने वन र ताल नजिक बस्ने व्यक्तिहरूसँग प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापनबारे अन्तर्वार्ता गरिएको थियो । शिक्षक, युवा, दलित, महिला, जनजातिहरूसँग विषयअनुसार व्यक्तिगत अन्तर्वार्ताहरू गरिएका थिए ।

८. औपचारिक गोष्ठी

पुथा उत्तरगंगा गाउँपालिकामा औपचारिक गोष्ठी ५ दिनको राखिएको थियो । जुन गोष्ठीमा गाउँपालिकाका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष लगायत वडाअध्यक्ष, दलित, महिला, जनजाति, युवाका प्रतिनिधि र राजनीतिक दलका प्रतिनिधिहरू पनि समावेश थिए । यस गोष्ठीलाई सहभागीतामूलक हिसाबले सञ्चालन गरिएको थियो । विज्ञले सेवा प्रदान गर्नुभन्दा पनि यथार्थ धरातलमा सहभागीहरूकै विचार, मान्यता, प्रक्रियामा आधारित रहेर गोष्ठी सञ्चालन भएको थियो ।

९. स्थानीयस्तरमा कार्यरत सरकारी कर्मचारीहरूको उपस्थिति

विषयगत हिसाबले स्थानीयस्तरका कर्मचारीहरूलाई निम्ता गरिएको थियो । शिक्षाको सत्रमा शिक्षक, स्रोत व्यक्तिलाई निम्ता गरिएको थियो भने स्वास्थ्य क्षेत्रमा स्वास्थ्यमा कार्यरत कर्मचारीलाई निम्ता गरिएको थियो । यसैगरी कृषि, नापी, सहरी विकास, भेटनरीका कर्मचारीहरूलाई निम्ता गरिएको थियो ।

१०. प्रतिवेदन निर्माण प्रक्रिया

औपचारिक गोष्ठी समापनपछि जिरो डाफ्टका रूपमा गाउँपालिकालाई प्रतिवेदन बुझाइएको थियो ताकी त्यो डाफ्ट अध्ययन गरेर अन्तिम प्रतिवेदनलाई गाउँपालिकाले राम्रो संग योगदान गर्न सक्ने छ भन्ने मान्यताले जीरो डाफ्ट बुझाइएको थियो । जिरो डाफ्टलाई प्रारम्भिक मस्यौदामा परिणत गरी प्रारम्भिक मस्यौदा उपर गाउँपालिकाको टिप्पणीलाई समेटेर अन्तिम मस्यौदा तयार गरिएको छ ।

समग्र रूपमा यस गुरुयोजनाको सोंच, लक्ष्य र उद्देश्य निम्नअनुसार छन् ।

गुरुयोजनाले समेटेका विषयहरू

गुरुयोजना निर्माणले समेटनुपर्ने विषयहरूको छनौट गर्दा प्रतिनिधिसभा सदस्य, पूर्व संविधानसभा सदस्य, गाउँपालिकाका अध्यक्ष र राजनीतिक दलका व्यक्तिहरूसँग परामर्श गरियो । यसैगरी नेपाली कांग्रेसका पूर्वी रुकुमका नेताहरूसँग परामर्श गरिएको थियो । परामर्शका आधारमा निम्न विषयवस्तुहरू छनौट गरियो ।

१. गुरुयोजनाका मूल्य-मान्यता

२. भूउपयोग योजना

३. भौतिक पूर्वाधारको अवस्था विश्लेषण गरी आगामी बाटो पहिचान गर्ने ।

४. कृषिका समस्या, समाधान र प्रक्रिया

५. पर्यटन क्षेत्रको विकासको लागि लिनुपर्ने मान्यता र पर्यटन पर्वद्धन गर्न अगाडि बढाइने योजना

६. सामुदायिक शिक्षाका समस्या, चुनौती र स्थानीय सरकारको संलग्नता

७. सामुदायिक स्वास्थ्यका समस्या, चुनौती र स्थानीय सरकारले अवलम्बन गर्नुपर्ने बाटो ।

८. ग्रामीण औद्योगिककरणको प्रक्रिया, सिद्धान्त र आगामी बाटो ।

९. युवा संलग्नताका क्षेत्रहरू (खेलकुद, उद्यम (कृषि, पर्यटन र सहकारी), विषयगत दक्षता ।

यस गुरुयोजनाका सौँच, लक्ष्य र उद्देश्य निम्नअनुसार छन् ।

सौँच

ग्रामीण उत्पादन र औद्योगिकरणको माध्यमबाट स्थानीय अर्थतन्त्रलाई बढावा दिदै आर्थिक, राजनीतिक, सामाजिक र सांस्कृतिक रूपान्तरण गर्दै नेपालको संविधानले परिकल्पना गरेको समाजवादमा पुग्नका लागि योगदान गर्ने ।

लक्ष्य

आत्मनिर्भर, समृद्ध र सामाजिक न्यायमा आधारित समाजको निर्माण गर्ने ।

उद्देश्य

१. भूउपयोग योजना निर्माण गर्ने ।
२. प्राकृतिक स्रोत र कृषियोग्य जग्गा नष्ट नहुने गरी भौतिक पूर्वाधारले समुन्नत गाउँपालिका बनाउने ।
३. कृषक सशक्तिकरण गर्न किसान वर्गीकरणको माध्यमबाट स्थानीय विशेषतामा आधारित बाली प्रवर्द्धन गर्दै पकेट क्षेत्र, सार्वजनिक जग्गामा सामुदायिक खेतीपाती गर्दै किसानलाई सोभो अनुदान, सहकारीमार्फत् बजारीकरण गरी कृषि उत्पादन बढाउनु र आत्मनिर्भर गाउँपालिका बनाउनु ।
४. स्थानीय अर्थतन्त्र मजबुत बनाउने गरी स्थानीय मौलिक विशेषतामा आधारित अर्थात् प्रकृति, संस्कृति र युद्ध पर्यटनलाई प्रवर्द्धन गरी समुदायको जीविकाको स्तर माथि उठाउने ।
५. सामुदायिक शिक्षालाई सबैलाई शिक्षा र गुणस्तरीय शिक्षाको अभिवृद्धि गर्ने ।
६. गाउँपालिकाले आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दै परम्परागत उपचार पद्धतिलाई मान्यता र प्रवर्द्धन गर्दै स्वास्थ्यमा सबैको पहुँच र गुणस्तरको बृद्धि गर्ने ।
७. गाउँपालिकाको सहजीकरणमा स्थानीय स्रोत साधनमा आधारित साना उद्योगहरु खोली ग्रामीण औद्योगिकरणको प्रक्रियाबाट औद्योगिकरणमा प्रवेश गर्ने ।

८. युवाहरुको विदेश पलायनलाई रोक्न कोशिस गर्नका लागि युवाहरुको विषयगत र प्राविधिक दक्षता, युवा उद्यमी प्रवर्द्धन गर्ने र खेलकुदको क्षेत्रमा प्रोत्साहित गर्न गाउँपालिकाले सहजीकरण गर्ने ।

गुरुयोजनाका मूल्य मान्यताहरु

गुरुयोजना निर्माणको शुरुमा नै गुरुयोजनाका मूल्य मान्यताहरु निक्क्यौल गरिएको थियो । निक्क्यौल गर्नुको मुख्य अर्थ ५ दिनभित्रको छलफल निश्चित सैद्धान्तिक ढाँचाभित्र रहोस् भन्ने नै थियो ।

१. कृषियोग्य जमिन मास्नेछैनौं । कृषियोग्य जमिनमा प्लटिंग गर्ने छैनौं । सेना, प्रहरी र सरकारी कार्यालयलाई पनि कृषियोग्य जमिन दिने छैनौं ।
२. घर भवन निर्माण गर्दा ढल निकासको व्यवस्था गर्ने छौं ।
३. खानी भएका ठाउँहरुको पहिचान गरी उत्खनन् गर्ने छौं ।
४. मुख्य पर्यटकीय क्षेत्रमा मोटरबाटो लजाने छैनौं ।
५. चरिचरन क्षेत्र संरक्षण गर्ने छौं ।
६. सहकारीको माध्यमबाट बजारको व्यवस्थापन गर्नेछौं अर्थात् किसानको काम उत्पादन र सहकारीको काम बजार व्यवस्थापन हुनेछ ।
७. बाँझो जमिन राख्न दिने छैनौं ।
८. कृषकलाई प्रोत्साहनको लागि अनुदानको व्यवस्था गर्नेछौं ।
९. प्राविधिक शिक्षाको अवधारणालाई आत्मसात गर्ने छौं ।
१०. खाम भाषा, संस्कार र संस्कृतिलाई लोप हुन दिने छैनौं ।
११. सांस्कृतिक सम्पदाहरुको संरक्षण गर्ने छौं ।
१२. छुवाछुत अन्त्य गरी दलितहरुको सीपको संरक्षण र विकास गर्ने र दलितहरुको जीवनस्तर उठाउनको लागि विशेष कार्यक्रम संचालन गर्ने छौं ।
१३. सबैलाई निरोगी बनाउन गाउँपालिकाले स्वास्थ्य सम्बन्धी विशेष कार्यक्रम संचालन गर्नेछ ।
१४. पुराना तथा मौलिक (थारा घर) घरहरुको संरक्षण गर्ने छ ।
१५. पुराना तथा मौलिक घरहरु (थारा घर) बनाउनेलाई प्रोत्साहन स्वरुप रु. १५ हजार अनुदान दिइने छ ।
१६. पाखो वा बाँझो जग्गामा वृक्षारोपण गर्ने छौं ।
१७. वन संरक्षण गर्ने छौं ।
१८. सामुदायिक शिक्षालाई गुणस्तरीय बनाउने छौं ।
१९. आधारभूत शिक्षा मातृभाषामा प्रदान गरिनेछ ।
२०. निजी विद्यालयलाई नयाँ अनुमति दिइने छैन ।
२१. अहिले भएका निजी विद्यालयलाई २ वर्षभित्र सामुदायिकीकरण गरिनेछ ।

२२. विना उद्देश्य सडक खनिने छैन । सडक खन्दा घना बस्ती, उत्पादन क्षेत्र, पर्यटकीय क्षेत्र र विशेष क्षेत्रहरूलाई प्राथमिकतामा राखिने छ ।
२३. विकास निर्माणको काममा वा भौतिक पूर्वाधार निर्माणको क्रममा प्राकृतिक स्रोतको नष्ट गरिने छैन ।
२४. स्थानीय स्रोत, स्थानीय ज्ञान र सीपमा आधारित ग्रामीण औद्योगिकीकरणको प्रक्रियालाई आत्मसात गर्ने छौं ।
२५. वनमा आगलागी नियन्त्रण गर्नेछौं ।
२६. सार्वजनिक वनमा कलिला रुख काट्न पाइने छैन तर गाउँलेलाई घर बनाउन गाउँपालिकाले सहज रूपमा काठ उपलब्ध गराउने छ ।
२७. अर्ग्यानिक तथा जडिबुटी गाउँपालिका घोषणा गरिने छ ।
२८. जडिबुटी खेतीलाई प्रवर्द्धन गरिनेछ ।
२९. समावेशिताको सिद्धान्तको आधारमा विकास निर्माण गरिनेछ ।
३०. प्रत्येक घरले १२ बोट फलफूल, तरकारी वाली र करेसाबारी लगाउनुपर्ने छ । र, खाल्टे मल बनाउनुपर्नेछ ।
३१. विकास प्रक्रियामा जनताको प्रत्यक्ष नेतृत्वलाई आत्मसात गरिनेछ ।
३२. गाउँपालिकाले भवन, सरकारी कार्यालय, विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी भवनहरू निर्माण गर्दा स्थानीय स्रोत र साधन प्रयोग गरी परम्परागत र मौलिक ढंगले बनाउने छ ।
३३. यस गाउँपालिकाभित्र गोलखाडालाई व्यवस्थित शहरका रूपमा अगाडि बढाइने छ । गोलखाडामा बस्ती विकास गर्दा परम्परागत र मौलिक घरहरूलाई प्राथमिकता दिनुपर्नेछ ।
३४. गाउँपालिकाले परम्परागत ४ वटा घरका डिजाइनहरू दिनेछ, व्यक्तिले छनौट गरेर घर बनाउनेछ ।
३५. सामुदायिक जग्गालाई नजिकको गरीब, दलितलाई गाउँपालिकाले न्यूनतम शूलकमा लिजमा खेती गर्न दिने छ ।
३६. भूउपयोग नीति बनाइने छ ।
३७. जनप्रतिनिधिको नेतृत्वमा कर्मचारीहरू हुनुपर्ने मान्यतालाई अर्थात् निर्णय प्रक्रियामा जनप्रतिनिधि र कार्यान्वयनमा कर्मचारीको भूमिका रहने छ ।
३८. युद्ध पर्यटनको सम्बर्धन तथा विकास गरिने छ र युद्ध सम्पदालाई संरक्षण गरिनेछ ।
३९. सेवा प्रवाह वालमैत्री, महिलामैत्री र वृद्धमैत्री, दलितमैत्री, अपांग मैत्री बनाइने छ ।
४०. महिला हिंसा अन्त्य गरिने छ । बालविवाह र बहुविवाह दण्डनीय मानिनेछ ।
४१. गाउँमा व्यक्तिले व्यक्तिबाट रुकम सापटी लिँदा २० प्रतिशत भन्दा बढी व्याज लिन पाइने छैन । त्यो भन्दा बढी व्याज लिएमा गैरकानुनी ठहरिनेछ ।
४२. बेरोजगारी समस्याको समाधान गरिनेछ ।
४३. युवाहरूको विदेश पलायनलाई रोक्न ग्रामीण औद्योगिकीकरणको कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
४४. विदेशबाट युवाहरू फर्काउनको लागि औद्योगिकीकरणको कार्यक्रमको अनुदानले आकर्षण गरिनेछ ।

४५. एक घर एक उच्च गुणस्तरीय खानेपानी बनाइने छ ।
४६. तातो पानीको संरक्षण, प्रचार प्रसार गरिनेछ ।
४७. भ्रष्टाचार अन्त्य गरिनेछ, अर्थात् भ्रष्टाचार शून्य सहनशीलताको विषय बन्ने छ ।
४८. प्रथाजन्य कानूनलाई मान्यता दिइनेछ, र त्योभित्र रहेका विकृति र विसंगतीहरूलाई हटाइनेछ ।
४९. हाम्रो पुरानो खाद्य संस्कृतिलाई निरन्तरता दिइनेछ ।
५०. लोभ लालचमा धार्मिक परिवर्तन गर्न पाइने छैन ।
५१. व्यक्तिको धार्मिक स्वतन्त्रतालाई पूर्ण मान्यता दिइनेछ ।
५२. ठाउँका नामहरू जनजाति भाषामा जुन छन्, त्यसको संरक्षण र प्रवर्धन गरिनेछ ।
५३. सामाजिक न्यायको सिद्धान्तको आधारमा योजना निर्माण गरिनेछ ।
५४. आदिवासी जनजाति समुदायले परम्परागत रूपमा गरिएको वन व्यवस्थापन पद्धतिलाई स्थानीय सरकार, प्रदेश सरकार र केन्द्र सरकारले कुनै हस्तक्षेप गर्न पाइने छैन ।
५५. आयातित खाद्यान्नलाई निरुत्साहित गरिनेछ । जहाँ जे फल्छ, अर्थात् स्थानीय विशेषतामा आधारित खेतीपातीलाई प्रवर्द्धन गरिनेछ ।
५६. युवाहरूका लागि उद्यम, खेलकुद र विषयगत दक्षताको लागि गाउँपालिकाले सहजीकरण गर्नेछ ।
५७. प्राविधिक शिक्षाको विकास गरिनेछ ।
५८. सूचना र संचारमा आधुनिकीकरण गरी युवाहरूलाई दक्ष एवम् क्रियाशील बनाउन सहजीकरण गरिनेछ ।
५९. नमूना बस्तीको विकास गरिनेछ ।
६०. यस गाउँपालिकाभित्र प्लाष्टिकको प्रयोग निषेध गरिनेछ ।
६१. गाउँपालिकाले सक्ने योजनाहरू आफै गर्नेछ, र नसक्ने योजनाहरूको लागि मात्र प्रदेश र केन्द्रसँग माग गर्नेछ ।

भूउपयोग योजना

यस खण्डमा जग्गाको वर्गीकरण, किसिमलाई प्रस्तुत गरिएको छ । कस्तो जग्गा केको लागि उपयुक्त हुन्छ भन्ने यस खण्डले समेटेको छ । भूउपयोग योजनाको सोंच, लक्ष्य र उद्देश्य निम्नअनुसार रहेको छ ।

सोंच

भूमिको वास्तविक प्रयोग, किटान र व्यवस्थापन गर्दै उत्पादन बढाउनु, आत्मनिर्भर अर्थतन्त्रको दिशामा अगाडि बढ्नु ।

लक्ष्य

स्थानीय विशेषतामा आधारित कृषिलाई प्रवर्द्धन गर्दै कृषियोग्य जग्गालाई गैरकृषिमा रुपान्तरण हुनबाट रोक्दै व्यवस्थित बसोबासलाई सुरक्षित गर्दै जमिनको वर्गीकरण गर्नु र जमिनको व्यवस्थित तथा वैज्ञानिक प्रयोग गर्नु ।

उद्देश्य

१. कुन जमिन के का लागि उपर्युक्त हुन्छ नक्सांकन गर्नु र त्यही अनुसार प्रयोग गर्नु ।
२. आवास क्षेत्र छुट्याउनु ।
३. वन क्षेत्र व्यवस्थापन गर्नु ।
४. खेतीयोग्य जमिनलाई सुरक्षित राख्नु ।
५. पर्यटकीय क्षेत्र, पुरातात्विक, धार्मिक, सांस्कृतिक महत्वका स्थलहरूलाई संरक्षण गर्नु ।
६. औद्योगिक क्षेत्रको लागि जग्गा उपलब्ध गराउनु ।
७. सरकारी कार्यालयको लागि जग्गा व्यवस्थापन गर्नु ।
८. खुला क्षेत्रको व्यवस्थापन गर्नु ।
९. खेलकुदका लागि जमिन छुट्याउनु ।
१०. युवा विकास केन्द्रको लागि जमिनको व्यवस्था गर्नु ।
११. व्यवस्थित शहरको विकासको लागि जमिन यसगाउँपालिकाभित्र जमिन छुट्याउनु ।

भूउपयोग योजनाको छलफल गर्दा सबैभन्दा पहिला भूउपयोग योजनाका मान्यताहरू निर्माण गरियो । भूउपयोग योजनाका मान्यताहरू निम्नअनुसार छन् ।

- चरन क्षेत्रलाई संरक्षण गरिनेछ ।
- कृषि भूमिलाई गैरकृषिमा जान दिइने छैन ।
- भौतिक पूर्वाधारको निर्माण गर्दा प्राकृतिक स्रोत (ताल तलैया, खोला, पोखरी, जगल र कृषियोग्य भूमिको सकेसम्म कम प्रयोग गरिनेछ । अर्थात् प्राकृतिक स्रोतको विनास हुने गरी भौतिक पूर्वाधारको निर्माण गरिने छैन ।
- बाँझो जग्गाको उपयोग गरिनेछ ।
- शहर, व्यवस्थित वस्ती, एकीकृत वस्ती, स्मार्ट भिलेज, जनजाति नमूना वस्ती निर्माण गरिने छ ।
- स्थानीय विशेषतामा आधारित भूमिको प्रयोग गरिने छ ।
- परम्परागत सांस्कृतिक महत्वका भूमिहरूलाई संरक्षण गरिनेछ ।
- प्राकृतिक भूबनोटलाई बिगारिने छैन ।

वडाअनुसार भूउपयोग योजना

जग्गाको व्यवस्थित र वैज्ञानिक प्रयोगलाई ख्याल गर्दै भूउपयोग योजना तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

वडा नं. १

क्र.सं.	जग्गाको प्रयोग	स्थान
१.	खेतीयोग्य जमिन	स्यूरुम, फल्वाँ, चिकाँयाँवाँ, खोर, हरप्या, खोरघारी, सैवाँ, खोल्वाँ, खोर, अर्गावाँ, क्वाँ
२.	पर्यटन क्षेत्र	मैकोट, घोको, कोइजाचरै, कोइ, प्रियोर, हान्पा, इँखर्क, र्याल्वी तालिम केन्द्र, भिम्जा प्याराग्लाइडिंग, भालिपो, पुथा, पुपाल, जौला भञ्ज्यांग, पार्वीमावी, राग्यावी, साँताल्याअवी, लादनेअवी, भुन्ड्या भाँक्री, मस्ताथान, सिद्धथान, भित्रवन ताल, तातोपानी, अस्क्योर, रिक्काँकुवाँ, टिकुली खोला, घोको भ्यूटावर, पुन मगर अध्ययन केन्द्र ।
३.	सरकारी कार्यालय क्षेत्र	धर्मशाला, हारप्या, भर्पो ।
४.	चरीचरण	रिजा, हान्पा, खैँ, इँखर्क, बाँसेपे, मोस्या, जोरैवाँ, मुखाँबाँ, धारासेँपे, र्याल्वी, भिम्जा, जुना, लाँवाँ, दोगारी, डिम्कुँ, पुथावन, पुपाल, पानीढाल, अर्विजा, घुरापूर्वाँ, माजिला, जौला, उडलाँ, बसेरकुवाँ
५.	खेल मैदान	हारप्या, धर्मलाशा, योगुम, भोरबेँ
६.	पुस्तकालय	मैकोट
७.	होमस्टे	मैकोट देखि स्यूरुमसम्म, खोर अर्पोजा, पुषर
८.	मसान घाट	बीस्गा, क्याउ डाँडा, तितिरका, मठधारा ।
९.	बजार क्षेत्र	मैकोट ठूलो गाउँ, काल्दुंग, धारा, स्यूरुम ।
१०.	वनजंगल क्षेत्र	सिलिम्ज्याँ, योगुम, सिरखोला, लाँकु, अर्पोजा घारी, छिंपल, तिज्याँबिल घारी, भालीपो, हाँछ्रोँ, डाँपलाप, सिसरुपघारी, बुढाखोर्या ।
११.	विद्युत	अर्जल खोला ।

१२.	पार्क	घाँको हरियाली पार्क, अस्ताकोला पार्क, जर्पो
१३.	औद्योगिक क्षेत्र	मुइबाँ, बत्पा, डाँपलाप, लुछिवाँ
१४.	फोहरमैला व्यवस्थापन	बलगाउँन्या, दिलडुँ, ब्याँरखोला, लुछिवाँ
१५.	सांस्कृतिक क्षेत्र	धर्मशाला, पुसर, भोरबैँ, चौतारा, अस्ताकोला
१६.	सहिद स्मारक	कोइजा चौर, टिकुली खोला, जर्पो ।

वडा नं. २

क्र.सं.	जग्गाको प्रयोग	स्थान
१.	खेतीयोग्य जमिन	परजिम्पो, बाँसेपैँ, अस्तबाङ्ग, जौले गोठ, माथिल्लो भारलुंग, सिरिखुँ, छमजारी, सिनकुवांग, रलवांग, हिम, हार्दिवांग, यमाखार, पेल्मा, तिज्यांग, गुइवांग, तल्लो रल, ओखला, भारपो, घोवांग ।
२.	बजार क्षेत्र	पेल्मा
३.	बसपार्क	पेल्मा
४.	स्थानीय उत्पादनको कोशेली घर	पेल्मा
५.	पर्यटन क्षेत्र र पदमार्ग	हार्दिबाङ्ग, मगर कल्चर संस्कृति संरक्षण । ढोरपाटन, थाँकुर, पेल्मा, तातोपानी, हिम, खानीगोठ, र्याल्वी, तालिम केन्द्र, रलखोला, साङ्ग्रे, सुनदह, डोल्या पदमार्ग । पेल्मा, निमाबाङ्ग, हिंगगुई डाँडा, बराहा अस्गोर, ताले ओडार, नाहुरे, चुरेन हिमाल, गुर्जा खानी, म्याग्दी पदमार्ग । म्याग्दी, गुर्जाखानी नयाँ वन, चुरेन हिमाल, मार्वी पार्वी ताल, दोगारी हिमाल, तिसर, जुनाङ्ग, गुईबाङ्ग, तातोपानी, पेल्मा, थाँकुर, ढोरपाटन पदमार्ग । ढोरपाटन, पेल्मा, तातोपानी, हिम, हान्पा जनमुक्ति सेना तालिम केन्द्र, र्याल्वी हुँदै रलखोला तातोपानी सुन्दह, डोल्या पर्यटन पदमार्ग । म्याग्दी, ढोरपाटन, पेल्मा, तातोपानी, दुले, सेंखोला, पुपाल, सुनदह, नौधारी, सिस्ने

		यासा पर्यटन । म्याग्दी, गुर्जाखानी, हिउँसागु नयाँवन, दोगाडी खोला, जुनांग, तातोपानी, पेल्मा, मैकोट, रन्मा, सांगरे, लालपाटन सिस्ने । पेल्मा : होमस्टे तथा होटेल । तातोपानी होटेल । गुइबाङ्ग होटेल, कायम डाँडा होमस्टे । बेनी कब्जाको भल्को दिने युद्ध स्मारक जस्लीका डाँडा पेल्मा शहीद पार्क, मूल्मी डाँडा शहीद स्तम्भ, जांगला भन्ज्यांग, डोल्पा जिल्ला सीमा प्रवेश द्वार । पर्यटकीय आधार शिविर वेश क्याम्प, पेल्मा ।
६.	सरकारी कार्यालय क्षेत्र	पेल्मा
७.	चरीचरण	नाउरे खोला, स्यांग खोला, जौला, घुराङ्ग : चौरी गाई पालन क्षेत्र । नयाँ वन, पुथा वन, चालुके : भेडा पालन क्षेत्र । राँभारी, निवाबाङ्ग पश्चिम, र्याल्वी, निवाबाङ्ग पूर्व, बाकेबाङ्ग, भिउताली, अरखाबाङ्ग : गाइभैसी पालन । लाबाँ, सिन्चुई, हिमगुई, अब्जुँखु, भ्राँअस्थोर : बाखापालन ।
८.	खेल मैदान	पेल्मा फुटवल खेल मैदान, हार्दिबाङ्ग, तिज्यांग, गुइबाङ्ग, भारलुंग, हिम खेलमैदान ।
९.	पुस्तकालय	पेल्मा
१०.	होमस्टे	पेल्मा, कामीडाँडा, गुइबाङ्गतातोपानी ।
११.	होटेल्	घोचुङ्ग, कायमडाँडा, पेल्मा, तातोपानी, गुइबाङ्ग
१२.	वस्तीको किसिम	जनयुद्धकालीन नमूना जनकम्यून गुइबाङ्ग वस्तीलाई एकीकृत नमूना वस्ती विकास निर्माण । दलित नमूना वस्ती पेल्मा । हार्दिबाङ्ग वस्तीलाई अस्तंतमा वस्ती रुपान्तरण गर्ने । यामाखारको वस्तीलाई वस्तुगत अध्ययन गरी सार्नुपर्ने (गाउँपालिकाले आर्थिक अनुदान दिने) ।
१३.	बजार क्षेत्र	पेल्मा
१४.	वनजंगल क्षेत्र	गारजाखोला सामुदायिक वन क्षेत्र । सेडाबाङ्ग, हार्दिबाङ्ग वनक्षेत्र । र्याल्वी, खानीगोठ, हिँखर्क, मफाँ, गुइबाङ्ग, जंगले गोड, बाँफजा, कायम डाँडा (सरकारी जग्गा लिजमा दिएर)
१५.	विद्युत	पेल्मा खोला, रन्मा खोला, हिमखोला : ठूला जलविद्युत

वडा नं. ३

क्र.सं.	जग्गाको प्रयोग	स्थान
१.	खेतीयोग्य जमिन	स्याउको लागि सिरिकाँडा, मनसाँत्या, फलजारी हुँदै गाउँभन्दा माथिको भूगोलमा स्याउ खेती गर्ने । गाउँभन्दा तलको भूभागमा सुन्तला, कागती, केराको खेती (कृषि क्षेत्र : ओखला, भरपो, घोबाङ्ग...) सिरि, सिम्भो, चैवा, खंपुमा सिंचाई गरी तरकारी खेती गर्ने ।
२.	बजार क्षेत्र	काँडा
३.	बसपार्क	काँडा
४.	पर्यटन क्षेत्र र पदमार्ग	रन्मा हुँदै सुनदह, नौधारी, चौरीखकी पदमार्गको विकास गर्ने ।
५.	सरकारी कार्यालय क्षेत्र	काँडा
६.	चरीचरण	कोसरा, वंदवार, पास्या, सुन्दर, स्यांगमा, नोमा, सरज्यार, काकुबाङ्ग, ।
७.	खेल मैदान	काँडा
८.	पुस्तकालय	काँडा
९.	होमस्टे	रन्मा, सुनदह, नौधारी, चौरीखकी
१०.	बस्ती विकास	रन्मा गाउँ ।
११.	वनजंगल क्षेत्र	रानीवन ।
१२.	उद्योग	काँडा
१३.	विद्युत	रन्माखोला १० वाटको निकाल्ने ।

वडा नं. ४

क्र.सं.	जग्गाको प्रयोग	स्थान
---------	----------------	-------

१.	खेतीयोग्य जमिन	बरासिम्बो, विउरा, चाँडा, सोंध्या, जोगीढुंगा बोंठान, काँडा, भुमै, सेलाजु, खादरपानी, मरबाङ्ग, दावरडाँडा, दनज्या खोल अनेल्सा, ताँबा, भूयांपा ।
२.	आवास क्षेत्र	अर्जल डाँडा, चामा, चौका, ओखला, सातै, काँडा, घुन्मा, पैरा, कुली ओडार, डिम्बुरगैरा, डाँपारनै, घलांगवा ।
३.	बजार क्षेत्र	मण्डली थान, सारनै ।
४.	बसपार्क	मण्डली थान
५.	पार्क निर्माण	क्वाँ, डाँपरनै धारा, चौपारी
६.	पर्यटन क्षेत्र,	अर्जल, भिरकुम, लालपाटन, सिस्ती भरना, गुल्जा भरना
७.	होमस्टे	अर्जल, घुन्मा
८.	सरकारी कार्यालय क्षेत्र	मण्डली थान
९.	चरीचरण	हाइपो, पैरा, कर्मवास चौर, अमेल्सा, मिध्यानी, भेडीखर्क, भेडाथाला, तेतापानी, हाँग्याम, अर्जेमा, गुल्जा, बढाल्या, चालन्या पिपिरी, सिमाल मार्ने, नावी साइनो, मैपोका, पसारी बास, खार्ता, गोठो, फुल्का, जस्पल, दुरीखर्क, नांगना, मभ्नेनी, लालपाटन, कपिरी,भलभांगो, निवाबाँ, बसेरा, रिकुराली, नेतापानी, बढाल्या, खोलाखर्क, गरलीबास, खाल्टागोठ, मलोचाँथो, निवाबाङ्ग, नामरे बथान, गल्यामगोठ, रिंगाखाप, जाम्सीमुई, पाटे, रिकुराली, धुरीगोठ, राडाखोरे, कौड्या, थाना, कराप, थाम ।
१०.	वनजंगल	गुमर्दै, सिं गाँडा, मोर्यापन, सल्लापाटल, बँदार गोठो, अस्ताकाँडा, धानथला, पर्लावन, लालपाटन, चाल्ने पिपिरी, कमिरी प्वाखा, सिमाल मार्ते, मभ्नेनी, हाघ्याम, रिकुराली, मभ्नेमधारा, कपिरीपाखा, बोकाधौला, भाल्टुङ्ग, भरेसपुल,
११.	पुस्तकालय	मण्डली थान
१२.	सांस्कृतिक क्षेत्र	सरागा, सारनै, काँडा, रासे चौर, दावरबाँ
१३.	सार्वजनिक शौचालय	अर्जल

१४.	खेलमैदान	अस्तानाम
१५.	उद्योग	चाकुराधांग,
१६.	धार्मिक स्थल	सारंगा, सानै, काँडा, रासे चौर, दावरवाँ
१७.	सञ्चार क्षेत्र	भीरकंग, कोई टावर
१८.	मसानघाट	घ्योघैरा, बाछापलन, दावरवाँ, मस्याभराँ डाँडा, नाबुर्गा, डावरबाङ्ग

वडा नं. ५

क्र.सं.	जग्गाको प्रयोग	स्थान
१.	खेतीयोग्य जमिन	सियास, अर्गली, रावाँ, कासलीबाङ्ग, बाँध्यागोठ, गुजायै, नाम्खेल, तामागर, नदुँयर, खाँवा, अर्बिपाँ, कोनाथरी, खल्यागर, लतुगुंग, अस्तुरखाडा, पावाङ्ग, स्वाँबाङ्ग : स्याउ, जडिबुटी खेती । काजरजंग, राजबाङ्ग, फूलबाङ्ग, हुकाम, गर : तरकारी उत्पादन
२.	सांस्कृतिक क्षेत्र	रुमैधारी, चिउअर्वी र नम्छैगौं (जल्पा ताल) मा मन्दिर निर्माण । तिमरखुँ, बालिपोँ र सतीपुल्या घाटलाई चिहान क्षेत्र निर्माण गर्ने । रिसल्लाकोट टापुमा सांस्कृतिक संग्रहालय स्थापना गर्ने ।
३.	पर्यटन क्षेत्र	देउराली, जल्पाधुरी (खागर) मा भ्यूटावर निर्माण गर्ने । तातोपानी, रिसल्लाचौर हुँदै देउराली, वालुवा सनिपा पृथ्वीविसाउना जल्पाताल, जल्पा खागर, फागुने बेसी, ढोरपाटनसम्म गुरिल्ला ट्रेल निर्माण गर्ने । रिसल्लाचौरमा एयरपोर्ट निर्माण गर्ने र देउरालीदेखि प्याराग्लाइडिंग संचालन गर्ने ।
४.	वन तथा चरीचरण	रुमैधारी, ठूलो पावांग, चिकापावांग, दवस, काजरजंग, बारो वन क्षेत्रमा बोटविरुवा संरक्षण गरिनेछ । अविर्याँ, फल्याघर, हाँबल, सिमखर्क, ठाकुर, चिनालु खर्क, फागुने बेसी चरिचरण क्षेत्र बनाउने ।
५.	बजार क्षेत्र	हुकाम, रिसल्ला, गरगाउँलाई मुख्य बजार क्षेत्र ।

६.	खेलकुद क्षेत्र	रिसल्लाचौरमा गा. पा. स्तरीय फुटबल खेलमैदान निर्माण गर्ने । काजरजंग, हुकाम र गरमा भलिवल तथा सानो खेलमैदान निर्माण गर्ने ।
७.	उद्योग क्षेत्र	हुकाम गाउँ, गर गाउँ, काजरजंगमा स्याउको फ्रेस जूस निर्माणको लागि ग्रामीण उद्योग संचालन गर्ने । अल्लो प्रशोधनको लागि साना उद्योग संचालन गर्ने ।
८.	सरकारी भवन तथा आवास क्षेत्र	रिसल्लाचौर क्षेत्रमा सरकारी भवन निर्माण क्षेत्र बनाइनेछ, गर गाउँमा पनि सरकारी भवन निर्माण क्षेत्र बनाउने ।
९.	फोहार व्यवस्थापन तथा खानेपानी	गरघाटको लागि गर्बाङ्ग खोला र हुकाम गाउँको लागि कलीखोला, जिम्छीखोला र काजरजंगको लागि सलास खोला र दाँडा दाँडमा ढल निकासको विकास गर्ने । रुमैघारीको पानी हुकाम, गरसम्म एक घर एक धाराको स्वच्छ खानेपानीको व्यवस्था गर्ने । काजरजंगको खानेपानीको लागि अप्जुवाङ्ग खोलाको मुहान प्रयोग गर्ने ।
१०.	विद्युत उत्पादन क्षेत्र	जल्पातालको पानीबाट फल्यागर माइक्रो हाइड्रो निकाल्ने (१३२ कि. वा)

वडा नं. ६

क्र.सं.	जग्गाको प्रयोग	स्थान
१.	खेतीयोग्य जमिन	औलमा बारमासे तरकारी खेती गर्ने । काँडा, टोटकेपानी र रिंकपानीमा स्याउ पकेट तथा जडिबुटी खेती गर्ने । दाँदाखर्क, चीनेखर्क, रोटेपानी व्यादलाई अर्गानिक मकै, गहुँ, जौ, कोले खेती गर्ने । पशुपालनलाई व्यवस्थित गरी वनजंगल र जमिनको संरक्षण गर्ने । साँख खोला र अँधेरी खोलाको पानीलाई सुरक्षित साथ सिंचाईमा प्रयोग गरिनेछ ।
२.	पर्यटन क्षेत्र	तातोपानी, सिद्धबाबा ताल, ठूलीदह र रम्ला बुकीलाई पर्यटन स्थल बनाउने । भूमि मन्दिर, देवीथानमा देवी मन्दिर, सिद्धब्रहा तालमा सिद्धबाबा मन्दिर निर्माण गर्ने । माभकटेरीमा शहीद स्मारक निर्माण योजना ।
३.	विपद व्यवस्थापन र	साँखखोलाको पैरो, अँधेरी खोलाको पहिरोमा तटबन्द गर्ने । साँखखोला र लिंगेनीमा वृक्षारोपण गर्ने । पाटाभीर,भुमेभित्ताको पाखोहरुमा वृक्षारोपण

	संरक्षण	गरी हरियाली गराउने ।
४.	चरिचरण क्षेत्र	विवाङ्ग, मद्या, भारगोठ, पोखरा मूल थलालाई पशु चरन क्षेत्र बनाउने ।
५.	मसानघाट	घाटचौर दोभान, भंग डाँडाको सार्वजनिक जमिनलाई चिहानघाटको व्यवस्था गर्ने ।
६.	वन तथा जडिबुटी क्षेत्र	वनमा भएको लोठ सल्ला र अन्य जडिबुटीको संरक्षण गर्ने
७.	बस्ती विकास	मयांग गाउँ र डिम्बुरगैराको बस्तीलाई सफा र शुद्ध खानेपानी, ढलनिकास र सरसफाइ गराइनेछ । ठूलीदहको पानीलाई व्यवस्थित खानेपानी निर्माण गरी एक घर एक धारा बनाइनेछ ।
८.	सरकारी कार्यालय	फुल धर्ना, वरवारालाई सरकारी कार्यालय बनाउने ।
९.	बजार क्षेत्र	मयांग गाउँ
१०.	खेलमैदान	बयालेधारा उन्नेचौरमा खेलमैदानको व्यवस्थापन गरिनेछ ।
११.	फोहोर व्यवस्थापन	ठांगना भन्ज्यांगमा फोहोर व्यवस्थापन गर्ने
१२.	औद्योगिक क्षेत्र	खरिहुंगा क्षेत्रलाई औद्योगिक क्षेत्र बनाउने

वडा नं. ७

क्र.सं.	जग्गाको प्रयोग	स्थान
१.	खेतीयोग्य जमिन	यरनाम, लिका, फुल्जा, पाखुरेडाँडा, खारखोला, मलिङ्ग, गुरबाङ्ग, जाङ्ग : मकै, गहुँ, जौ, तोरी, फापर, सुन्तला, केरा, बदाम ।
२.	स्याउ, आलु, जडिबुटी	थरकिम, खासिङ्ग, खाडीगोठ
३.	वन क्षेत्र	दोवाके, स्यारचीखोल, कालापानी, दुरी, खरक, दरपुंग,

४.	चरिचरण क्षेत्र	गोठबाङ्ग, बान्नी, फुरका, लालपाटन, सलाप, खाडीगोठ, भेडीखर्क, कुपाखोरे ।
५.	आवास क्षेत्र	जांग, गुरबाङ्ग, मलिंग, खारखोला
६.	सांस्कृतिक क्षेत्र	भुमे नाच, डिग्रे नाच, नचारु नाच (धर्मशाला, खारखोला) मठमन्दिर, धर्मशाला जांग ।
७.	पार्क	स्याबाङ्ग
८.	फोहारमैला व्यवस्थापन	जांगको भाँक्रीडाँडा, गुरबाङ्गको दाना, खारखोलाको ज्याबाङ्ग ।
९.	बजार क्षेत्र	जांग गाउँ आसपास, खारखोला गाउँ नजिकै
१०.	पर्यटन क्षेत्र	धामै, खाडीगोड
११.	औद्योगिक क्षेत्र	काचनै डाँडा,
१२.	सरकारी कार्यालय	भलखोला
१३.	बसपार्क क्षेत्र	ज्वांग खोला ।

वडा नं. ८

क्र.सं.	जग्गाको प्रयोग	स्थान
१.	खेतीयोग्य जमिन	खरांग, गराली, गुंग, चुमा, अंगाउ, भल्लेबास, कुट्या, दह, गुरिबाङ्ग
२.	पार्क	खरांग टाकुरा, चुया चिप्ले डाँडा ।
३.	हरियाली क्षेत्र :	खरांग रानीवन, गराली कोलवाद रानीवन, गुंग बासबारी वन
४.	खेलकुद	खरांग वस्ती खेलमैदान, गराली वस्ती खेलमैदान, गुंग वस्ती खेलमैदान, चुया वस्ती खेलमैदान (राष्ट्रिय स्तरको खेलकुद मैदान पानतारा मसिने बगर)
५.	सांस्कृतिक क्षेत्र	देउपुजा, हाइपुजा, सात धुंग्री, साइकुमारी, धुपीडाँडा गुंग, खरांग नाच्ने

		थलो, गराली नाच्ने थलो ।
६.	चरिचरण क्षेत्र	भैसेखाल, गरजने, नयाँ वन, पात्लेवास ओडार, मजैन्या, मैस्यौर, सिमलमारे, ठलारी, लालपाटन, बाखे, थाम, कालाखेत, प्रिनिम, बोबाङ्ग, पुरमली, सलाप, सादयानी ।
७.	आवास क्षेत्र	खारांग, गराली, चुमा (दलित नमूना वस्ती), गुंग, बढाउनुपर्ने क्षेत्र । कुरीखोला, मलाक्चा, सल्लीकुना, चोटावारी ।
८.	मुख्य बजार क्षेत्र	खारांग (मुख्य), गराली ।
९.	केवलकार	अंगगाउँदेखि मसिने बगर
१०.	होमस्टे	गुंग, मलाक्चा ।
११.	विद्युत क्षेत्र	बाहुले, लाछे खोला ।
१२.	बसपार्क र हवाई पार्क	मुख्य बसपार्क खारांग, शाखा पार्क स्टेशन गराली, चुमा, गुंग । हवाईपार्क : हंगगाउ ।
१३.	औद्योगिक क्षेत्र	गुंग बागमारे बगर, खारांग भइदेउराली, खेतकुना ।
१४.	सरकारी कार्यालय	रिबाङ्गचौर
१५.	पर्यटन क्षेत्र	लालपाटन, थांग्राधुरी, बोबाङ्ग ।
१६.	फोहोरमैला व्यवस्थापन	कुकुर फाल्ने गैरा, हाप्पे खोल्सा, खेतकुनो ।

वडा नं. ९

क्र.सं.	जग्गाको प्रयोग	स्थान
१.	खेतीयोग्य जमिन	पुरानोगाउँ, चत्येचौर, ऐरेया चौर, हालबाङ्ग, सागीनाबोट, लाबाङ्ग, दापचौर, पैमाखोला, भाँक्रीखोरे, सापीथाला, ठूलासानो भोलाती, कामीखोरे, पाथी हाल्ला, पुनमचौतारा, गांख्य, घर्ती ओडार, डाँडखर्च, सप्रावाच्छा, मजेमगोठ । मौरीपालन, भीरमौरी संरक्षण ।

२.	आवास क्षेत्र	डाँडागाउँ, पुनमचौतारा, साकिनाबोट, चत्येचौर, हालबाङ्ग, खारबाङ्ग
३.	वनक्षेत्र तथा चरिचरन	नमभिम खर्क, भूतछहर खर्क, गुरिगा खर्क, फुर्का खर्क, हर्से खर्क, भल्दे खर्क, फलेघर, क्षेत्रासे, नाभीसोइनो, लालपाटन, भकारी खर्क, कुनावन खर्क, रामलीचौर खर्क, खामे खर्क, सिमलमारे खर्क, थलारी खर्क, हिउँसांगो खर्क, धुकीरा खर्क, बोका धैला खर्क, चाल्ने पिपरी, कपिरी खर्क, हुंगेढिक खर्क, मैपोका खर्क, थाम खर्क, हाँपाती घर खर्क, सोहीबाङ्ग खर्क, फुर्का, थाम, भान्नी, गोठबाङ्ग ।
४.	सांस्कृतिक क्षेत्र	दह बराह मन्दिर, सिद्धथान मन्दिर, पितृथान मन्दिर, गोपारी (भूमे नाच, डिप्रे नाच, गरुवा नाच, पैसेरु नाच, वलपूजा, खन्जना नाच)
५.	सरकारी कार्यालय क्षेत्र	गोपारी,
६.	उद्योग र औद्योगिक क्षेत्र	अल्लो हेमलाई प्रशोधन गरी धागो निकाल्ने उद्योग राख्ने । औद्योगिक क्षेत्र : लाबाङ्ग ।
७.	खेलकुद क्षेत्र	गोपारी
८.	बजार क्षेत्र	पुनमचौतारादेखि खाराबाङ्गसम्म
९.	पर्यटन क्षेत्र	खाराबाङ्गदेखि लालपाटन हुँदै डोल्पासम्म हिमाली ट्रेकिङ्ग पदमार्ग । चरिगुफा, हापाटीघार । भीरमौरी धरहुंगा । धरहुंगा भरना ।
१०.	संरक्षण क्षेत्र	धरहुंग छहराको संरक्षण, नौबहिनी भीर संरक्षण । लालपाटन, कुनावन, काप्चे ।
११.	हरियाली वन क्षेत्र	खाराबाङ्ग गारी, डाँर, दह, दमार खर्क, सरडाँडा, पाटलीवास, सामुदायिक वन क्षेत्र ।

वडा नं. १०

क्र.सं.	जग्गाको प्रयोग	स्थान
१.	खेतीयोग्य जमिन	१) गामा, लुकुवाङ्ग, रिमाबाङ्ग, डाँकु, घुम्लिबाङ्ग, लामाचे, कुदुंगा, उछुटी, मंसुरी, धुटपहदेरा, दार्मा, खारिबाङ्ग, भटरखोला, मार्केदेरा, छिनदेरा, खासैबाङ्ग, संसरीप, भैया, गरभाँ, रकरजबाङ्ग, बिनै, काल्जामई, हार्दिग,

		मारकेखोर, लुं येर । २) करिमा, बुंदारी, जेउजा, चालेखै, पाखाक्वालीडेरा, डरडाँडा, क्वाँ रिसर स्यापरापुप, सिप्रै, नामंगै, डाँडैगोठाली, हार्दिवाङ्ग, खालीवाङ्ग, चखा ईथ, बोक्रे खर्क, तल्लो तासे, उपल्लो तासे, दुल्खै, वनहर, कुटेवास, सिफलवाङ्ग, ब्याँसी, वीरवाङ्ग, डैपो, रुविलवाङ्ग, रुविनै, शनिपा, पैरागोसपुक, चिंठी, क्वाँ गोठाली, जंगै, छिगुमबाँ (कृषियोग्य जमिन)
२.	वन क्षेत्र	तारावाङ्ग, माभखागर, गोरडाँडे, कोर्का, कारचिर, खरसं, पिठयाँ, रामाभिमा, चन्द्रगाँ गोठ, पल्पाटो, भोलापो, भल्था, खाँडेला, लेवेवाङ्ग गाठे । ठाती नर्सिंग, गलेम, ठूलो खर्क, लुजायमसर, डैपा, चारे (बुकी लेकहरु) । कुतरसिंह गाठे, उस्किवाङ्ग, थाकुरखर्क, गमुनै, धोरालठाना, बलेखर्क, किटगा, बयाली, सिप्रै रानीवन, सिंधाम, खालीबैँ, पाटे, गोराइबाँ, हाँ पले । नर्सिंग गढ, गराला, लामुडाँडा, निसप, बाँडेखर्क, नामरेबुकी, दैले चुवाबाँ, घामताप्ने, खोप्या (वनजंगल)
३.	पर्यटन र सांस्कृतिक क्षेत्र	रामाजिमा ब्राहा थान, राँख्यो ब्राहा थान, डाकु टुमपो, सिद्धथान डैवारी, भुमेथान बुल्नै, देवीथान बुल्नै, शिवथान बुल्नै, चेल्वाङ्ग ब्राहाथान, गरायला थान, बाच्छीगाउँ ब्राह थान, बाजेहाँ गुफा, तासे, तातोपानी तासे, हारछिवाङ्ग महाठान, पिट्टपूजा थानहरु । माघेसंघ्रान्ती तारा हान्ने । भुमे नाच, नचारु नाच्ने, भौल्यानी (महिला), समापो, भाँक्री, लस्के र प्राक (स्थानीय गीत) छिटागन्ध (राम लक्ष्मणको लिपी)
४.	फोहोरमैला व्यवस्थापन	गामा र लुकुवाङ्ग
५.	औद्योगिक क्षेत्र	सिदुरे, वालुवा, हारछिवाङ्ग, ग्यामोघम, डाँडै, दिखिने पुप, घुम्लिवाङ्ग,
६.	शहरबजार क्षेत्र	खालीवाङ्गदेखि बाच्छीगाउँ, तक, रिमावाङ्गसम्म ।
७.	खेलकुद क्षेत्र	चेलवाङ्गदेखि चारता लाँकुलीसम्म
८.	पार्क क्षेत्र	बयालीदेखि फुपुरै डैवारीसम्म । जंगै सजर्वा ।
९.	सरकारी कार्यालय	बुल्नै, छार्मा देखि गोमोरोसम्म ।
१०.	शहरी क्षेत्र	जनजाति मैत्री शहर गोठाली (तक)
११.	विमानस्थल	थामबाँदेखि किटगासम्म, कुटेवास वडा नं. १३ र १० । पुरानो विमानस्थल

		२०३२ देखि २०३९ सम्म) चेलवांगदेखि चारता लाँकुरीसम्म ।
१२.	वन तथा वन्यजन्तु	ताराबाङ्ग (नावर), कारीचिर (भारल, कालो भालु, हात्रे), बल्था (भारल, हात्रे, डाँफे लगायत अन्य वन्यजन्तुको वासस्थान), नर्सिंग (थार, घोरल, रतुवा), मालोवावारि (घोरल, मालुवा, भीरमौरी, आदि)
१३.	नयाँ हरियाली वन, वृक्षारोपण	डूवाङ्कर, वयाली, गुरी, फपरै, घुम्लिबाङ्ग, जंगै, आदि ।
१४.	यातायात	शहीदमार्ग, रिसर (वशपार्क) । छामादेखि थामसम्म केवलकार । दिखिउँदेखि विर्गुमसम्म केवलकार । विर्गुम, कुटेवास, ठूलोखर्क, लैपा, गल्याम, खुद्रल, हुकाम सडक मोटरबाटो । गुम्लीवांगदेखि दामा हुँदै घट्टेखोलासम्म कृषि सडकदेखि वसपार्क सिस्पट
१५.	होटल क्षेत्र	तक (पाहुना घर)
१६.	विद्युत	गोराबाँ, उत्तरगंगा, जलविद्युत निर्माण १ मेघावाट ।

वडा नं. ११

क्र.सं.	जग्गाको प्रयोग	स्थान
१.	खेतीयोग्य जमिन	तल्लो सेरा, माथिल्लो सेरा, नाम्ती, पैरा, कोरकाँवा, लहरबाँ, गोराबाँ, वाल्वाँ, लोपले, कोरालीबाँ, कालखोरे, नांगलीबाँ, खोरेवाला, नाम्ती, कुम्पुखोला, सिरतु, खावाखै, सिरमाफों, हुरीपाताल, थाम, दम्चै, सिपाल छापाबाँ, तुपाखोरे, ताँतु मौरी घर, तल्लो सेरा, माथिल्लो सेरा, लोपले, वालबाङ्ग, कोरालीबाङ्ग, दोमै, ल्वारबाङ्ग, कोरकाबाङ्ग, पैरा ।
२.	वनक्षेत्र	मदुसे, नाम्ती, भितरखोला, धुरखोने, नांखर्क, रिप्रप, छेरापांगा, मुइखाई, माभखर्क, सेरजानई, हाँदा, शिरडाना, माभखोरे, विस्कुखोला,
३.	चरिचरन क्षेत्र	देखिउ भल्ले, छेरने, माकैखुँ, नोकबाँ, गुइबाँ, ताराबाँ, धाताखर्क, धम्केबाँ, खायल, छान्मा, चौरी, खैके, राम्ला, दम, ररे, मरपेस, मनिम ।
४.	सांस्कृतिक क्षेत्र	उपल्लो बराह, छेरापांगा गुफा, सेदानकुँ, छितागंदक, बलपूजा,

		माँघेसंक्रान्ति, भाँक्री, हिलो छ्याप्ने राँके,
५.	आवास क्षेत्र	तल्लो सेरा, उपल्लो सेरा, कोरालीबाँ, दम्चै, तुपाखोरे, ताँतु
६.	शहरी क्षेत्र	रिद्धिमदेखि सांगोरासम्म
७.	पर्यटन क्षेत्र	चौरी छान्मा, टिला, सरत्योबाँ
८.	खेलकुद क्षेत्र	बालाबाँ,
९.	विद्युत क्षेत्र	गोराबाँ फत्का, कुचैखोला ।
१०.	पार्क क्षेत्र	बालाबाँ उत्तर
११.	औद्योगिक क्षेत्र	पाँगा दान, ताम्मौ
१२.	सरकारी कार्यालय	कुचैखोलादेखि पूर्व उत्तरगंगा नदीदेखि दक्षिण, बालबाँदेखि पश्चिम र अगिफाल्नेदेखि उत्तर चिदी क्षेत्र ।

वडा नं. १२

क्र.सं.	जग्गाको प्रयोग	स्थान
१.	खेतीयोग्य जमिन	खोर, सिप्चा, हाइनुबाङ्ग, छमारी, बालुवा, क्यूबाङ्ग, प्यारनै, खालगारी, कुरीमाना, बजवांग
२.	वन क्षेत्र	क्यूबाङ्ग, निंगबाङ्ग, जिंगबाङ्ग, कोल सामुदायिक वन, गोलखाँडा सामुदायिक वन,
३.	सांस्कृतिक क्षेत्र	कोल, गर्खानी, फल्नै, गोलखाडा, माइथान, सिंहबाराथान, चन्द्रकोइ बाराथान ।
४.	चरिचरन क्षेत्र	च्यारनाटा, थानाबाङ्ग, भाल्ने, रिका, चन्द्रकोइ, निंगबाङ्ग, तिला, दिखिउ, जमखान, अर्निबाङ्ग, दवारे,

५.	ग्रामीण आवास क्षेत्र	हाइनुबाङ्ग, परबाङ्ग, बजबाङ्ग, क्यूबाङ्ग, यूरिबाङ्ग, खालगारी
६.	शहरी बजार क्षेत्र	कोल
७.	पर्यटन क्षेत्र	सुनपानी गुफा, तिला लेक निंगबाङ्ग, सिद्धब्रहा थान, चन्द्रकोइ, दुधेगोड
८.	खानेपानी क्षेत्र	तिलाखोला, खालीखोला, गारीखोला, क्यूबाङ्ग, घट्टेखोला, गर्खानी, सिप्चाखोला, गुमिखोला, दोमान खोला ।
९.	फोहोरमैला व्यवस्थापन क्षेत्र	हांगोर, काल्च्यादान, माइथान,
१०.	सरकारी कार्यालय क्षेत्र	राम्तीबाङ्गदेखि जलबाङ्ग चाँगा
११.	खेलमैदान क्षेत्र	परबाङ्ग, खुलपिता, क्यूबाङ्ग
१२.	बसपार्क क्षेत्र	बरेम, धुलिपो
१३.	प्रमुख बजार क्षेत्र	बुध्यालीदेखि दुलिपो
१४.	युवा विकास क्षेत्र	कोल
१५.	हरियाली क्षेत्र	सिम्यानी फाल्ने र रोगा
१६.	भूसंरक्षण क्षेत्र	सुनपानी, बलखाँडा, उनाम, ब्राजर, कोलो
१७.	महिला क्षमता सीप विकास क्षेत्र	कोल र गोलखाँडा
१८.	सिंचाई क्षेत्र	वालुवा, पुवै, छमारी, हाइनुबाङ्ग, बजबाङ्ग, क्वांग, कोल ।
१९.	सरसफाइ क्षेत्र	कोल गाउँ, मलखाडा हटाउनुपर्ने । सुंगुर व्यवस्थापन, कुकुर व्यवस्थापन गर्नुपर्ने ।

२०.	पशुपालन	उन्नत जातका पशुहरु, कोल । कृषि मौरी पालन क्षेत्र, छमारी, कोल, बालुवा ।
२१.	नर्सरी व्यवस्थापन क्षेत्र	स्याउको लागि खोर, सुन्तलाको लागि छमारी, दुम्लागा । अरु रूखको लागि कोल । क्युबाङ्ग ।
२२.	खानेपानी व्यवस्थापन क्षेत्र	कोलमा एक घर एक धारा,
२३.	केवलकार	कोलदेखि तिलाधुरी
२४.	पार्क क्षेत्र	कोलो र माइथान तथा खुलपिता । नोगोङ्ग ।
२५.	संचार क्षेत्र	इन्टरनेट सेवा, फोर जी सुचारु कोल
२६.	विद्युत क्षेत्र	बालुवा पश्चिमी खोलाजलविद्युत कोल
२७.	मसानघाट क्षेत्र	माइथान, रोगा, कुटेसांगो खोला ।

वडा नं. १३

क्र.सं.	जग्गाको प्रयोग	स्थान
१.	खेतीयोग्य जमिन	१) विर्गुम क्षेत्र : कुटेवास, खारा, रिभि, मृगभाल्ने, सेबाङ्ग, काबाङ्ग, घ्याम्से माथि स्याउ खेती । २) पदमी क्षेत्र : गोबाङ्ग अन्तर्गत (सुन्तला, मौसम, केरा, आरु, पलम, आदि फलफूल), पदमीमा तरकारी उत्पादन केन्द्र । ३) ओख्मा क्षेत्र : तरकारी उत्पादन, खाद्यान्न उत्पादन, फलफूल खेती ।
२.	वन क्षेत्र	विर्गुम, तासे, पदमी, लाम्भेला, कोटेसांगो पुलदेखि माथि गोबाङ्ग, पैयोपाटा, सुम्जैडाँडा सम्म खाली ठाउँभरी हरियाली वन वृक्षारोपण गर्ने । ओख्माभित्र रहेका वनजंगललाई संरक्षण गर्ने । १३ नं. वडामा रहेको उत्पादित जडिबुटीहरुलाई संरक्षण गरी नियन्त्रणमा ल्याउने । वनजंगलभित्र रहेको वन्यजन्तु, जीवजनावरहरुको संरक्षण गर्ने । उन्नत जातका विउ संकलन गरी नर्सरी फार्म निर्माण गर्ने ।
३.	सांस्कृतिक क्षेत्र	परम्परा संस्कृतिको जगेर्ना गर्ने । जनजाति अन्तर्गतका लोपोन्मुख धर्मसंस्कृतिलाई जोगाउने, भुमे नाच, सिंगारु नाच, नचारु नाच, भोलेनी

		नाच, डिग्रे नाच । सांस्कृतिक नाचगान अन्तर्गतका पोशाक, कपडा, अनुसन्धान तथा व्यवस्थित गर्ने ।
४.	चरिचरन क्षेत्र	लुजामश्वर, प्याँला, लिस्ने, कलाशी, धुरी, मिच्छे, धैले, आदी ठाउँहरु ।
५.	आवास क्षेत्र	उत्पादन अयोग्य जमिन अन्तर्गत आवास क्षेत्र बनाउने । विर्गुम, पद्मी, पिपलटुंग ।
६.	फोहोर व्यवस्थापन क्षेत्र	विर्गुम, पद्मी, पिपलटुंग अन्तर्गत ढल निकास तथा खेतीअयोग्य जमिन स्थानमा लगी फोहोर व्यवस्थापन गर्ने ।
७.	बजार व्यवस्थापन क्षेत्र	मुख्य बजार पिपलटुंग क्षेत्रमा बनाउने । साना बजार विर्गुम, पद्मी जस्ता ठाउँहरुमा बनाउने
८.	पर्यटन क्षेत्र	विर्गुमखानी, ब्राहाथान ताल संरक्षण । बौद्ध गुम्बा स्थापना गर्ने (विर्गुमखानी) । विर्गुम-कोल केबुलकार । विर्गुम कुटेवास हुँदै लुजामस्वर प्याला । लुजामस्वर-प्यालादेखि पिपलटुंग प्याराग्लाइडिंग । कुटेवास एयरपोर्ट । पद्मी, विर्गुम, तकसेरा, लुजामस्वर गुरिल्ला ट्रेल निर्माण । होमस्टे : विर्गुमखानी । ओख्माखोला तातोपानी संरक्षण ।
९.	खेलकुद क्षेत्र	रंगशाला मैदान (मानै पोखरी)
१०.	पार्क क्षेत्र	विर्गुमखानी टाकुरा । बसपार्क पिपलटुंग, वर्षे गोठ ।
११.	सरकारी कार्यालय क्षेत्र	पिपलटुंग क्षेत्र अन्तर्गत
१२.	खानी क्षेत्र	तामा खानी अनुसन्धान, उत्खनन् तथा प्रशोधन ।
१३.	स्वास्थ्य क्षेत्र	पिपलटुंग क्षेत्र
१४.	शिक्षा क्षेत्र	धनपुर अन्तर्गत

वडा नं. १४

क्र.सं.	जग्गाको प्रयोग	स्थान
---------	----------------	-------

१.	खेतीयोग्य जमिन	नाखोल, तनबाङ्ग, जोगेना, तल्लो पुवाङ्ग, खेतबारी, काँडा : मकै, सुन्तला, कागती, केरा, बदाम, बेलाउती, गहुँ, जौ, मकै । स्यालतरंग, थानाबाङ्ग, सबाङ्ग, रतनबाङ्ग, बले पाटल, गौ खासै : स्याउ, आलु, दाँते ओखर, जडिबुटी । खोलाजा, जोगेना : तरकारी खेती, बन्दा, काउली, रायो साग, प्याज, लसुन ।
२.	वन क्षेत्र	खरखरे पातल, भाँक्रीडाँडा, कौटे गोठबाङ्ग, नयाँ वन, बसै, जाजरखोला ।
३.	चरिचरन क्षेत्र	निंगबाङ्ग, पिलिबाङ्ग, दोबाटा, थामु, गलखाला, चारपाटे, सल्लेरी, नरमतिला, चिरण, दवला, काँचुलीबाङ्ग, खरवारा, खाल्डाँडा ।
४.	आवास क्षेत्र	हालका गाउँवस्ती क्षेत्रलाई निरन्तरता दिने ।
५.	सांस्कृतिक क्षेत्र	भुमे नाच, डिग्रे नाच, मयुर नाच (नचारु नाच), विभिन्न मेला मठमन्दिर : भिबाङ्ग, नाखामा, प्रावि भवनको नजिक भूगोल राङ्गसी) ।
६.	फोहोरमैला व्यवस्थापन	तिला डाँडा राङ्गसी), चौधारे (नाखा)
७.	शहर बजार क्षेत्र	जामाबगर, त्रिवेणी,
८.	औद्योगिक क्षेत्र	कल्चुगाडे, उपल्लो पानीचौर ।
९.	पर्यटन क्षेत्र	नरमतिला लेक, भाँक्रीगेल (सेपे), डिग्रे मन्दिर, सिद्धाथान, निंगबाङ्ग ।
१०.	खेलकुद मैदान	तल्लो पानीचौरमा खेलमैदान । भिबाङ्ग खेलमैदान : फुटवल, भलिबल, ब्याडमिन्टन । रंगशाला पालिकास्तरमा बनाउन माग ।
११.	सरकारी कार्यालय	काँटे डाँडा-बुँदेली
१२.	पार्क क्षेत्र	बस्ती वरपर हेरेर बनाउने ।
१३.	बसपार्क क्षेत्र	काँटे रोडमाथि राङ्गसी), बुँदेली (नाखा)
१४.	हवाई मैदान	हाइगुजा, राङ्गसी ।
१५.	शिक्षा क्षेत्र (तारवार)	सिद्ध मन्दिर प्रावि भवन । डिग्रे प्रावि, पानीचौर । आधारभूत प्रा. वि. नाखा ।

१६.	स्वास्थ्य (भवन निर्माण)	स्वास्थ्य चौकी भवन निर्माण, राङ्गसी ।
-----	-------------------------	---------------------------------------

मुख्य शहरहरु

यस पालिकाभित्र मुख्य शहरका रूपमा दुई ठाउँमा प्रस्तुत गरिएको छ । जसको व्याख्या तल गरिएको छ ।

१. तकसेरा

राष्ट्रिय रूपमा नै हिमाली पहिचानयुक्त शहरको रूपमा तकसेरा नीति तथा कार्यक्रममा परिसकेको छ । यो शहर जनजातिमैत्री हिमाली विशेषतामा आधारित हुनेछ । जसको बेग्लै गुरुयोजना बनाइने छ ।

२. गोलखाडा

गोलखाडालाई यस गाउँपालिकाभित्रको मुख्य शहरका रूपमा विकास गरिने छ । यसको पहिचान मौलिकता र भूउपयोग योजना तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । यस शहरमा भविष्यमा २० हजार जनसंख्या हुन्छ भन्ने अनुमानमा खानेपानी, फोहोरमैला व्यवस्थापन, सडकको व्यवस्थापन गरिएको छ ।

क्र.सं.		स्थान
१.	शहरको चारकिल्ला	सिमाना : पूर्व-तिला खोला, पश्चिम-राङ्गसी , उत्तर-सानोभेरी, दक्षिण-तिलालेख ।
२.	खेतीयोग्य जग्गाहरु	गोलबाङ्ग, छमारी, रामलिबाङ्ग, हाइनुबाङ्ग, चुम्गा, ओखमा, गोबाङ्ग, पोबाङ्ग, खे, काना, जामा, नाखोल, बालुवा, कालीखोला, गाबाङ्ग, बजबाङ्ग, क्वांग, क्यूबाङ्ग ।
३.	सरकारी कार्यालय	पश्चिममा हाइभुजा, पूर्वमा विजाघर, दक्षिणमा खालघारी, उत्तरमा साउनेपानी
४.	खानेपानी	सिप्चाखोला र दोभानखोला ।
५.	फोहोरमैला व्यवस्थापन	रेमलगैरा
६.	मुख्य बजार	गोलखाँडा, जहाँ २५० वर्गमिटर भन्दा कममा घर बनाउन पाइने छैन ।

७.	सडक	क्यूबाङ्गचौरदेखि राङ्गसी , नाखा जामाबगरसम्म चार लेन (१४ मी.) नाबाङ्गदेखि सेराबाङ्ग-गोलखाडा ।
८.	सहायक सडक	गोलखाँडादेखि त्रिवेणी, गोलखाँडा पानीचौरदेखि भुम्लाबाङ्ग (मध्यपहाडी) जांग, चारगाउँ, जामाबगर ।
९.	सडक किनारा	ओखर, लागिगुँरास, आरु, अम्बा, लालुपाते, किम साथै हरियाली सडकको लागि आवश्यक वृक्षारोपण गर्ने
१०.	शहरी आवास	पश्चिममा खालधारीदेखि पूर्वमा भरवाङ्ग, खोर मैथानभिन्न प्रति घडेरी २५० वर्ग मी. को हुनुपर्नेछ । र, सडक ८ मी. को हुनेछ । खोर मैथानदेखि क्यूबाङ्ग सडक जोड्ने । जहाँ २५० वर्गमिटरभन्दा कममा घर बनाउन पाइने छैन ।
११.	ग्रामीण आवास	राङ्गसी , छमारी, कोल, गरखानी, फल्लै, नाखा (५०० वर्ग मीटरभन्दा कममा घर बनाउन पाइने छैन ।
१२.	बसपार्क	परवाङ्गमा हुनेछ ।
१३.	खेलमैदान	पानीचौर र राङ्गसी , रिसल्लाचौरमा हुनेछ ।
१४.	पार्क क्षेत्र	खुलपिता
१५.	जलविद्युत	गरखानी खोलाबाट आपूर्ति गर्ने
१६.	संचार	एनटीसी सेबालाई क्षमता वृद्धि गरी भरपर्दो सेवा दिने र एनसेललाई सेवा विस्तार गर्न लगाउने र टावर निर्माण गर्ने ।
१७.	हवाई मैदान	हाइभुजालाई सबै (संभाव्यता) अध्ययन गर्न लगाउने ।
१८.	सिनेमा हल	भरवाङ्ग क्षेत्रमा
१९.	हाटबजार	सिप्चा, मौलिक हाटबजार जहाँ स्थानीय उत्पादन बेचिने छ । बाहिरबाट उत्पादित वस्तुहरु लगिने छैन
२०.	घरको मौलिकता	स्थानीय निर्माण सामग्रीको प्रयोग गरी मौलिक घरहरु बनाइनेछ ।
२१.	घरको प्रकार	दुई तले भन्दा अग्लो घर बनाउन पाइने छैन । भूकम्प प्रतिरोधी भने बनाउनुपर्ने छ ।

२२.	खाद्यान्नको मौलिकता	स्थानीय खाद्यान्नको प्रयोग गरिएको मौलिक शहर हुनेछ ।
२३.	होटेल क्षेत्र	भकरकमल
२४.	होमस्टे	खाल्घारी
२५.	जनजाति संग्रहालय	कोल
२६.	सार्वजनिक सौचालय	सार्वजनिक शौचालयको निर्माण र व्यवस्थापन गरिनेछ ।
२७.	शहरको पहिचान	फलफूल र फूलयुक्त शहर बनाउने
२८.	सामुदायिक स्वीमिंग पुल	शहरी आवास क्षेत्र ।
२९.	सामुदायिक जीम, व्यायामशाला	शहरी आवास क्षेत्र ।
३०.	हस्तकला सामग्रीहरुको पसल	मुख्य शहरी क्षेत्र ।
३१.	पुस्तकालय	मुख्य शहरी क्षेत्र
३२.	अर्गानिक पसल	मुख्य शहरी क्षेत्र
३३.	साहित्य कला र सांस्कृतिक प्रवर्द्धन केन्द्र	शहरी आवास क्षेत्र
३४.	सामुदायिक हल (सामुहिक छलफल, श्रव्यदृश्य सामग्री	शहरी आवास क्षेत्र

	अवलोकन	
३५.	अतिथि गृह	शहरी आवास क्षेत्र

नोट : यस शहरलाई उर्जाशंकटमुक्त बनाउन लघु जलविद्युत आयोजना र सौर्य उर्जालाई प्राथमिकताको सूचीमा राखी कार्यान्वयन गरिनेछ । ताकि राष्ट्रिय रुपमा उर्जा संकट परेको बेला पनि उर्जाशंकट मुक्त होस् ।

भौतिक पूर्वाधार

यस खण्डमा भौतिकपूर्वाधारको खासगरी सडक, खानेपानी, सूचना तथा संचार, उर्जा तथा विद्युतीकरण, सिंचाइलाई समेटिएको छ । भौतिक पूर्वाधारको सोच, लक्ष्य र उद्देश्य निम्नअनुसार छन् ।

भौतिक पूर्वाधारका सोच, लक्ष्य र उद्देश्य निम्नप्रकारका छन् ।

सोच

भौतिक पूर्वाधारले समुन्नत गाउँपालिका निर्माण गर्ने, भौतिक पूर्वाधारमा सबैको सहज पहुँचको अवस्था सिर्जना गर्ने तर भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्दा प्राकृतिक स्रोत र कृषियोग्य जग्गा नष्ट नहुने गरी गर्ने ।

लक्ष्य

भौतिक पूर्वाधारलाई उत्पादन, पर्यटन, औद्योगिकरण र विशेष क्षेत्रहरूलाई जोड दिई आत्मनिर्भर अर्थतन्त्रको बृद्धि गर्दै सूचना प्रविधियुक्त हिमाली शहर निर्माण गर्ने ।

उद्देश्य

१. सबै घरमा उच्च गुणस्तरीय खानेपानी, सम्भव भए जति जग्गालाई सिंचित गर्ने, विद्युतीकरण, आवश्यक ठाउँमा पुल निर्माण गर्दै सूचना संचार प्रविधिको क्षेत्रमा विकास गर्दै समुन्नत सामाजिक न्यायमा आधारित गाउँपालिका निर्माण गर्ने ।
२. कृषि उत्पादनको बजारीकरण गर्न अर्थात् स्थानीय उत्पादनलाई बजारसम्म पुऱ्याई आयातलाई रोक्न ।
३. पर्यटक भित्र्याउन ।
४. ग्रामीण औद्योगिकरणको प्रक्रियालाई मद्दत गर्न ।

५. सबैका लागि भौतिक पूर्वाधारको पहुँच बृद्धि गर्न ।
६. शिक्षा, स्वास्थ्यमा सहज पहुँच पुऱ्याउन ।
७. प्रत्येक वडापालिका र क्रमशः गाउँटोल बस्तीसम्म सडक यातायातको व्यवस्था गर्ने ।
८. भूकम्प प्रतिरोधी भौतिक संरचना निर्माण गर्ने ।

भौतिक पूर्वाधारका मान्यताहरु

यस खण्डमा भौतिक पूर्वाधार अन्तर्गत सडक, खानेपानी, सिंचाई, विद्युत राखिएको छ । भौतिक पूर्वाधारका मूल्य-मान्यताहरु निम्नअनुसार छन् ।

१. स्थानीय विशेषता, सांस्कृतिक, मौलिकता, स्थानीय ज्ञान, सिपमा आधारित विविधतापूर्ण भौतिक पूर्वाधारको निर्माण गरिनेछ ।
२. भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्दा कृषियोग्य जमिनलाई सकेसम्म घटाइने छैन ।
३. भौतिक पूर्वाधारको निर्माण गर्दा प्राकृतिक स्रोतको विनास गरिने छैन ।
४. भौतिक पूर्वाधारको निर्माण गर्दा उद्देश्य र लक्ष्य स्पष्ट गरिनेछ । उदाहरणका लागि सडक निर्माण गर्दा घना बस्तीको आधार, उत्पादन क्षेत्रको आधार, पर्यटकीय क्षेत्रको आधार, विशेष क्षेत्रहरुलाई आधार मानेर मात्रै निर्माण गरिनेछ ।
५. भौतिक पूर्वाधारको निर्माण गर्दा प्राकृतिक रुपमा रहेको भूवनोटलाई विथोलिने छैन । भौतिक पूर्वाधारको निर्माण गर्दा खानेपानीको मुहानलाई विगारिने छैन ।
६. एक घर एक धाराको नीतिलाई अवलम्बन गरिनेछ ।
७. सिंचित हुन सम्भव हुने जमिनलाई सिंचाईको सुविधा पुऱ्याइने छ ।
८. सिंचाईको विविधतालाई स्वीकार गरिनेछ ।
९. प्रत्येक वडा केन्द्र र मुख्य बस्तीहरुमा सडक र विद्युत पुऱ्याइने छ ।
१०. सूचना तथा संचारमा प्रत्येक बस्तीलाई समेटिने छ ।
११. पानीको मुहान संरक्षण गर्न स्थानीय समुदायको नेतृत्वमा समूह गठन गरिने छ र उक्त समूहलाई गाउँपालिकाको सहजीकरणमा कार्यक्रमहरु बनाइने छन् ।
१२. प्रत्येक खानेपानी प्रणालीमा सामुदायिक खानेपानी उपभोक्ता समूह गठन हुनेछ ।

१३. गाउँपालिकाभित्र सामुदायिक खानेपानी उपभोक्ता महासंघ गठन गरिने छ । प्रत्येक घरको धारामा मिटरको व्यवस्था गरिनेछ ।
१४. एक घर एक धाराको नीति अपनाइने छ र उच्च गुणस्तरीय पानीको प्रबन्ध गरिनेछ ।
१५. गाउँपालिकाभित्रको कृषियोग्य सिंचित हुन सक्ने जमिनमा १० वर्षभित्रमा पूर्ण सिंचाई गरिनेछ ।
१६. सम्भव भएसम्म सिंचाईलाई स्थानीय ज्ञान, प्रविधि, मान्यता दिइनेछ र प्रवर्द्धन गरिनेछ ।
१७. सिंचाईमा श्रमदानको मान्यतालाई स्थापित गरिनेछ ।
१८. प्रत्येक कुलो नहरको सामुदायिक उपभोक्ता समूह बनाइने छ । जसले संरक्षण, व्यवस्थापन र उपयोगमा ध्यान दिनेछ ।
१९. गाउँपालिकास्तरमा सामुदायिक सिंचाई उपभोक्ता महासंघ गठन गरिनेछ ।
२०. सिंचाईको मुहान संरक्षणका लागि सामुदायिक समूहहरू निर्माण गरिनेछ ।

सडक, सिंचाई र खानेपानी

यस खण्डमा भौतिकपूर्वाधार अन्तर्गत सडक, खानेपानी, सिंचाईलाई प्रस्तुत गरिएको छ । जो वडाअनुसार बेग्लाबेग्लै तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । तलको तालिकामा व्यवस्थित रूपमा सडक, सिंचाई र खानेपानीलाई समेटिएको छ ।

वार्ड नं. १

सडक

क्र. सं.	सडकको नाम	सडकको दूरी	सडकको उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	जुसमरदेखि मैकोट	५ कि. मि.			

२.	मैकोट-पुसर	४ कि. मि.	ग्रामीण कृषि सडकबाट कृषकहरुको कृषि उपज संकलन गरी बजार क्षेत्रसम्म पुर्याउने ।	२०,०००	
३.	पुसर -यामाखार-पेल्मा	७ कि. मि.			
४.	वडा नं. ५ र मैकोटको सिमाना सतिफलेदेखि मैकोट	५ कि. मि.			
५.	मैकोटदेखि काजरजडसम्म	१० कि. मि.			
६.	मैकोट-दुले	२० कि. मि.			
७.	मैकोट-मुइबाँ	३ कि. मि.			
८.	मैकोट-डाँपलाप	५ कि. मि.			
९.	दुले - जुनांग	३ कि. मि.			

खानेपानी

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	एक घर एक धारा		आधारभूत आवश्यकता परिपूर्तिमा खानेपानीको पहुँच पुर्याउने ।	३५,००	
२.	रिजा-मैकोट				
३.	नास्पा-पुसर				
४.	मैजापारबो-पुसर				
५.	सेँखोला देखि मैकोट ठूलो खानेपानी आयोजना				संभाव्यता अध्ययन गर्ने

कृषि सिंचाई

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	क्वाँ तरकारी खेती		कृषि क्षेत्रमा आत्मनिर्भर बनाउन विदेश पलायत युवाहलाई गाउँमै रोजगारी सिर्जना गर्न ।	२५,००	
२.	अर्जल तरकारी खेती				
३.	सिरुम स्याउ तथा फलफूल				
४.	पुसरबाँ, अरपोजा फलफूल खेती				
५.	यो फलफूल तथा तरकारी				
६.	अगाँवाँ फलफूल तरकारी खेती				

गोरेटो बाटो र पुल

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	क्वाखोला भो. पु	१०० मी.			
२.	अर्गामाँ भोलुंग पुल	१०० मी.			
३.	खार्पुवाँ, तित्तिका भो. पु.	१०० मी.			

४.	टिकुली खोला रन्मा भो. पु	१०० मी.			
५.	मैकोट, ईखर्क गोरेटो बाटो	३ कि. मि.			
६.	मैकोट, जुस्मर गोरेटो बाटो	२ कि. मि.			
७.	मैकोट, हार्दिबाँ गोरेटो बाटो	७ कि. मि.			
८.	सिंबत्पा, हुकाम भो. पु.	१०० मी.			
९.	डाँपलाप, फुल्वाँ भो. पु.	१०० मी.			
१०.	डाँपलाप हुकाम सडक पुल				
११.	मैकोट क्वाँ खोला सडक पुल				
१२.	अर्जल खोला सडक पुल				
१३.	अर्गामा खोला सडक पुल				
१४.	मैकोट, घोंको, कोइ, खैं, हान्या, छिन्त्या, ईखर्क, कुरी, भालीपो, स्याकोंगा, मैकोट पैदल मार्ग (रिंग)				

वार्ड नं. २

सडक तथा पुल योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	पेल्मा-भारलुंग, हिम, गुइबाङ्ग, दुले, तिज्यांग, रल, हार्दिबाङ्गबाट १ नं. वडा मैकोट गाउँ पुसर हुँदै पेल्मा कृषि रिंग सडक		कृषि उपज तथा जडिबुटीजन्य वस्तु आधार निर्यात गर्नु र सबै गाउँलाई सडक संजालले जोड्ने ।	५०००	
२.	सतीपोले, दोभान, खालैखाले, जुस्मर गाउँ		शहीदमार्गसँग लिंग गर्ने,	४००	
३.	१० नं वडा हुँदै तक, घुम्लिबाङ्गबाट लामो डाँडा देउराली हुँदै ६ नं. वडा काजरजंग हुँदै पेल्मा कृषि सडक		उत्पादित कृषि उपज बजार क्षेत्रसम्म पुर्याउन	९०००	
४.	तिपैदोभान भो. पु.		पेल्मा काजरजंग जोड्ने		
५.	रल खोला भो. पु.				
६.	राँभारी खोला भो. पु.				
७.	पानर्या खोला भो. पु.				
८.	सांगरी खोला भो. पु.				
९.	भार्लुंगकारी खोला भो. पु.				
१०.	अस्पिपा खोला भो. पु.				
११.	ठूलो भार्लुंग खोला भो. पु.				

१२.	अर्खाया खोला भो. पु.				
१३.	ठूलो गैरा खोला भो. पु.				
१४.	ढुंगे सांगो भो. पु.				
१५.	लुँकोसे खोला भो. पु.				
१६.	हाँपो खोल भो. पु.				
१७.	सियास खोला भो. पु.				
१८.	मुखाबाँ खोला भो. पु.				
१९.	पुर्वाग खोला ट्रेस पुल				
२०.	दोगाडी खोला ट्रेस पुल				
२१.	गुरगाड खोला भो. पु.				
२२.	घस्कुंगा पेल्मा घोरेटो बाटो				
२३.	पेल्मा काजरजंग घोरेटो बाटो				
२४.	पेल्मा भार्लुंग विउताली घुली चरिचरन क्षेत्र घोरेटो बाटो ।				

खानेपानी योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	एक घर एक धाराको योजना ल्याउने		सरसफाइ तथा आधारभूत आवश्यकताको परिपूर्तिको लागि	१२००	

			खानेपानीमा पहुँच पुर्याउने		
--	--	--	-------------------------------	--	--

सिंचाई योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	सलेप खोला स्याउ सिंचाई आयोजना, पेल्मा		फलफूल, जडिबुटी तथा तरकारी खेती, आदि उत्पादन । कृषिबाट आयआर्जनका साथै स्वरोजगार सिर्जना गर्ने ।	१३००	
२.	हिम, गुडवाङ्ग कृषि सिंचाई				
३.	रल, तिज्यांग फलफूल जडिबुटी सिंचाई				
४.	हार्दिवाङ्ग, जुस्मर तरकारी वाली सिंचाई				
५.	भार्लुंग फलफूल सिंचार्य				
६.	बाँसेपे स्याउ तथा जडिबुटी आकाशे पानी संकलन सिंचाई				
७.	सिन्कुवाँ तरकारी खेती सिंचाई				

वार्ड नं. ३

सडक तथा पुल योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
----------	-------------	------	----------	-----------------------	--------

१.	४ नं. वडा घुन्माखोला देखि दांप्रनै धारा हुँदै सिरीखोला माइपुजादेखि काँडा साना शहर सडक, रम्मासम्म	१० कि. मि.		६००	
२.	शहीदमार्ग सडक, ५ नं. वडा गरघाट हुँदै सतीपोले मोटरपुल निर्माण गरी दाँबा निकालेर माइपुजा प्रादेशिक सडकसँग जोड्ने	८ कि. मि.			
३.	सतिफले भो. पु.	१०० मी.			
४.	बास्या खोला भो. पु.	१०० मी.			
५.	आख्या खोला भो. पु.	७५ मी.			
६.	रँछाती खोला भो. पु.	१०० मी.			
७.	सिरि खोला ट्रेस वृज	३०मी.			
८.	ताकुल्या खोला ट्रेस वृज	४० मी.			
९.	कित्यानी खोला ट्रेस वृज	४० मी.			
१०.	थाधे वठार खोला ट्रेस वृज	२५ मी.			

सिंचाई योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	शिरी सिम्बो सिरिकाँडा, चौबाँ, खम्पु		बाह्रै महिना सिंचाई गरी हरियो सागसब्जी उत्पादन गर्ने ।		

खानेपानी

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	३ नं. वडा रन्मालाई नमून वस्ती बनाउने भएकोले एक घर एक धाराको नीति लागू गर्ने				
२.	वनहरमा बस्ने वस्तीहरुको पुयुप खोलालाई मुहान बनाई शिरीकाँडा, मनसाँपे, शिरीसिम्बो खानेपानीको व्यवस्था गर्ने			२५०	

वार्ड नं. ४

सडक तथा पुल योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	खारबाङ्ग, गमरीगाडदेखि	६ कि.	कृषिबाट उत्पादित	९५०	

	अर्जल घुन्मासम्म सडक	मि.	फलफूल जडिबुटी ओसारपसार गर्न		
२.	डिम्बुरगैरा तातोपानीदेखि अर्जल, काँडा, घुन्मा सडक	७ कि. मि.	आवतजावत गर्न, सामान ओसारपार गर्न	११००	
३.	अर्जलदेखि भेडाथाला, भाल्तुम हुँदै हाँघ्याम नांगना हुँदै कुन्डला, सेतीतालसम्म पर्यटक पदमार्ग	२० कि. मि.	पर्यटक आवत जावत र यासाँगगुम्बा संकलन	९५०	
४.	घुन्मादेखि दिकराँबा, गुल्जा भरना, रिगाँखाप हुँदै नांगना गोरेटो बाटो	२५ कि. मि.	पशु चरिचरन, जडिबुटी ओसारपसार र आवतजावत	८००	
५.	काँडादेखि मरवाङ्ग हुँदै लालपाटन, नांगना गोरेटो बाटो	४० कि. मि.	पशु चरिचरन गर्न र जडिबुटी ओसारपसार गर्न	७००	
६.	खादरपानी, छेर्ने, अमिल्सा, पोरोअरपुप, नेटापानी, बरेसपुल, बस्यारा वास, खोलाखर्क, निवाबाङ्ग, पाते, कोनावन, लालपाटन सिमामार्ने, नागना छेडा घोरेटो बाटो	३५ कि. मि.	पर्यटन पदमार्ग		
७.	डिम्बुरगैरा, तातोपानीदेखि अर्जलको बीचमा मोटेरेवल पुल	१५० मी.	कृषिजन्य वस्तु ओसारपसार, छिमेकी वडा नं. ६ सम्म जान, मानिस आवतजावत गर्न	१२००	

८.	घुन्मा घट्टा खोला चम्लाया ट्रेस बृज	३० मी.	मानिस आवत जावत गर्न, वडा नं. ३ मा जान	७५०	
९.	स्वोद्या खोला ट्रेस बृज		५ नं. वडा र १ नं. वडामा जान आउन	१५००	
१०.	घलाँ अरपुप पुल	५० मी.		७५०	
११.	दोसो खोला ट्रेस बृज				
१२.	दिकराँवा ट्रेस बृज				

खानेपानी योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	अर्जल, काँडा, घुन्मा एक घर एक धारा		सरसफाइ तथा आधारभूत आवश्यकता परिपूर्ति गर्न	१०००	

सिंचाई

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	स्याउको लागि सिंचाई, घुन्मा		फलफूल तथा		
२.	तरकारी तथा अर्ग्यानिक खाना उत्पादन गर्नको		अर्ग्यानिक खाद्यान्न उत्पादन		

	लागि सिंचाई, अर्जल, काँडा		गर्न	१०००	
३.	सुन्तला, कागती लगायत केरा जस्ता फलफूलको लागि सिंचाई, अर्जल				
४.	स्याउको लागि सिंचाई तथा खानेपानी	२० कि. मि.	मूल हाँघ्याम, भाल्तुंग, नेतापानी, भेडाथाला हुँदै अर्जलसम्म गोठहरु भएको तर आकाशे पानी भर पर्दै आएकोले	१२००	

वार्ड नं. ५

सडक

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	ढोरपाटन, ठाकुर, काजरजंग, हुकाम, तमारीडाँडा (मयांग) सम्म सडक	२०० कि. मि.	फलफूल तथा जडिबुटी ढुवानी, पर्यटकीय व्यवसाय प्रवर्धन, छिमेकी जिल्ला, प्रदेश र केन्द्रसम्मको व्यापारिक मालसामान ओसारपसार तथा आवत जावत गर्नको लागि (आयातनिर्यात)	४०००	
२.	कमारेडाँडादेखि गर सतीपोलेसम्म सडक	५ कि. मि.	छिमेकी वडा नं. १, ३ र ४ सँगको आवतजावत तथा कृषिजन्य सामग्री ओसारपसारका लागि	३०००	

३.	हुकाम, तामागारसम्म	४ कि. मि.	सानोभेरी नदीको वालुवा गिटी तथा प्रसर उद्योग संचालनका लागि	२०००	
४.	हुकाम, गरघारसम्म सडक	२ कि. मि.	वडा कार्यालयसम्म आवतजावत गर्न	२०००	
५.	रिसल्ला, साँवाबाङ्ग, पाबाङ्ग, अस्तुखारा, सिचिखाबाङ्ग, लुतुधुँ, नत्दुयर, नम्खालसम्म र अर्गली, बाँध्यागोठो र सिम्यासम्म सडक	२५ कि. मि.	उत्पादित स्याउ, आलु, जडिबुटी हुवानी गर्नका लागि	३०००	
६.	हुकाम, देउराली, वालुवा, जल्पा ताल, ढोरपाटन जोड्ने घोरेटो बाटो	३० कि. मि.	पर्यटकी विकासका लागि		

खानेपानी

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	रुमैधारी मुलदेखि हुकाम गाउँ खा. पा.	२ कि. मि.		७००	
२.	रुमैधारी मूलदेखि रिसल्लाचौर हुँदै गरघाटसम्म खा. पा.	२.५ कि. मि.		५०० घर	
३.	वात्री, लुंगखोला, सरिपासम्म खा. पा.	१ कि.	उच्च गुणस्तरीय शुद्ध खानेपानी,	१५०घर	

		मि.	एक घर एक धाराका लागि र सरसफाइका लागि		
४.	सरिपा मुहान, उर्जाग, गुल्वाङ्ग, अडैजाबाङ्ग, फिस्लतिबाङ्ग खा. पा.	२ कि. मि.		३०० घर	
५.	कोइजागाँ, लुतुंगु, फुलबाङ्ग खा पा.	३ कि. मि.		१०० घर	
६.	उप्जुबाँ मूल, गुस्मिजासलाँस, काजरजंग खा. पा.	१.५ कि. मि.		४००	
७.	बाँध्यागोठो मूल, राँबा, काखोला, अर्पसपो, पाँपोसम्म खा. पा.	२ कि. मि.		२०० घरधुरी	

सिंचाई योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	सावाबाङ्ग, रुमैधारी मूल	२ कि. मि.	स्याउ सिंचाईको लागि	२०० घर	
२.	पाबाँ, लुअर्पाली, सिद्ध मूल	५ कि. मि.	स्याउ सिंचाईको लागि	३०० घर	
३.	मूधार, नाहारखोला मूल	१ कि. मि.	स्याउ सिंचाईको लागि	२५० घर	
४.	नदुआँ, तामागार खोला र नदुँ खोला मूल सिंचाई	१.५ कि. मि.	स्याउ सिंचाईको लागि	४०० घर	
५.	हुकाम, गरघाट, नाहारखोला हुकासम्म	१० कि. मि.	१२ मासे तरकारी खेती	३०० घर	
६.	काजरजंग, राबाङ्ग, काखोला, शुस्मिजा,	८ कि. मि.	स्याउ तरकारी सिंचाईको लागि	३०० घर	

	काखोला मुहान				
--	--------------	--	--	--	--

वडा नं. ६

सडक योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	मयांग गाउँदेखि औलसम्म सडक	३ कि. मि.	कृषि, खाद्य अन्नवाली ओसारपसारको लागि	५६०	
२.	डिम्बुरगैरदेखि तातोपानी हुँदै अर्जल जाने पुलसम्म सडक	४ कि. मि.	तातोपानी नुहाउन जानको लागि, अर्जल जानको लागि	१२२०	
३.	बयालधारादेखि डाँडाखर्कसम्म सडक	२.५ कि. मि.	डाँडाखर्कको कृषि वाली ओसारपसार गर्न र छिमेकी गाउँ खाराबाङ्ग जानको लागि	१३४०	
४.	बयालेधारादेखि कमरे धाँदासम्म	४ कि. मि.	पश्चिम बजार जानलाई पूर्व छिमेकी गाउँ जानलाई	७६०	
५.	सल्लेरी घैरदेखि डाँडाखर्कसम्म	६ कि. मि.	हुकाम गर हुँदै ओखाम.....जान	७६०	

खानेपानी योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	ठूलीदह खा. पा. ६, मयांग	६ कि. मि.	एक घर एक धारा स्वच्छ खानेपानी	५६०	
२.	हत्ताल, थला खा. पा., ६ डिम्बुगौरा	५.५ कि. मि.	सरसफाइको लागि	२०५	

सिंचाई योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	साँखोलादेखि सिंचाई	औल ३ कि. मि.	१२ मासे तरकारी उत्पादन गर्नलाई सिंचाई	५६०	
२.	काँडा सिंचाई	३.५ कि. मि.	स्याउ पकेटमा सिंचाई गर्नलाई	११५ घर	
३.	टोटकेपानी सिंचाई	५ कि. मि.	स्याउ पकेट, दाँते ओखरमा सिंचाई गर्नलाई	५० घरधुरी	
४.	डाँडाखर्क सिंचाई	२.५ कि. मि.	तरकारी उत्पादन गर्न, फलफूल खेती गर्न	२५ घरधुरी	

पुल

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित	कैफियत
----------	-------------	------	----------	-----------	--------

				जनसंख्या	
१.	अँधेरीखोला भो. पु	१५० मी	बाढीपहिरो आए पनि आवतजावत गर्नलाई	७६०	
२.	औल र घुन्मा खोला दोभान पुल	१६० मी.	सानोभेरी पार गर्नलाई	८०५	
३.	लिस्नी पुल	६० मी.	बाढीपहिरो आए पनि आवत जावत गर्नलाई	५६०	

वडा नं. ७

सडक योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	१४ नं. तिरबइन, ७ नं. सिमलचौरदेखि जांग गाउँ छुंगडाँडा घुरबाङ्ग, ओवारखोरे, खारखोला सम्म सडक	४ कि. मि.	बदाम, आलु, स्याउ, केरा, सुन्तला, मकै, जौ, गहुँ, तोरी, कोदो, फापर व्यापार		
२.	जांगदेखि वरुलडाँडा, सेरजीखोला, गोधबाङ्ग, फुर्का डाँडासम्म सडक	६० कि. मि.	व्यवसायको लागि ।	२०५, जनसंख्या १०२५	
३.	जांगदेखि नैवाङ्ग, गइरागोथ, खासिंग, फुर्का, दादरसम्म सडक	३.५ कि. मि.			
४.	१४ नं. वडा राङ्गसी क्रिरीबहिनी जांग ७ नं	३० मी.			

	वडामा मोटर पुल				
५.	सेमचौर, जांग, घुरबाङ्ग, खारखोला मोटरबाटो	२ कि. मि.			
६.	जांगदेखि फूलजासम्म घोडेटो बाटो	१२ कि. मि.			
७.	जांगदेखि थर्किमसम्म घोडेटो बाटो	१५ कि. मि.			

खानेपानी योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	गन्वारी, नैबाङ्ग, जांग गाउँ, नेघारपानीदेखि मलींग, घुरबाङ्गसम्म खा. पा.				
२.	चोआरखोलादेखि खारखोला दामेसम्म खा. पा.				

सिंचाई योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	सेरजी खोलादेखि बरुलडाँडा यरनाम लगा, कोबाङ्ग, कुरीपानी, नैइचा,				

	काचनै, दान, सेबाङ्ग, गइरागोठ, रानी फुल्जा, बइमराम, नैइ, मेला, मिधुंग, दोमइ खोलादेखि गम्बारी गेमन्द्र, राइलीबाङ्ग, नैबाङ्ग छापसम्म सिंचाई योजना				
२.	फुप्चा खोलादेखि मलिंग, घुरबाङ्गसम्म सिंचाई योजना				
३.	पांग्राखोला देखि मान्जेबाङ्ग सिंचाई योजना				
४.	साइला देरा थारेघाट दामेसम्म सिंचाई योजना				

वडा नं. ८

सडक योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	त्रिवेणी, ७ नं. वडा जांग, घुरबाङ्ग, कोवारखोर्य, खारखोला, चोटावारी हुँदै खरांग, रिबाङ्गचौर सडक	१५ कि. मि.			

२.	रिवाङ्गचौर हुँदै गराली, चुमा, अंगाउँ सडक	७ कि. मि.	आलु, स्याउ, चुले, आरु, प्याज, लसुन व्यापार व्यवसाय	१६० घरधुरी	
३.	रिवाङ्गचौर हुँदै गुंग वस्ती सडक	३ कि. मि.	सुन्तला, केरा, अनार, सागसब्जी व्यापार व्यवसाय	५० घरधुरी	
४.	खारांग मोर्सा, कुह्या हुँदै दहवस्ती	८ कि. मि.	सुन्तला, केरा, आलु, स्याउ, नास्पाती, दाँते ओखर, आरु, पलम, कागती, चुक, अनार, बुद्धचित्रमाला, वेलाउती, उखु, ग्राउण्ड एप्पलको व्यापार व्यवसाय गर्न ।	२०० घरधुरी	
५.	सिस्ने गापा २ को कोलडाँडादेखि खारखोला, खारांग हुँदै दहसलापसम्म	१५ कि. मि.			
६.	लाच्चे बाउले खोला पुलदेखि खराड, दह, सलाप हुँदै लालपाटनसम्म घोडेटो बाटो	२० कि. मि.			
७.	गराली गाउँदेखि चुमा अङ्गाउ, भिलिम हुँदै फूलवारीसम्म घोडेटो बाटो	१५ कि. मि.			
८.	बाचे ढारदेखि मलाक्चा, साउनेपानी हुँदै दह, कुईयासम्म घोडेटो बाटो	१० कि. मि.			
९.	गुंगदेखि गुरीवाङ्गसम्म	५ कि.			

	घोडेटो बाटो	मि.			
--	-------------	-----	--	--	--

सिंचाई योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	थर्पुखोलादेखि खेत, भुरेली खेतकुनासम्म सिंचाई	२.५ कि. मि.	गहुँ र स्याउ उत्पादन	१५० घरधुरी	
२.	दहखोलादेखि मालकचा, बाछेढार हुँदै कोटसम्म	१४ कि.मि.	गहुँ, धान, तरकारी	६० घरधुरी	
३.	भैसेखोलादेखि रुमधारा, गराली वस्ती हुँदै मोंगरा, तितुवा, ठिंगेजुरसम्म	४ कि. मि.	गहुँ, तरकारी फलफूल	१५० घरधुरी	
४.	भैसेखोलादेखि मैबाङ्ग, लुसीबाङ्ग हुँदै बाहुन्नामसम्म	२.५ कि. मि.	गहुँ, तरकारी, फलफूल	५० घरधुरी	
५.	रोगार खोलादेखि चुमा, किरबाङ्ग हुँदै छ्याल फाल्नासम्म	५ कि. मि.		१०० घरधुरी	
६.	बाहुलेखोलादेखि बाग्मारे हुँदै गुंगसम्म	५ कि. मि.		५० घरधुरी	

खानेपानी योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	मूलपानीदेखि थर्प, खरांग,	८ कि.		२५० घरधुरी	

	रिवाङ्ग, खेत, भुरेली, बाछेगार, कोट, मलाक्चासम्म	मि.			
२.	रोगार, अँधेरी, पानीदेखि कोल्बाङ्ग, रुमधारा हुँदै गराली गाउँवस्ती सम्म	८ कि. मि.		१५० घरधुरी	
३.	रोगार पानीदेखि चुमाघारी हुँदै चुमा, छ्याल फाल्नासम्म	५ कि. मि.		१०० घरधुरी	

वडा नं. ९

सडक योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	शहीदमार्ग डिम्बुरगौरा, खारबाङ्ग, लावांग, लालपाटन हुँदै डोल्पा, तलिसम्म सडक	१०४ कि. मि.	आलु, फलफूल, जडिबुटी दुवानी गर्ने, आवतजावत गर्ने । पर्यटकीय मार्ग ।	बहुसंख्यक	
२.	सलापदेखि खारबाङ्ग, गमरीगाडसम्म सडक	५० कि. मि.	यातायात जोड्ने दुवानी सहजताको लागि	बहुसंख्यक	
३.	जाङ्ग ७ देखि घोप्टे, गुरिगा, पुनमचौतारा हुँदै खारबाङ्गसम्म सडक	१५ कि .मि	दुवानी र आवतजावतको लागि		

सिंचाई योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	चरहुंगा पुरानो गाउँ, हालबाङ्ग	३ कि. मि.	५ देखि ७ हेक्टर जग्गामा सिंचाई गर्ने	१२००	
२.	पैमाखोला खारबाङ्ग डाँडागाउँ सिंचाई	४ कि. मि.	खाद्य वाली तथा नगदे वाली सिंचाई गर्न	१२००	
३.					

खानेपानी योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	उद्देखोला, मैपोका खा. पा.	२ कि. मि.	स्वच्छ खानेपानी उपलब्ध गराउन	२००	
२.	धकाली, खोरिया, भाँक्री । खोरिया खा. पा. नयाँ तथा मर्मत गर्नुपर्ने (चक्टेचौर, अैरेचौर, गर्वेडाँडा, हालबाङ्ग, साँगिनावोट खा. पा. (४+३ कि. मि.)	७ कि. मि.	स्वच्छ खानेपानी उपलब्ध गराउन	२२००	

३.	पसमरी, घोप्टे, गुरिगा, खानेपानी	४ कि. मि.		३० घर	
४.	कालापानी खानेपानी तथा सिंचाई, पुनमचौतारा डाँडागाउँ ।	१० कि. मि.			

वडा नं. १०

सडक तथा पुल योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	घुम्लिवाङ्ग, किटगा, धारमालेख, खारिवाङ्ग, रिसरसम्म सडक	२० कि. मि. घुम्लिवाङ्ग,तक	कृषि उत्पादन,जडिबुटी, ढुंगा, काठपात, रोडा, आदि कच्चा पदार्थ उत्पादित वस्तु ओसारपसार	५१९	
२.	लम्चे, कुतेवास, सिपालवाङ्ग, बिरवाङ्ग, गुरोगा, डैपो, रामवाङ्ग, रविनै, घरबाँ, विनै, कालभामुई, दर, रिसरसम्म सडक	२० कि. मि. तक, बाछी		४१९	
३.	दोथो, निम्कु, लुंग सरवाङ्ग, गुइवाङ्गसम्म सडक	६ कि. मि. घुम्लिवाङ्ग		२००	
४.	रिमाबाँ, गामा, लुकवाङ्ग, हाछिबाग, ऐथ, दुलखई, राईम्यू सडक	५ कि. मि. तक, बाछी		४१९	
५.	कुम्फुखोला ११ घाटुङको उत्तरगंगा	५० मी.			

	नदीमा मोटर पुल निर्माण				
६.	तक वडा कार्यालय र उमावि जोड्ने ट्रेस वृज	२० मी.			
७.	भैया र संसरीय ट्रेस वृज ।	२० मी.			
८.	हादु र खासैबाँ ट्रेस वृज	२० मी.			
९.	घुम्लिवाङ्ग र हाँदु भो. पु.	२० मी.			
१०.	कालाजामुई र खारिमबाँ भो. पु., नर्सिग खोला	२०			
११.	कम्खुखोला र गाढुंग जोड्ने मोटर पुल	७० मी.			
१२.	लालु मार्ने छेरापांगमा जोड्ने भो. पु.	५६ मी.			

सिंचाई योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	छोम खुँदेखि दर हुँदै गादारीसम्म : छोमखु	३ कि. मि.		१९० घरधुरी	

२.	नोमकु हुँदै घुम्लिबाङ्ग भ्याम्पार सम्म : महानु निम्कु	३ कि. मि.		२०० घरधुरी	
३.	जेरखर्कदेखि नोपो हुँदै दोथोसम्म : जेरखर्क मुहान	६ कि. मि.		५० घरधुरी	
४.	प्यान्लादेखि कुटेवास, सनिपा, सिपालबाङ्ग, खाडा वडा नं. १३, कापेबाङ्ग, सिपालबाङ्ग, ब्यास, बिरबाङ्ग, डैपो, दाउका, बारछार्ने, जंगा : मुहाना प्यान्ला बाडे	५ कि. मि.		३०० घरधुरी	
५.	डाकु देखि रिमाबाङ्ग, गामा, लुकुवाङ्ग सिंचाई नहर निर्माण	३ कि. मि.			

खानेपानी योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	दोथोदेखि घरबाङ्ग, मार्केखेर लुंगयरसम्म खा. पा. : मुहान दोथो	५ कि. मि.		३२ घरधुरी	
२.	खोरेदेखि डाँडागाउँ, निरी, बाच्छीगाउँसम्म खा.पा. : मुहान खोरे	५ कि. मि.		१५० घरधुरी	
३.	निम्कुदेखि नोपो, मर्पेस, घुम्लिबाङ्ग, भाँक्रीडेरा, गातुंगसम्म : मुहान	७ कि. मि.		२०० घरधुरी	

	निम्कु				
४.	सुनीपैरादेखि भुल्लैसम्म सुनपैरा	छारमा : मुहान	२ कि. मि.		१५० घरधुरी

वडा नं. ११

सडक तथा पुल योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	कालखोरे, खोरेवाला, भुसबाङ्ग, खावाखैँ, तुरीपाटल, भेडाखोर, सिपाल, उपल्लो खोरे	१५ कि. मि.	कृषि उत्पादन, जडिबुटी, ढुंगा, रोडा, ओसारपसार	२३३ घर	
२.	तुपा, तल्ला ताँतु,	५ कि. मि.	कृषि उत्पादन, खानी ढुंगा ओसारपसार	५२ घर	
३.	सिरतुंग, दम्चई, पैरासम्म सडक	३ कि. मि.	काठ, ढुंगा ओसारपसार, कृषि उत्पादन ओसारपसार	४८ घर	
४.	खोरे, ताँतु हुँदै, मर्पेस, मुनिम, बाढी फाल्ने सडक	१३ कि. मि.			
५.	दमई खोला ट्रस पुल	१५ मी.			
६.	कुचै खोला ट्रस पुल	२० मी.			

७.	नाम्ती खोला ट्रेस पुल	२० मी.			
८.	कारालीवाङ्ग भो. पु.	६२ मी.			
९.	ताँतु भो. पु.	५८ मी.			
१०.	दम्चन खोला मोटर पुल	३० मी.			
११.	कुम्पुखोला मोटर पुल	२५ मी.			
१२.	भुसबाङ्ग खोला मोटर पुल	३१ मी.			
१३.	सेरादेखि तिलासम्म घोडेटो बाटो	६ कि. मि.			

खानेपानी योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	देशपांगा, उपल्लो सेरा, तल्लो सेरा : मुहान छेराबाङ्ग	३ कि. मि.		२८२ घर	
२.	खोरेखोला, नांगलीवाङ्ग, भुसबाङ्ग : मुहान खोरेबाला	२ कि. मि		५५ घरधुरी	
३.	दम्चई : मुहान दमैखोल	१.५ कि.		५४ घरधुरी	

		मि.			
४.	तुपा, खोरे, ताँतु : मुहान उपल्लो खोरे	३ कि. मि.		८५ घरधुरी	

सिंचाई योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	माभखर्क, थाम, तुरीपाटन, पलेटो, खाबाखै : मुहान माभखर्क	३.५ कि. मि.		२०७ घर	
२.	खोरेबाला, नांगलीबाङ्ग, कोरालीबाङ्ग, भुसबाङ्ग, कालखोरे : मुहान भुसबाङ्ग खोला	२.५ कि. मि.		६५ घर	
३.	दमई, पैरा, दम्चई : मुहान दमई खोला	१.५ कि. मि.		६४ घर	
४.	कुचई खोला बुकुभडा : मुहान कुचई खोला	१.५ कि. मि.		१६५ घर	
५.	नाम्गाई, भुनेखोला, विछिम : मुहान कचैखोला	२ कि. मि.		२०४ घर	

६.	ताँतु, खोरे, तुपा, माभखोरे : मुहान मरपेश	३.५ कि. मि.		९६ घर	
----	---	-------------------	--	-------	--

वार्ड नं. १२

सडक योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	खालगारी, डाना, देरा, युरिवाङ्ग	२ कि. मि.	कृषि उत्पादन हुने हुँदा आयात निर्यात गर्न	२०० घर	
२.	गोल्खाडा, छमारी	४ कि. मि.	तरकारी तथा फलफूल ढुवानी	२५०	
३.	कोल, सिद्धाथान मन्दिरदेखि तिला दुरी मन्दिरसम्म	१५ कि. मि.	पर्यटन विकास, मन्दिर दर्शन साथै फलफूल र वनजंगलबाट काठ दाउरा लिन	२०००	
४.	कोल, सुनपानी गुफासम्म	२ कि. मि.	पर्यटन विकास	२०००	
५.	कोलदेखि रिका धुरीसम्म	६ कि. मि.	छोटो दूरी साथै काठ दाउरा, स्याउला,सोतर लिन, भुमे	२०००	

			गाउँपालिका जोड्ने		
६.	फलैं, गरखानी, जोड्ने सडक	३ कि. मि.	एक गाउँबाट अर्को गाउँ जोड्ने	५००	
७.	कोल, सोरबाङ्ग, काल्वेदाना	२ कि. मि.	फोहोर व्यवस्थापन गर्न	१२००	

खानेपानी योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	भित्री दोभान कोलसम्म	३ कि. मि.	स्वस्थ पानी १ घर १ धारा	१५००	
२.	खापखोला, दुम्लागाडसम्म	छमारी, ४ कि. मि.		३००	
३.	भाँक्रेपानी खोला देखि गोलखाँडासम्म	२ कि. मि.		४२५	
४.	दोमान खोलादेखि खालधारी गोलखाँडासम्म	६ कि. मि.		४५०	
५.	तिलाखोलादेखि कुरीमानासम्म	१ कि. मि.		१५०	
६.	सिप्चाखोलादेखि हाइनुवाङ्गसम्म	४ कि. मि.		२५०	

सिंचाई योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	कोइधारा दोमानदेखि कोलसम्म	३ कि. मि.	सिंचाई गरी तरकारी उत्पादन गर्ने	१२००	
२.	गुमीखोलादेखि छमारी दुम्लागाटसम्म	४ कि. मि.	फलफूल तथा बेमौसमी तरकारी उत्पादन गर्न	३०० जना	
३.	क्युवांग घट्टेखोलादेखि वालुवाचौरसम्म	१ कि. मि.		२५०	
४.	सिप्चाखोला, काग्यातुंगदेखि हाइनुवाङ्गसम्म	४ कि. मि.		२०० जना	

वार्ड नं. १३

सडक तथा पुल योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	ओख्मा, त्रिवेणी सडक	५ कि. मि.	आवतजावत तथा ढुवानी	५५०	
२.	पिपलटुंग, तम्के सडक	३ कि. मि.	वालुवा उत्खनन् तथा ढुवानी	५००	
३.	पदमी, त्रिवेणी सडक	७ कि. मि.	खाद्य तथा आवतजावतको लागि	३७०	
४.	त्रिवेणीदेखि ओख्मा हुँदै सानो भेरीको तिरैतिर	१५ कि.	आवतजावतको लागि	१५००	

	डाँडाखर्कसम्म सडक	मि.			
५.	विर्गुम, काबाङ्ग, पुरानो खर्क, भेम्खुंग, खारा, कुटेवास	१० कि. मि.	फलफूल ढुवानी तथा एयरपोर्ट आवतजावत	७००	
६.	विर्गुमदेखि सिडा जौलारुख	२ कि. मि.			
७.	पिपलटुंगदेखि मिर्गौँभाल्ने	४ कि. मि.			
८.	भेडीखर्कखोला सडक पुल				
९.	सन्तीघोरा भो. पु.				
१०.	टम्फे खोला भो. पु.	१२० मी.			

खानेपानी योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	धसुवा, विर्गुम खा. पा.	५ कि. मि.	खानेपानी तथा सरसफाई	५००	
२.	धसुवा, पद्मी खा. पा.	८ कि. मि.		१८०	
३.	धसुवा, पिपलटुंग, जाजरबाङ्ग, गोठबाङ्ग, चिउरातुंग, विरुवावन			७००	
४.	सेवाङ्ग, भल्का हुँदै नाल्गा	४ कि. मि.		५००	

सिंचाई योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	भैसीखोला, पद्मी,	२ कि. मि	फलफूल तथा तरकारी खेती	१८०	
२.	पुवाभार, ओखमा, भल्का, गोठवाङ्ग			५००	

वार्ड नं. १४

सडक तथा पुल योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	नाखा, जामावगरसम्म ग्रामीण कृषि सडक	३ कि. मि.	यातायात सुविधा, स्थानीय उत्पादन वस्तु निर्यात आयात	२०००	
२.	राङ्गसी देखि त्रिवेणीसम्म ग्रामीण कृषि सडक	३ कि. मि.	यातायातको सुविधा, कृषि वालीनाली, फलफूल आयात निर्यात, वडा नं. ७, १२ र १३ जोड्ने ।	२५००	
३.	राङ्गसीदेखि पानीचौर हुँदै नाबाङ्ग लेक हुँदै जुम्लाबाङ्ग ग्रामीण कृषि		भूमे गापासँग आवत जावत सुविधा, व्यापार व्यवसायमा आयात	२०००	

	सडक		निर्यात हुने		
४.	नाखादेखि काफलधारा हुँदै सेपे लेक, सेरबाङ्ग, साकिम जोड्ने		भूमे गापासँग यातायात सुविधा, सिस्ने गापामा व्यापार व्यवसाय, आयात निर्यात	२०००	
५.	घट्टेखोला मोटरबाटो पुल	१२ मी.			
६.	जामावगर सडक पुल	१५ मी.			
७.	घावाङ्गखोला मोटरबाटो पुल	११ मी.			
८.	तल्लो पुवाङ्ग मोटरबाटो पुल	५० मी.			
९.	माथिल्लो पुवाङ्ग मोटरबाटो पुल	५५ मी.			
१०.	राङ्गसीदेखि तल्लो पुवाङ्ग हुँदै जामावगर जोड्ने सडक	३ कि. मि.	ग्रामीण कृषि सडक		
११.	सोलावाङ्ग खोला भो. पु.	१०० मी.			
१२.	माथिल्लो जामा खोला भो. पु.	१७० मी.			
१३.	खोलाजा, दोवान खोला भो. पु.	४० मी.			
१४.	साप्तेला खोला भो. पु.	३५ मी.			

खानेपानी योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	जाजरखोला मुहानबाट राङ्गसी गाउँ	६ कि. मि.	प्रत्येक घरमा १ घर १ धारा सुविधा	१३००	
२.	मूलखोला मुहानबाट हाइभुजा खा. पा. योजना	३ कि. मि.	वस्तीलाई खानेपानी सुविधा	२००	
३.	बाङ्गलेखोला मुहानबाट काँडा वस्तीमा खानेपानी		वस्तीलाई खानेपानी सुविधा	२५० घर	
४.	रिंगुलीबाङ्ग मुहानबाट तनबाङ्ग खरमेला, माथिखन्ना खा. पा.		वस्तीमा खानेपानी सुविधा	८० घर	
५.	दाहेन गहिरा मुहानबाट फलदारा, खजारी खा. पा.		वस्तीमा खानेपानी सुविधा	१०० घर	
६.	दाउने पानी मुहानबाट दानागाउँ माझघर वस्तीमा खानेपानी योजना	३ कि. मि.	वस्तीमा खानेपानी	१५० घरधुरी	

सिंचाई योजना

क्र. सं.	योजनाको नाम	दूरी	उद्देश्य	लाभान्वित जनसंख्या	कैफियत
१.	खेतखोला सिंचाई मर्मत	१ कि. मि.		१०० घर	
२.	मूलखोलाबाट काँडा वस्ती सिंचाई		बेमौसमी तरकारी खेती तथा हिउँदे वालीमा खाद्यान्न	२५० घर	

३.	रिङ्गुलीबाङ्ग तनमांग, नाखोल सिंचाई	खोलाबाट माथिखन्न, सिंचाई		उत्पादनमा वृद्धि	१३५ घर	
४.	उपल्लो सिंचाई योजना	जामाबगर	४००		८० घरधुरी	
५.	तल्लो योजना	पुवाङ्ग सिंचाई	८०० मी.		१०० घरधुरी	

सडक, सिंचाई र खानेपानीका निर्णयहरू

- सामुदायिक खानेपानी समूह प्रत्येक खानेपानी प्रणालीमा बनाइनेछ । गाउँपालिकास्तरमा पनि समूह बनाइनेछ । (६ महिनाभित्र)
- सिंचाई समूह प्रत्येक सिंचाई योजनामा बनाउने (६ महिनाभित्र)
- केन्द्रीय सडक, प्रादेशिक सडक, पालिकास्तरको सडक, वडास्तरको सडक बनाइनेछ
- केन्द्रीय सडक (शहीद मार्ग)
- प्रादेशिक सडक ढोरपाटन सडक (संभावित रणनीतिक सडकमा केन्द्रीय स्तरमा परिसकेको)
- पालिकास्तरको रिंगरोड योजना : जामाबगर - नाखा - राङ्गसी - गोलखाडा - कोल - क्यूबाङ्गचौर - सेरा - दमचन - घुम्लिबाङ्ग - काजरजंग - पेल्मा - भारलुंग - गुइबाङ्ग - तिज्यांग - रल - रन्मा - घुन्मा - अर्जल - काँडा - खाराबाङ्ग - सलाप - चारगाउँ - जांग ७, सिमलचौर - जामाबगर जोड्ने सडक (केन्द्रसँग माग गर्ने)
- ढोरपाटन, पेल्मा, मैकोट सडक (केन्द्रसँग माग गर्ने)
- त्रिवेणी, जांग, चारगाउँ, गुइ हुँदै सिस्ने चारगाउँ अङ्गगाउँ हुँदै लालपाटन डोल्पा जोड्ने सडक (केन्द्रसँग माग गर्ने)

- नायगाड-खारखोला-चारगाउँ-खारावाङ्ग-अर्जल-रन्मा-मैकोट-पुषर -पेल्मा-ढोरपाटन हुँदै बाग्लुंग जोड्ने सडक (केन्द्र वा प्रदेशसँग माग गर्ने र संभावित प्रादेशिक सडकमा परिसकेको)

विद्युत, सूचना तथा संचार प्रविधि

भौतिक पूर्वाधारलाई दुई खण्डमा विभाजन गरिएको छ । पहिलो खण्डमा सडक, सिंचाई र खानेपानीका योजनाहरु प्रस्तुत गरिएको छ । यस खण्डमा विद्युत, सूचना तथा संचार प्रविधिको योजना प्रस्तुत गरिएको छ ।

सूचना तथा संचार प्रविधि

यस गाउँपालिका सूचना संचार तथा प्रविधिको क्षेत्रमा पछाडि परेको छ । यस अवस्थालाई मध्यनजर राखी सूचना संचार तथा प्रविधिसम्बन्धी निम्न योजनाहरु प्रस्तुत गरिएको छ ।

संचार टावर

- वार्ड नं. १ मा संचार स्तरोन्नति गर्नुपर्ने ।
- वार्ड नं. २ मा नयाँ संचार टावर राख्नुपर्ने
- वार्ड नं. ४ मा नयाँ संचार टावर राख्नुपर्ने (विक्रम)
- वार्ड नं. ५ मा नयाँ संचार टावर राख्नुपर्ने
- वार्ड नं. ७ मा संचार टावर स्तरोन्नति
- वार्ड नं. ८ मा संचार टावर स्तरोन्नति
- वार्ड नं. १० र ११ मा नयाँ सर्वे भएको
- वार्ड नं. १३ मा संचार टावर स्तरोन्नति
- वार्ड नं. १४ मा संचार टावर स्तरोन्नति
- अहिले पूर्वी रुकुमका ३ गाउँपालिका मिलेर एउटा एफ एम खोल्ने प्रक्रिया भइरहे पनि यस गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्था, जनसंख्याका कारणले एउटा बेग्लै एफएमको प्रस्ताव गरिएको छ ।
- वायरलेस प्रविधिबाट इन्टरनेट संचालन गर्ने । इन्टरनेट संचालनको लागि के कति खर्च लाग्छ ? कसरी सबैको पहुँचमा पुर्याउन सकिन्छ, प्रक्रिया के हो ? अध्ययन गर्ने ।
- यस गाउँपालिकाभित्र साप्ताहिक, मासिक, द्वैमासिक र दैनिक पत्रिकाको लागि गाउँपालिकाले सहजीकरण गर्नेछ ।

विद्युत

जलविद्युतको सम्बन्धमा यस गाउँपालिकाले निम्न प्रस्तावहरू गरेको छ । प्रत्येक जलविद्युतमा प्रत्येक घरधुरीको शेयर हुनुपर्ने मान्यतालाई यस गुरुयोजनाले प्रस्ताव अगाडि सारेको छ । रकमका रूपमा शेयर राख्न नसक्नेलाई श्रमदान मार्फत् पनि शेयरको ग्यारेन्टी गर्ने प्रस्ताव गुरुयोजनाको छ ।

निर्णयहरू

- गाउँपालिकाको ५ ठाउँमा जनता, केन्द्र, प्रदेश र स्थानीय सरकारको संयुक्त तत्वावधानमा प्रत्येक ठाउँमा १-१ मेघावाट विद्युत उत्पादनका लागि अध्ययन गर्ने ।
- उत्तरगंगा जलाशययुक्त निर्माणाधीन विद्युत योजना (८२८ मेघावाट) नदीको बहावअनुसार नै संचालन गर्नुपर्ने । किनकि रुकुमको जग्गा जमिन बगरमा परिणत हुन पुग्दछ, प्राकृतिक रूपमा अन्यत्र डोर्याउँदा धेरै मात्रामा खेतीयोग्य जमिन उपयोगविहीन अवस्थामा पुग्छ । जलाशय फुटेमा पर्यावरणको विनाश हुन जान्छ । ठूलो वस्ती बाढीको जोखिममा पर्न सक्छ ।
- जनताले पानीको प्राथमिकीकरण गर्न जनताले पाउनुपर्ने । अर्थात् उक्त कुनै पनि पानी खानेपानीको लागि प्रयोग गर्ने हो कि ? सिंचाइको लागि प्रयोग गर्ने हो कि ? जलविद्युतको लागि प्रयोग गर्ने हो कि त्यो स्थानीय जनताको अधिकार क्षेत्रभित्रको कुरा हो । तसर्थ उत्तरगंगा जलाशययुक्त विद्युत आयोजनाको पनि जनताले निर्णय लिन पाउनु पर्दछ ।

विपद व्यवस्थापन

सौच

कुनै पनि व्यक्ति, परिवार र समुदाय कुनै पनि प्रकारको विपद्को जोखिममा रहने छैन ।

लक्ष्य

विपद्मा परेका ठाउँहरूको बस्तीहरूलाई विपद्को जोखिम घटाउनु ।

उद्देश्य

१. विपद्का क्षेत्रहरू पहिचान गर्नु ।
२. विपद् व्यवस्थापनका लागि समुदायलाई क्षमता अभिवृद्धि गरी परिचालन गर्नु ।

३. समुदाय, गाउँपालिका, प्रदेश र केन्द्रको साभेदारीमा विपद् व्यवस्थापनलाई अगाडि बढाउनु ।
४. भूकम्प प्रतिरोधी संरचनाहरूको निर्माण गर्ने ।

यस गुरुयोजनाले विपद् व्यवस्थापनको क्षेत्रमा कार्ययोजना अगाडि सारेको छ र विपद् व्यवस्थापनका मान्यताहरू यसप्रकार रहेका छन् ।

१. वीस वर्षभित्रमा कोही पनि व्यक्ति, परिवार र समुदाय विपद्को जोखिममा हुने छैन ।
२. विपद् व्यवस्थापन सकेसम्म स्थानीय ज्ञान, सिप र प्रविधिमा आधारित हुनेछ ।
३. ठूलो बाढी पहिरोका लागि बेग्लै गुरुयोजना बनाइने छ ।
४. विपद् व्यवस्थापनमा सामुदायिक परिचालनलाई महत्व दिइनेछ ।
५. भूकम्प प्रतिरोधी संरचनाहरूको निर्माण गर्ने ।

यस गाउँपालिकाभित्र विपद् व्यवस्थापनका लागि निम्न क्षेत्रहरू र विपद् व्यवस्थापन गर्ने प्रक्रिया तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

वर्डा नं. १

क्र. सं.	विपद्को स्थान	विपद्को किसिम	प्रभावित घरधुरी	प्रभावित जग्गा
१.	अस्तापा	पहिरो	५ घर	५ हेक्टर
२.	पुछर	पहिरो	३० घर	१० हेक्टर
३.	कालढुंगा	पहिरो	२३ घर	८ हेक्टर
४.	बत्पा	पहिरो		२ हेक्टर
५.	राँसी	पहिरो		२ हेक्टर
६.	योवाँ	पहिरो	४५ घर	५० हेक्टर

वर्डा नं. २

क्र. सं.	विपदको स्थान	विपदको किसिम	प्रभावित घरधुरी	प्रभावित जग्गा
१.	तिज्यांग गाउँ	बाढिपहिरो	१० घर	
२.	हार्दिबाङ्ग गाउँ	पहिरो	१९ घर	
३.	यमाखार गाउँ	बाढीपहिरो	२२ घरधुरी	स्थानान्तरणका लागि अध्ययन गर्नुपर्ने
४.	जुस्मर गाउँ	बाढी	१३ घर	
५.	भार्लुंग (वृक्षारोपण, तारजाली)	पहिरो	१४ घर	२८ रोपनी

वार्ड नं. ३

क्र. सं.	विपदको स्थान	विपदको किसिम	प्रभावित घरधुरी	प्रभावित जग्गा
१.	पुखरी	पहिरो	१४	६ हेक्टर
२.	बकल्यापा	पहिरो	४	८ हेक्टर
३.	थुप खंपु	पहिरो	७	५ हेक्टर
४.	खोलागाला	पहिरो	३	३ हेक्टर
५.	सिरि	पहिरो	७	३ हेक्टर
६.	डिम्बुरगौरा	पहिरो	४	५ हेक्टर
७.	दल्याजिम्पो	पहिरो	३	६ हेक्टर
८.	खोर्या	पहिरो	१	२ हेक्टर
९.	लाबाँ	पहिरो	४	३ हेक्टर

१०.	लुयाँर	पहिरो	५	५ हेक्टर
११.	लुपुर	पहिरो	१	४ हेक्टर
१२.	कुरिजा	पहिरो	३	३ हेक्टर
१३.	सिम्भों	पहिरो	७	७ हेक्टर

वार्ड नं. ४

क्र. सं.	विपदको स्थान	विपदको किसिम	प्रभावित घरधुरी	प्रभावित जग्गा
१.	काँग	पहिरो कटान	४०	१५ हेक्टर
२.	अधमर कुवा	पहिरो	३०	१० हेक्टर
३.	पालेटी खोला	पहिरो	२०	१० हेक्टर
४.	बरासिम्बो, विउरा	पहिरो	४०	२० हेक्टर
५.	जिम्जा बाँ	पहिरो	३०	१५ हेक्टर
६.	गुर्मादुँ, दोरलापानी	पहिरो	२००	वनजंगल, चरिचरन क्षेत्र

वार्ड नं. ५

क्र. सं.	विपदको स्थान	विपदको किसिम	प्रभावित घरधुरी	प्रभावित जग्गा
१.	काखोला	बाढी	१००	३० हेक्टर

२.	काजरजंग खोला	बाढी	१००	३५ हेक्टर
३.	सिउई खोला	पहिरो	५२	६ हेक्टर
४.	तामागर खोला	बाढी	२००	१२ हेक्टर
५.	नदुंगखोला	पहिरो	३००	५० हेक्टर
६.	चिर्जिदुंग खोला	पहिरो	२००	५० हेक्टर
७.	नाहार खोला	बाढी	१००	१३ हेक्टर
८.	दिम्यानसिँ खोला	पहिरो	१००	२६ हेक्टर
९.	खिरा खोला	बाढी	१००	८ हेक्टर
१०.	कली खोला	बाढी	२५०	५२ हेक्टर
११.	जिम्छी खोला	बाढी	२५०	४ हेक्टर
१२.	गरबाँ खोला	पहिरो	१५०	१० हेक्टर
१३.	बजेरा खोला	पहिरो	१००	११ हेक्टर

वार्ड नं. ६

क्र. सं.	विपदको स्थान	विपदको किसिम	प्रभावित घरधुरी	प्रभावित जग्गा
१४.	साँखोला	पहिरो	१२६	२०० विघा
१५.	अँधेरी खोला	पहिरो	५५	२१ हेक्टर
१६.	साङ्गखोला तटबन्दन	बाढी पहिरो	१२५	

वार्ड नं. ७

क्र.	विपदको स्थान	विपदको किसिम	प्रभावित घरधुरी	प्रभावित जग्गा
------	--------------	--------------	-----------------	----------------

सं.				
१.	हापको जग्गा	बाढी पहिरो	१० घरधुरी	२ हेक्टर
२.	बुरुल बाटो (वार्ड नं ७ बाट वार्ड नं. ९ जाने बाटो	बाढी पहिरो	५०० घरधुरी	
३.	दोखोलाबाङ्ग खोला विद्युत कुलो	बाढी पहिरो		१२५ मी.
४.	स्याबास पहिरो आएर डप्पमा क्षति	पहिरो	५ घर	३ हेक्टर
५.	रलेकास्ट्रा		२ घर	२ कित्ता

वार्ड नं. ८

क्र. सं.	विपदको स्थान	विपदको किसिम	प्रभावित घरधुरी	प्रभावित जग्गा
१.	चारगाउँ	आगलागी	४ घर	
२.	खरांग वस्तीको कोठे धिक	पहिरो	२००	१० हेक्टर
३.	रिवांगचौरमाथि दाउन्ने भीर	पहिरो	१५०	५ हेक्टर
४.	गराली गाउँ तलमाथि	पहिरो	२००	१५ हेक्टर
५.	जुगे पानी	पहिरो	३००	२० हेक्टर
६.	खरांगको भिरथान	पहिरो	२५०	१५ हेक्टर

वार्ड नं. ९

क्र. सं.	विपदको स्थान	विपदको किसिम	प्रभावित घरधुरी	प्रभावित जग्गा
१.	थप गोपारी	भल पहिरो	२० घर	३ हेक्टर
२.	पुरानो गाउँ, चक्टेचौर	भल पहिरो	५० घर	५ हेक्टर
३.	अैरे चौर	भल पहिरो	२० घर	३ हेक्टर
४.	साँगिनाबोट	भल पहिरो	२५ घर	४ हेक्टर
५.	गर्बेडाँडा	पहिरो	१० घर	३ हेक्टर
६.	औसे पानी	भल पहिरो	४० घर	५ हेक्टर
७.	धोधरे खोला	भल पहिरो कटान	५० घर	१० हेक्टर
८.	भैसीखर्क	भलपहिरो	४५ घर	१२ हेक्टर

वार्ड नं. १०

क्र. सं.	विपदको स्थान	विपदको किसिम	प्रभावित घरधुरी	प्रभावित जग्गा
१.	खलिबाङ्ग खोला	कटान	२००	६५ हजार वर्ग मी.
२.	सरीवय फुर्से	पहिरो	१५	४५ हजार वर्ग मी.
३.	तासे पैरा	पहिरो	१२	५३ हजार वर्ग मी.
४.	व्यासी	पहिरो	१००	८० हजार वर्ग मी.
५.	हाछिँवाङ्ग	पहिरो	८०	४५ हजार वर्ग मी.
६.	खोरे	मुहान संरक्षण		

७.	तल्लो ताँतु	पहिरो	२१	
८.	गोठाली	पहिरो	२००	९० हजार वर्ग मी.
९.	रिभ्रदाद	पहिरो	३००	१ लाख वर्गमीटर
१०.	स्याप्रपुप मुहान	पहिरो	२६०	९५ हजार वर्ग मी.
११.	दोथो	पहिरो	४००	२ लाख वर्ग मी.
१२.	गल्याम	कटान पहिरो	४००	२ लाख ५० हजार वर्ग मी.
१३.	नर्सिंग मुहान	पहिरो	३५०	२ लाख वर्ग मी.
१४.	काल्जामुई	पहिरो	५०	१० हजार वर्ग मी.
१५.	खारिम्बाङ्ग	कटान	१००	३० हजार वर्ग मी.
१६.	खासयबाङ्ग	कटान पहिरो	९०	५० हजार वर्ग मी.
१७.	सुनपहिरा	पहिरो	२०	१ हजार वर्ग मी.
१८.	गत्तखोला	पहिरो	१०	५ हजार वर्ग मी.
१९.	चेबाङ्ग	पहिरो	३५०	२ लाख वर्ग मी.
२०.	खाजा खोला	पहिरो	२००	१ लाख वर्ग मी.
२१.	फटका	पहिरो	१००	५० हजार वर्ग मी.
२२.	खोडला	पहिरो	१५	५० हजार वर्ग मी.
२३.	लेवेबाङ्ग पहिरो	पहिरो	जंगल	२ लाख वर्ग मी.

वार्ड नं. ११

क्र. सं.	विपदको स्थान	विपदको किसिम	प्रभावित घरधुरी	प्रभावित जग्गा
----------	--------------	--------------	-----------------	----------------

१.	बारी खोला	कटान	३१	
२.	दुसरे खोला	पहिरो	२८५	
३.	कुचै खोला	पहिरो	२८५	११० हजार वर्ग मी.
४.	दमै	पहिरो	५८	३५ हजार ५०० वर्ग मी.
५.	पैरा	पहिरो	९	१३ हजार वर्ग मी.
६.	खोरे	पहिरो	२६	१३ हजार ५ सय वर्ग मी.
७.	उत्तरगंगा आधार (भूत विद्यालय)	कटान	स्कूल	५००० वर्ग मी.
८.	माथिल्लो पैरा	पहिरो	२१	४० हजार वर्ग मी.

वार्ड नं. १२

क्र. सं.	विपदको स्थान	विपदको किसिम	प्रभावित घरधुरी	प्रभावित जग्गा
१.	सुनपानी बलखाडा कोल	पहिरो	३५०	कोल गाउँ र अगाडिको जग्गा
२.	कोलो	सुख्खा पहिरो र वर्षा पहिरो	३५०	
३.	रोधा चागा	पहिरो		५० रोपनी
४.	डोठे खोला	पहिरो		६० रोपनी
५.	मालु गोरा	पहिरो	१५	१०० रोपनी

६.	वालुवा	भल पहिरो	१००	५० रोपनी
७.	राम्लीबाङ्ग तिला खोला	पहिरो	पर्वत मावि कोल	
८.	दिखिउ	पहिरो	५०	७० रोपनी

वार्ड नं. १३

क्र. सं.	विपदको स्थान	विपदको किसिम	प्रभावित घरधुरी	प्रभावित जग्गा
१.	बिर्गुम धरेन	मोटरबाटो क्षति	२५	५ हेक्टर
२.	पद्मी भैसी माने	मोटरबाटो क्षति	३५	१० हेक्टर
३.	गोबाङ्ग उख्लिंबाङ्ग	पहिरो र मोटरबाटो क्षति	७०	२० हेक्टर
४.	सिन्दुरा खासखोला	पहिरो र मोटरबाटो क्षति	२५	७ हेक्टर
५.	खट्टेखोला शान्तिखोला	बाढी	७	५ हेक्टर
६.	दोभानबासा टम्फे	बाढी	९	३ हेक्टर
७.	खाली खोला छिन्पाटी	पहिरो	१०	१० हेक्टर
८.	ओख्मा भल्का	आगलागी २ घर नष्ट		

वार्ड नं. १४

क्र. सं.	विपदको स्थान	विपदको किसिम	प्रभावित घरधुरी	प्रभावित जग्गा
१.	गुरासे लेक	पुवांग खोला बाढी	१००	माभ्रघर, क्षेत्रेवाज, तल्लो पुवांग, बोकाचौर

२.	चारैडाँडा	पहिरो	नाखा राङ्गसी आवतजावत	मोटर सडक
३.	राङ्गसी	पहिरो	प्रावि भवनसहित ४० घर	प्रावि भवनदेखि दोधारसम्म
४.	घाम ताप्ते	पहिरो	राङ्गसी देखि नाखा, तल्लो जामावगर आवत जावत तथा जांग राङ्गसी आवत जावत समस्या	पुवांग
५.	नाखा वालुवा	पहिरो	रुकुमकोटदेखि जामावगर त्रिवेणी हुँदै हुकाम मैकोट हिङ्ने घोडेटो बाटो ।	
६.	सिद्ध मण्डली प्रा. वि. भवन तटबन्द योजना	सडक कटान		
७.	पानीचौरदेखि राङ्गसी गाउँवस्ती र खोलाजासम्म तटबन्द	बाढी		
८.				

कृषिमा स्थानीय सरकार, गुरुयोजनाको प्रस्ताव

नेपाली सन्दर्भमा कृषि संकटमा परेको छ । पुथा उत्तरगंगा गाउँपालिकामा पनि कृषिका आफ्नै समस्याहरु छन् । युवाहरु विदेश पलायन हुनुले कृषि महिला र बुढाबुढीकरण भएको छ । सरकारी प्राथमिकतामा कृषि क्षेत्र छैन । कृषिको सम्मान छैन । कृषकहरुले प्राविधिक सहयोग पाएका छैनन् । साना र मध्यम किसानले अनुदान नपाउनु अर्को समस्या रहेको छ । पुथा उत्तरगंगा गाउँपालिकामा पारिवारिक खेती अर्गानिक तरीकाले हुँदै आएको छ, जुन यस गाउँपालिकाको सबल पक्ष हो । अर्गानिक दिशामा अगाडि बढ्न यस गाउँपालिकाभित्र कम अप्ठ्यारो छ । यो अवसर पनि हो । यिनै समस्या र

सबलतालाई लिएर यस गाउँपालिकाका मौलिक समस्या र सबलताभिन्न रहेर कृषिको विश्लेषण, समस्या, समाधान, सोच, उद्देश्य र लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ ।

कृषिमा यस गाउँपालिकाको सोच, लक्ष्य र उद्देश्य निम्नअनुसार छ ।

सोच

पारिवारिक खेती, सार्वजनिक जग्गामा सामुदायिक खेतीपाती, सहकारीको माध्यमबाट बजार व्यवस्थापन, कृषि औद्योगिकरण गर्दै र व्यवसायीकरणको माध्यमबाट स्थानीय विशेषतामा आधारित अर्गानिक कृषि प्रणालीलाई प्रवर्द्धन गर्दै आत्मनिर्भर अर्थतन्त्रको विकास गर्ने ।

लक्ष्य

अनुदान, पारिवारिक खेती, स्थानीय विशेषता अनुसारको पकेट क्षेत्र, कृषि प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्दै समुन्नत गाउँपालिकाको निर्माण गर्न आयात घटाउँदै र निर्यात बढाउँदै जाने र ५-१० वर्षभित्र खाद्यान्न आत्मनिर्भर हुने ।

उद्देश्य

१. स्थानीय विशेषताअनुसारको खेतीपातीमा जोड दिने ।
२. एउटा गाउँपालिकाभिन्न पनि भूगोल र माटोको विशेषता फरक हुने हुँदा विकेन्द्रित खेतीपाती प्रणालीलाई अवलम्बन गर्ने ।
३. सार्वजनिक जग्गामा सामुहिक खेतीपातीको माध्यमबाट उत्पादन बढाउने ।
४. किसानहरूलाई अर्गानिक प्राविधिक रुपमा मद्दत गर्नको लागि सहजीकरण गर्ने ।
५. एक घर एक खाल्डेमलको अभियान संचालन गर्ने ।
६. किसानको उत्पादनको गाउँपालिकाले सहकारीमार्फत् बजारको सुनिश्चित गर्ने ।
७. किसान पहिचान र वर्गीकरण गर्ने ।
८. पकेट क्षेत्र घोषणा गर्ने ।
९. फलफुल र पशुपालनमा जोड दिने ।
१०. साना र मध्यम कृषकलाई सोभो अनुदानको व्यवस्था गर्ने ।
११. किसानलाई सशक्तिकरण गर्दै सामाजिक सम्मानको वातावरण तयार पार्ने ।
१२. कृषि औद्योगिकरणलाई सहजीकरण गर्ने ।

१३. युवाहरुलाई कृषि उद्यममा आकर्षित गर्न अनुदान र प्राविधिक सहयोगको कार्यक्रम संचालन गर्ने । विदेशिएका युवाहरुलाई फिर्ता हुने बातावरण तयार पार्ने ।

१४. व्यक्ति, परिवार, सहकारी, स्थानीय व्यक्तिद्वारा संचालित कम्पनीका माध्यमबाट युवाहरुलाई आकर्षण गरी कृषि औद्योगिकरणमा संलग्न गराउने ।

यस खण्डको शुरुवात कृषिका मूल्य-मान्यताबाट शुरु गरिएको छ । जो निम्नअनुसार रहेका छन् ।

मूल्य-मान्यता

१. गाउँपालिकालाई अर्ग्यानिक पालिका घोषणा गर्ने ।
२. अर्ग्यानिक प्रविधिको खोज अनुसन्धान गर्ने ।
३. कृषियोग्य जमिनलाई गैरकृषि जमिनमा रूपान्तरण नगर्ने ।
४. स्थानीय विशेषता र हावापानी अनुसारको खेतीपाती प्रणालीको विकास र प्रवर्द्धन गर्ने ।
५. किसानको पहिचान र वर्गीकरण गर्ने, वर्गीकरण गर्दा साना, मध्यम, उच्च र व्यवसायी किसानको छनौट गर्ने ।
६. साना र मध्यम किसानलाई गाउँपालिकाले सोभै अनुदानको व्यवस्था गर्ने ।
७. कृषि पकेट क्षेत्र निर्धारण गर्ने ।
८. छानिएका किसान र पकेट क्षेत्रमा प्राविधिक सेवा उपलब्ध गराउने र अनुदानको व्यवस्था गर्ने ।
९. सार्वजनिक जग्गामा सामूहिक खेतीपाती प्रणालीको विकास गर्ने ।
१०. सार्वजनिक जग्गालाई आवश्यकता अनुसार करारमा तोकेर समूहलाई दिने ।
११. सरकारी र निजी क्षेत्रको संयुक्त लगानीमा सार्वजनिक जग्गाको उपयोग गर्ने ।
१२. कृषि उद्यमहरुलाई अनुदान दिने र प्रवर्द्धन गर्ने ।
१३. सहकारीको माध्यमबाट बजारको व्यवस्थापन गर्ने अर्थात् किसानले उत्पादन गर्ने र सहकारीले बजारको व्यवस्थापन गर्ने ।
१४. कृषि पेशालाई सम्मानित बनाउन पहल गर्न युवाहरुलाई अनुदान र उद्यमीको माध्यमबाट आकर्षण गर्ने ।
१५. एक वडा एक कृषि प्राविधिकको व्यवस्था गर्ने ।
१६. स्थानीय उत्पादनलाई सम्मान गर्नु र स्थानीय उत्पादन नै मुख्य खाद्य वस्तुको रूपमा प्रयोग गर्नु ।
१७. एक घर एक करेसाबारी, एक घर कम्तीमा १२ फलफूल लगाउन अनिवार्य गर्ने ।
१८. स्थानीय खानाको महत्वलाई स्थापित गर्न पहल गर्ने ।
१९. प्रत्येक वडामा एक अर्ग्यानिक खाना पाइने होटेल खोल्ने ।

समस्या र चुनौतीहरु

पुथाउत्तरगंगा गाउँपालिकाले देखेका कृषिका समस्या र चुनौतीहरु तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

१. वास्तविक किसानको पहिचान नहुनु ।
२. किसानहरुको सम्मान नहुनु ।
३. अनुदान वास्तविक किसानले नपाउनु ।
४. कृषकहरुलाई प्राविधिक सेवा उपलब्ध गराउन नसक्नु ।
५. कृषि सामग्रीको उपलब्धता नहुनु ।
६. किसानले उत्पादित वस्तुको उचित मूल्य नपाउनु ।
७. उत्पादित वस्तुले बजार नपाउनु ।
८. कृषिभण्डारणको व्यवस्था नहुनु ।
९. सिंचाइको व्यवस्था नहुनु ।
१०. युवाहरु कृषि पेशाप्रति आकर्षण नहुनु ।
११. पशुपालनमा नश्लसुधारको व्यवस्था नहुनु ।
१२. कृषि पेशामा बीमाको व्यवस्था अनिवार्य नहुनु ।
१३. कृषिमा भएको क्षतिको उचित क्षतिपूर्ति नपाउनु ।
१४. माटो सुहाउँदो बालीनालीको वर्गीकरण नहुनु ।
१५. सामूहिक श्रम गर्न नसक्नु ।
१६. पर्याप्त मात्रामा सिंचाइको व्यवस्था नहुनु । आकासे पानीको भर पर्नु ।
१७. रासायनिक मलले प्रवेश पाउन थाल्नु
१८. खाल्डे मलमा ध्यान नजानु ।
१९. श्रमप्रति सम्मान नहुनु ।
२०. स्थानीय विशेषतामा आधारित खेतीपाती प्रवर्द्धन नगर्नु ।
२१. जग्गा बाँझो रहनु ।

२२. सार्वजनिक जग्गाको उपयोग नहुनु ।
२३. कृषि र फलफूल नर्सरीको व्यवस्था नहुनु ।
२४. अर्गानिक प्राविधिक जनशक्ति नहुनु ।
२५. यातायात सुविधा नहुनु ।
२६. बाहिरका उत्पादित वस्तुहरु आयात हुनु ।
२७. परम्परागत रूपमा गरिएको पशुपालन घट्दै जानु ।
२८. कृषि बुढाबुढी र महिलाकरण हुनु । युवा विदेश पलायन हुनु ।
२९. कृषि अन्तिम विकल्पका रूपमा मात्र स्थापित बनाइनु । सकेसम्म अरु काम पाए कृषि कर्ममा कोही पनि इच्छुक नहुनु ।
३०. स्थानीय माटो, हावापानी, वातावरणमा आधारित बीउ, प्रजाति प्रविधिको विकासलाई मान्यता नदिनु ।
३१. केन्द्रीय नीति, योजना, रणनीति र कार्यक्रमहरु स्थानीय विशेषतामा आधारित नहुनु ।
३२. स्टोर गर्ने प्रविधि नहुनु ।
३३. पकेट क्षेत्र नहुनु ।
३४. जलवायु परिवर्तन ।
३५. आयातमुखी मानसिकता ।

समाधानका बाटाहरु

माथिका कृषिका समस्याहरुलाई गाउँपालिकाले मध्यनजर राखी समाधानका उपायहरु निम्न बमोजिम गुरुयोजनाले प्रस्ताव गरेको छ । यो प्रस्ताव गाउँपालिका आफैले छलफल चिन्तन मनन गरी गरेको हो ।

१. वास्तविक किसानको पहिचान र वर्गीकरण गर्ने । साना र मध्यम किसानहरुलाई सोभो अनुदानको व्यवस्था गर्ने ।

२. उत्पादित वस्तुहरूको मूल्य निर्धारण गाउँपालिकाले गर्ने ।
३. बजार व्यवस्थापनको लागि सहकारीलाई अनुदान दिने ।
४. किसानले गरेको उत्पादनलाई सहकारीले बजारिकरण गर्ने अर्थात् उत्पादन गर्ने काम किसानको र विक्री वितरण गर्ने काम सहकारीको भन्ने मान्यतालाई स्थापित गर्ने ।
५. अर्गानिक कृषि क्षेत्र घोषणा गर्ने ।
६. स्थानीय विशेषताअनुसारको खेती प्रणाली प्रवर्द्धन गर्ने अर्थात् जहाँ जे फल्छ त्यही रोप्ने ।
७. स्थानीय विशेषतामा आधारित पकेट क्षेत्र निर्माण गर्ने ।
८. कृषि स्वयम्सेवक आफ्नै स्रोतबाट व्यवस्था गर्ने । एक वडामा एक प्राविधिकको व्यवस्था गर्ने । यस्तो प्राविधिक गाउँका सिर्जनात्मक किसानबाट छान्ने ।
९. कृषि अर्गानिक प्रविधिको अनुसन्धान र विकास गर्ने ।
१०. सहकारीले प्रत्येक वडामा संकलन केन्द्र स्थापना गर्ने ।
११. आवश्यकता अनुसार चिस्यान केन्द्रको निर्माण गर्ने ।
१२. मल र बीउमा आत्मनिर्भर हुने ।
१३. अनुदानको माध्यमबाट युवाहरूलाई कृषिमा आकर्षित गर्ने । विदेशिएका युवाहरूलाई फर्काउने रणनीति अवलम्बन गर्ने ।
१४. पकेट क्षेत्र घोषणा भएको ठाउँमा अनुदान र प्राविधिक सेवा पुर्याउने । पकेट क्षेत्र निर्माण गर्दा अन्न बाली, फलफूल, पशु, तेलहन, दलहनमा ध्यान दिने ।
१५. श्रमप्रति सम्मान हुने वातावरण पैदा गर्ने ।
१६. सामूहिक श्रमलाई सहजीकरण गर्ने ।
१७. एक घर १२ किसिमका फलफूल र करेसाबारी निर्माण गर्न अनिवार्य रूपमा व्यवस्था गर्ने ।
१८. कृषि नीति तयार पार्ने ।
१९. भूमि व्यवस्थापनलाई चक्लाबन्दीलाई अगाडि बढाउने ।
२०. नर्सरीको व्यवस्था गर्ने, नर्सरी बनाउदा त्यहाँका हावापानी र विशेषतामा आधारित फलफूल, तरकारीमा जोड दिने ।

२१. सहकारी, कम्पनी, व्यक्ति, सामुदायिक समूह, संस्थाले व्यवसायिक कृषि फर्म गर्ने गरी योजना बनाउने ।

यस गाउँपालिकामा निम्नानुसार पकेट क्षेत्र घोषणा गरिएको छ :

स्थानीय हावापानी र विशेषताअनुसार यस गाउँपालिकामा देखिएको समस्या र समाधानलाई दृष्टिगत गरी गुरुयोजनाले प्रत्येक वडामा निम्नअनुसार पकेट क्षेत्र निर्माण गर्ने प्रस्ताव अगाडि सारेको छ । जो निम्नअनुसार उल्लेख गरिएको छ ।

वार्ड नं. १

क्र.सं.	कृषिउपज	स्थान
१.	भेडाबाखा फार्म	पिडी, डिम्कु, पूर्वा, दोगाडी, पुथावन ।
२.	तरकारी पकेट क्षेत्र	अर्जल, क्वाँ, अर्गाबाँ, पुषर, अपोजा
३.	सुँगुर फार्म	अर्तापा, ग्वालाचोतरा, मुईबाँ, लुछिबाँ, ।
४.	चौरी फार्म	पूर्वा
५.	सिमी फार्म	मुईबाँ, कुसिगाँ, फलबाँ, पुसर
६.	आलु पकेट क्षेत्र	पुसर, हरप्या, सिउरुम, मुईबाँ
७.	फापर पकेट क्षेत्र	कुरी, जिम्जा, जुना, हारप्या, खोर
८.	कुखुरा फार्म	अर्गाबाँ, अर्जल, क्वाँ, राँसी, पुषर
९.	घोडा फार्म	सेंखोला
१०.	फलफूल पकेट	धारासेँपे, बाँसेँपे, रयाल्बी, इँखर्क, मुखाँबाँ, अप्सेँसमर, जुना रिजा, जिम्जा
११.	पुवा (अल्लो) पकेट क्षेत्र	राँसी, मोस्याअर्पुप, भत्पा, ग्वालाचोतरा, भराँ, सिखेला
१२.	ओखर पकेट क्षेत्र :	लुछिबाँ, मुईबाँ, भत्पा, फूल, पुसरघारी, भराँ ।

१३.	गाई फार्म :	इखर्क, मोस्या, लावाँ, खैँ
१४.	जडिबुटी पकेट क्षेत्र	सार्वजनिक जग्गा लिजमा दिन सकिने । हर्पेमा सतुवा । दुलेमा अतीसखेती । जुनांगमा पाँचऔले । फर्कम्बाँमा वन लसुन । मुखाबाङ्गमा विख्मा ।
१५.	स्याउ पकेट क्षेत्र	स्यूरुम, पुसर, जुनांग, रिजा, र्याल्बी, धारासेँपेँ, बाँसेँपेँ, मुखाँबाँ, हारप्या, अरजुँपरा, खोल्वाँ, इँखर्क

वार्ड नं. २

क्र.सं.	कृषिउपज	स्थान
१.	तरकारी पकेट	हार्दिवांग, जुस्मर
२.	फापर	तिज्यांग, रल
३.	चिनो कागुनो	जुस्मर
४.	आलु :	गुईबाङ्ग
५.	सिमी :	भार्लुंग
६.	दाँते ओखर	यामाखार
७.	टिम्बुर	छम्जारी
८.	स्याउ पकेट :	पेल्ला, तिज्याङ्ग, हार्दिबाङ्ग, हिम गुइबाङ्ग, भार्लुङ्ग
९.	पशुपालन :	चौरीगाई फार्म, भेडाबाखा फार्म ।
१०.	जडिबुटी पकेट :	सार्वजनिक जग्गा लिजमा दिएर जडिबुटीको सामूहिक खेती गर्ने । मरफामा विस्मा । बाँसेपेमा वनलसुन । र्याल्बीमा सतुवा । कवालंगइसम्यावांगमा पाँचऔले । कायमडाँडामा अतिस । निवाबाङ्गमा निरमुसी । मुनास्पोमा चुल्हे, अमिलो, पदमचाल । सेराबाङ्गमा चिराइतो । मरप्यास निजी जग्गामा लेमन ग्रास । मुथा

		निजी जग्गामा रोजभेरी । हिम, अस्पियाम सार्वजनि जग्गामा अल्लो ।
--	--	---

वार्ड नं. ३

क्र.सं.	कृषिउपज	स्थान
१.	स्याउ पकेट क्षेत्र	सिरिकाँडा, मनसाँपे, डाँठगोठ, फलभारी, नोमा, पटवाचौरी, ठुल्ये, गोबाङ्ग, भरपो, ओखला, सरिप, डाँड, फोस्रा, भोंडार, पासे । (आलु र फापर जमिनमा)
२.	सुन्तला, कागती, केरा	सिरिसिम्बु, खंपो, खोलागाला, जुसुम, डाँबाँ, घाटबाँ, गोठबाँ, सेरबाँ, चैर,
३.	सिमी पकेट	काकुबाँ, गलाँयेल, डोपा, फलभारी, भाँसरा, चैबाँ, वग्लेपा, पोखरी
४.	मकै, जौ, गहुँ, कोदो	लुँयार, काँडा, खाली, चैबाँ, फकाम, रिघ, वुल्टीं, वारीफूल, दाँतजिम, कडयार, कागैबाङ्ग, सिम्बो
५.	फापर	खोलागाला, खुंपो, जुसुम, दलेजिम्पो, दाँबा, हाँडीखोला ।
६.	गाइफार्म, भैंसी	फोस्रो, भोंडार, पासे, निवाबाङ्ग, आँखे, भिडबाङ्ग, बराजासंगो, गारो, सम्भेर, काबुबाङ्ग, ढोपा, डोंकालीबाङ्ग, नोमा (१ घर बराबर १० देखि ४० वटासम्म भएको अनुमानित जम्मा २५०० जति)
७.	भेडा फर्म, बाखा फर्म	सुनदह, डनटाँपो, वनेपा, चिरपुप, मटिँचै, गाँखै, लारीघाट, चौरीखर्क, नौधारी, सांग्रे, काप्रा, अरविजा, कुण्डला, लुँजीम, बनचरे, दाप्ले, रिगाँबइ, गलाँयेल (अनुमानित १५०० देखि १६०० को संख्यामा)

वार्ड नं. ४

क्र.सं.	कृषिउपज	स्थान
१.	भेडाबाखा	चाल्ने पिपिरी
२.	भैसी	सिमाल मार्ने
३.	गाई	अर्जेमा, हाग्याम अर्जेमा
४.	लोकल कुखुरा फार्म	अर्जल, घुन्मा,
५.	तरकारी पकेट	अर्जल, काँडा,
६.	आलु पकेट	काँडा, मरवाङ्ग,
७.	तोरी पकेट	अर्जल
८.	सिमी पकेट	घुन्मा, काँडा
९.	अल्लो पकेट	घुन्मा, काँडा, अर्जल ।
१०.	जडिबुटी खेती	अमेल्सा र मिध्यानीमा सतुवा, सोमायो, कुरिलो ।
११.	सुन्तला, मौसम, किवि तथा फलफूल पकेट	अर्जल, घुन्मा ।
१२.	स्याउ पकेट क्षेत्र	खागरपानी, तामाभ्यौपा

वार्ड नं. ५

क्र.सं.	कृषिउपज	स्थान
१.	स्याउ फारम	नदुंग (सामूहिक), अस्तुखाडा (सामूहिक)
२.	स्याउ पकेट	स्वाबाँ, पाबाँ, राबाँ, कास्लिवाङ्ग, अस्तुखाडा (सार्वजनिक), मुधार ।

३.	सार्वजनिक खेती	ठाकुर, रकैबाँ (अतिस, पाँचऔले, चुल्थो, सोमायो, भूत्तो, कटुकी, सतुवा, विष्मा ।
४.	फलफूल तथा तरकारी पकेट क्षेत्र (मकै, तोरी, तरकारी, सुन्तला, कागती, केभी, अलैची)	गरघाट, समरबाँ, गुल्बाँ, फुल्बाँ, काजरजंग, हुकाम ।
५.	ओखर पकेट क्षेत्र	चयाँ जुम्था, मुधार, चिरचिदुँ, नदुंग, तामागर, सिऔँ, सिनीकु ।
६.	आलु र सीमी पकेट क्षेत्र	राबाँ, कासेलोबाँ, गुजापै, उपजुबाँ, गक्लीबाँ, लतुंगु, मुधार, सुंगुबाँ
७.	फापर, चिनो, कागुनो पकेट क्षेत्र	राँवा, अर्गली, सिंयास, तामागर, नदुंग, चुनरती, नयाँ जुम्था, मुधार
८.	भेडा फार्म	थालखर्क, सम्बर्क, डैवारी, खुरुल, लास, व्याँस
९.	बाखा फार्म	ठाकुर, फल्यागर, हाँवल, सनिपा, पुच्छों, कितुबाँ, हापिलिंप
१०.	गाइभैसी फार्म	बोसवास, अस्तलोपो, हाँवल, जस्पो, भैसाबंगी, कागरप, अरपिपा, फल्यागर ।
११.	जडिबुटी तथा वन्यजन्तु संरक्षण क्षेत्र	देउराली लास (रेडपान्डा हात्रे) । खुरुल, रानीखर्क (थुवजरी, पाँचऔले संरक्षण, डाँफे संरक्षण । कितुबाङ्ग (अतिस, चुल्थ्या संरक्षण) । नम्छैगों खागर (नाउर, जारल, कस्तुरी, पाटेबाघ) । जल्पा खागर (कटुकी, जटामसी, नाउर, जारल, हिमचितुवा) ।

वार्ड नं. ६

क्र.सं.	कृषिउपज	स्थान
१.	स्याउ पकेट क्षेत्र	काँडा, टोट्केपानी र रिक्पानी
२.	तरकारी पकेट	औल

३.	सुन्तला कागती पकेट	डाँडाखर्क
४.	तरकारी खेती (सहकारी)	घाटचौर र उन्नेचौर
५.	आलु खेती (सहकारी)	मघा, बिवांग, भारगोठ, मुलथला
६.	कुखुरा फारम	मयांग
७.	बाखा फारम	डिम्बुरगौरा
८.	गाई र भैसी फारम	खरिहुंगा
९.	जडिबुटी खेती	राम्लाचौर

वार्ड नं. ७

क्र.सं.	कृषिउपज	स्थान
१.	सुन्तला, केरा, कागती पकेट	गडता, चिउरा, काग्ल, सेमलचौर, यरनाम, चुंग, घुरवाङ्ग, कुवाखोरे, खारखोला ।
२.	मकै, गहूँ, जौ पकेट	नैवाङ्ग, यम्नैई, मेला, छरपुंग, मलिंग
३.	आलु, सिमी, स्याउ पकेट	फुल्जा, रानी, घइरागोट, दोबाके,
४.	चुल्हे, समायो, सरगली पकेट	थरकिम, खासिंग
५.	भैसी पालन पकेट	कालापानी, दूरीखर्क, हरसे थाम, सलाप
६.	गाई पालन पकेट	फुर्का, गुरीगा डाँडा, घोपटे, भानी, सेरजी, खाडीगोठ, छरपुंग, बुरुल ।
७.	घोडा, खच्चर, भेडा, बाखा पकेट	लालपाटन (सार्वजनिक)
८.	बंगुर पालन पकेट	जुसे, भारना
९.	कुखुरा पालन पकेट	खेत (सार्वजनिक जग्गा)

वार्ड नं. ८

क्र.सं.	कृषिउपज	स्थान
१.	स्याउ आलु पकेट क्षेत्र	अंगाउ, मूलपानी, भल्लेवास, कुहियाँ
२.	दाँते ओखर, नास्पाती, टिम्बुर, तोरी र फापर पकेट	चुमा, काँडा, दह, मलाक्चा
३.	मकै, गहुँ, जौ, धान, कोदा	गराली, खरांग
४.	सुन्तला, केरा, अनार, कागती, बेलाउती, उखु, बदाम, पलम पकेट	बाछेटार, घुरेली, रीवाङ्गचौर, गुंग
५.	सार्वजनिक खेती	सल्लो, बेलाउती, काफल, साल, सिसौ : मसिना बगर टिमुर, कागती, कागरसिंह : सलिकुना टिमुर, लोडसल्ला, गहना वाँस : सागढुंगी टिमुर, काँडे सल्ला : मैइपु
६.	भैसीपालन र बाखापालन पकेट	गराली र खरांगमा ।
७.		

वार्ड नं. ९

क्र.सं.	कृषिउपज	स्थान
१.	फलफूल तथा तरकारी पकेट क्षेत्र (स्याउ, ओखर, किवी, बुद्धचित्त, आलु, सिमी)	लाबाङ्ग, पुनम, चौतारा, दहमा (ठूला फार्म)
२.	जडिबुटी पकेट (पाँचऔले, अतिस, विख्मा, समायो, कुरिला, सरगली,	हरस्यामा हुने । यासाँगुम्बा, रातो खुट्टे च्याउ, गुच्चीच्याउ : लालपाटन ।

	खिरौला	
३.	अल्लो र हेम (भांगो) को पकेट क्षेत्र	लाबाङ्ग ।

वार्ड नं. १०

क्र.सं.	कृषिउपज	स्थान
१.	स्याउ पकेट क्षेत्र	नोपो, गुइबाँ, मरपेश, स्याबा, कुँदगा, दयासमर, छिगुमबाँ, निम्कु, बाँजुई, उछुती, लामाचें, मुसुरी ताथे, पंचासे, दुटपट, जुजाबाला, तामागो, दादुरी, दारमा, साउनेटु, राँख्यो, खारिम्बा, घुम्लिबाङ्ग, कामीडेरा, खासैबा, सरिप, भोकते, गुई, रविनै, दैल्य, सनिपा, घामताप्ने, कुतेवास ।
२.	आलु पकेट क्षेत्र	नोपो, गुइबाँ, मरपेश, स्याबा, कुँदगा, दयासमर, निम्कु, बाँजुई, उछुती, लामाचें, मुसुरी ताथे, पंचासे, दुटपट, जुजाबाला, तामागो, धाँगुरी, दारमा, साउनेटु, राँख्यो, खारिम्बा, घुम्लिबाङ्ग, कामीडेरा, खासैबा, सरिप, भोकते, गुई, रविनै, दैल्य, सनिपा, घामताप्ने, कुतेवास, लुसरबाँ, दामेनै, छिनडरा ।
३.	सिमी मकै उत्पादन पकेट क्षेत्र	घुम्लिबाङ्ग, घाटुंग, भाँक्रीडेरा, कामीखर्क, जेरैखर्क, डाँडा, खाजा, मुजवा, दोथो, निम्कु, लुँसरबाँ, स्याबाँ, दयासमर, मर्पेस, नोपो, कुँदगा, गरबा, खुर्जबा, विनै, काल्जामुई, चालेखै, मारकेखोर, लुँयर, करिमा, भुँडारी, क्वाँलीडेरा, रुमाडाँडा, हाँडु पाखा, वारवोर, जैउजा, दर, क्वाँ, स्यापरपुप, विरमाँ, जंगौ, खालीबाँ, चरबाँ ।
४.	तरकारी उत्पादन पकेट क्षेत्र	तक, बाँछीगाउँ, घुम्लिबाङ्ग, वनहर, बोकेरखर्क
५.	सुन्तला, कागती, अनार पकेट क्षेत्र	दुलखैँ, उपल्लो ताँसे, तल्ला ताँसे ।
६.	गहुँ, जौ पकेट क्षेत्र	गाँमा, लुकबाँ, रिमाबाँ, भिरबाँ, जंगै, खालिबाँ, क्वा ।

७.	सार्वजनिक जग्गामा खेती (स्याउ, जडिबुटी)	गम्नै, डोरालथाता, बल्याखर्क, भोगते गुई, रविनै, लामाचें, रुजिबाँ, उच्छुती खुर्सु, कोरका, तल्लो खुर्सु, तावाँ, लेबाँ, खोडोला, तिसराँ, गलेम, नर्सिगखर्क, ठूलो खर्क, डैपा, दोथो
८.	ठूला फार्म (भेडा, बाखा, सुँगुर, गाइभैसी, खरायो, हाँस, कुखुरा)	सेमखर्क, तक, बाछीगाउँ, घुम्लिबाङ्ग ।

वार्ड नं. ११

क्र.सं.	कृषिउपज	स्थान
१.	सिमी पकेट क्षेत्र	कालखोरे, कोरालीबाङ्ग, खोरेवाला, भुसबाङ्ग, सिरमाफूँ, दमई, सिपाल, पैरा, माभखोरे, खोरे, तुपा, ताँतु, नाम्ती ।
२.	आलु पकेट क्षेत्र	खोरेवाला, नाम्ती, खाबाँखै, तुरीपाटल, थाम, माभखर्क, उपल्लो खोरे, छाप्राबाङ्ग, तुपा, ताँतु, भेडाखोर, माभडाँडा, रिप्रप, घुरखुने, भिटरखोला, तल्लो ताँतु, सिपाल, राम्ला, थाम ।
३.	स्याउ पकेट क्षेत्र	खोरेवाला, नाम्ती, हाँछो, खाबाँखै, थाम, माभखर्क, छाप्राबाङ्ग, दमै, खोरे, माभखर्क, तुपा, तातु, घामताप्ने, सिंकु, घुरखुने, छ्याउलाखर्क, राम्ला, थाम, रुरै, पाथीगाल्ने, सेपाल, माजखोरे ।
४.	जडिबुटी पकेट क्षेत्र	छेर्ने, भेडीखर्क, नोक्पो, नाखर्क, गुइबाङ्ग, ताराबाङ्ग, घम्केबाङ्ग, साकुरी, राम्ला, दम, खैके, पर्वते, मरपेशिर, देखिउँ, रुरै, पातीगाल्ने, देवरबाङ्ग, सेपाल, रुरै, पाथीगाल्ने, सिंकु, गुरखुने, मरप्याँस, मुनिम ।
५.	तरकारी खेती पकेट क्षेत्र	लोहरबाङ्ग, कोकीबाङ्ग, गोराबाङ्ग, तल्लो सेरा, माथिल्लो सेरा, लोप्ले, वालबाङ्ग, कोरालीबाङ्ग, दमचन, तुँपा, खोरे, ताँतु ।

वार्ड नं. १२

क्र.सं.	कृषिउपज	स्थान
१.	स्याउ आलु पकेट क्षेत्र	खाली खोला, सिप्चा, खालगारी, रिसल, काइबाङ्ग, क्यूबाङ्ग, गम्याम ।
२.	सुन्तला, कागती, बेलौती, तरकारी पकेट	छमारी, दुम्लागा
३.	लसुन, प्याज पकेट	क्यूबाङ्ग, चुम्गा
४.	टिमुर पकेट	बरबाङ्ग, रिकुम, तिर्थावाल
५.	बाखा फारम	गम्यामचौर, काइबाङ्ग
६.	कुखुरा फार्म	चगा
७.	सुँगुर बुँगुर फार्म	साउनेपानी, चाँगा
८.	माछापालन	मुनपो
९.	धानखेती	वालुवा
१०.	केराखेती	दर
११.	सिमी, मास, भट्ट	चुम्गा, क्वाङ्ग
१२.	उखु खेती	गोलखाडा, बरबाङ्ग
१३.	मकै, जौ, गहु	क्वाङ्ग
१४.	नेपाली कागज	गोलखाडा
१५.	अल्लो खेती	दोथेखोला, गावाङ्ग

वार्ड नं. १३

क्र.सं.	कृषिउपज	स्थान
---------	---------	-------

स्याउ आलु पकेट क्षेत्र	कुटेवास, खारा, भेमरतुंग, सल्लापाटन, पुरानोखर्क, रंगरे, रिर्जा, काबाङ्ग, भम्तुंग, कुवा, घ्याम्से (पूर्व रंगरे, पश्चिम भालेजंग, उत्तर लम्चु, दक्षिण घ्याम्से)
तरकारी तथा फलफूल पकेट (सुन्तला, केरा, आलु, बदाम, मौसम, ओखर, उखु, अनार, पलम, गोलभेडा, काक्रो, खुर्सानी, फर्सी, बन्दा, काउली, भेन्टा, रायो, आलु, भाजी)	सिरचौर, रोकाडेरा, भल्का, गाबुगैरा, नालघा, भल्काटे, गोठवाङ्ग, घिनपाटी, गोवाङ्ग जारजवाङ्ग, माभडेरा, चिउराटुंग, विरुवाटुंग
जडिबुटी पकेट क्षेत्र	लुजाम्श्वर, प्याला, दलसिंगे, कलाशी, नैटुंग, रुम्ली, ठूलोचौर, पाते, लम्चु ।

वार्ड नं. १४

क्र.सं.	कृषिउपज	स्थान
७.	फलफूल तथा तरकारी (सुन्तला, कागती, मौसम, केरा, बेसार, अदुवा पकेट क्षेत्र)	नाखोल, तन्मांग, सोलवाङ्ग, मथिखन्ना, तल्लो पुवाङ्ग, खेतवारी, जुगाडे, जुगेना, घावाङ्ग ।
८.	स्याउ, आलु, दाँतेओखर, जडिबुटी पकेट क्षेत्र	स्यालतरांग, सवाङ्ग, हइगुजा, थानावाङ्ग, माथिल्लो पुवाङ्ग, रतनवाङ्ग, गोखाएइ, बलेपातल
९.	मकै, गहुँ, जौ, तोरी, सिमी, मसुरा, फापर, कोदो, भटमास पकेट	फलदारा, खजारी, मध्यक्षेत्र काँडा, गोठवाङ्ग, काफलधारा ।
१०.	सार्वजनिक खेती	पानीचौर - दाँतेओखर, नर्सरी स्थापना, आलु, । बुदेली - बेमौसमी तरकारी खेती, मौसमी खेती

कृषिसम्बन्धी यस गुरुयोजनाले प्रस्ताव गरेका ठोस योजनाहरु

१. किसानको पहिचान र वर्गीकरण गर्ने (६ महिनाभित्र) ।
२. कृषि पकेट क्षेत्र घोषणा गर्ने ।
३. साना र मध्यम किसानले सोभो अनुदान रु. ५० हजारसम्म पाउने ।
४. कृषिउपजको मूल्य निर्धारण गाउँपालिकाले गर्ने ।
५. मेला प्रदर्शनीहरुमा आफ्नो कृषि उपज लिएर भाग लिने ।
६. बजार व्यवस्थापनको लागि एक सहकारीको व्यवस्थापन गर्ने । उक्त सहकारीलाई गाउँपालिकाले पहिलो वर्ष रु. १ करोड अनुदान दिने ।
७. प्रत्येक वर्ष सहकारीलाई अनुदान घटाउँदै जाने र ४ वर्षसम्म मात्रै यस्तो अनुदान दिने ।
८. सहकारीको सार्वजनिक शेयर बढाउँदै जाने र ४ वर्षभित्रमा सहकारीले प्रत्येक घरधुरीलाई शेयर सदस्य बनाउने र गाउँपालिकाबाट अनुदान नलिने ।
९. सहकारीले किसानले गरेको कृषि उत्पादन सबै लिइदिनुपर्ने अर्थात् बजार व्यवस्थापनको काम सहकारी र उत्पादनको काम किसानको भन्ने मान्यता स्थापित गर्ने ।
१०. सहकारीले किसानले उत्पादन गरेको कृषि उपज उदारो लिन नपाउने ।
११. यस गाउँपालिकाभित्रबाट २१ जना कृषि स्वयम्सेवी छान्ने । २१ जनामध्ये १४ जनाले कृषिमा प्राविधिक सेवा उपलब्ध गराउने छन् र ७ जनाले पशु प्राविधिक सेवा उपलब्ध गराउने छन् ।
१२. कृषिलाई आत्मगौरव हुने गरी कक्षा ८ देखि स्थानीयतामा आधारित कृषि पाठ्यक्रम लागू गर्ने ।
१३. एक घर एक करेसावारीको नीति अवलम्बन गर्ने ।
१४. प्रत्येक घरधुरीले १२ वटा फलफूल लगाउने नीति लागू गर्नुपर्ने ।
१५. सहकारीसँगको सहकार्यमा चिस्यान गृह निर्माण गर्नुपर्ने ।
१६. एक घर एक खाल्डे मलको नीति लागू गर्ने ।
१७. छाडा पशुको नियन्त्रण गर्ने ।
१८. प्रत्येक वडामा अर्गानिक होटल खोल्ने ।
१९. अर्गानिक होटलको लागि तालिमको व्यवस्था गर्ने ।

२०. अर्गानिक होटेलको लागि गाउँपालिकाले रु. ५० हजार अनुदान दिने । यस्तो अनुदान विपन्न र दलितले मात्रै पाउने छन् ।
२१. कृषि बीमाको व्यवस्था गर्ने ।
२२. यस गुरुयोजनामा यस गाउँपालिकाभित्र कति सार्वजनिक जग्गा छ उल्लेख गरिएको छैन तर प्रत्येक वडाले आफ्नो सार्वजनिक जग्गाको पहिचान गरी सार्वजनिक जग्गाको उपयोग गर्ने निर्णय गरेको छ । जग्गाको उपयोग गर्दा नजिकको विपन्न, दलित, साना किसानलाई प्राथमिकता दिनुपर्ने छ । यस्तो खेतीपाती सामूहिक हुनेछ । सामुदायिक जग्गामा सामुदायिक खेतीपातीको सिद्धान्तलाई आत्मसात् गरिनेछ ।
२३. यस गाउँपालिकाभित्र जग्गा बाँझो राख्न पाइने छैन । बाँझो राखेमा गाउँपालिकाले फलफुल वा रुख रोप्न जग्गा धनीलाई अनुरोध गरी पत्र पठाउने छ । पत्र पठाएको एक वर्षभित्रमा पनि फलफुल वा रुख नरोपेमा अन्नबालीको लागि नजिकको विपन्न, दलितलाई अत्यन्तै न्यून करारमा भाडामा दिन सक्ने छ । यसरी भाडामा लिँदा भाडामा लिएको व्यक्तिले एक वर्षे अन्नबाली लगाउनु पर्ने छ । फलफुल लगाउन पाइने छैन । यस जग्गाधनीले निवेदनसहित आफैले जग्गा कमाउने ग्यारेन्टी गरेमा उक्त करार गाउँपालिकाले खारेज गर्नेछ । घर र घरबारीको हकमा भने यो नियम लागू हुने छैन । घर र घडेरी पहिचानसँग जोडिएको हुनाले यो निर्णयले कुनै असर गर्ने छैन ।
२४. उत्पादन वृद्धिका लागि सहकारी खेतीको अवलम्बन गरिनेछ । उत्पादन र बजार व्यवस्थापनको लागि सहकारीलाई माध्यमको रूपमा लिइनेछ ।
२५. पाखे धान लोप हुन गएकोले पुनरुत्पादनमा जोड दिनको लागि अनुदानको व्यवस्था गर्ने ।
२६. यस गाउँपालिकाभित्र पेल्माको दलित वस्तीमा स्याउ र चुमाको दलित वस्तीमा तरकारीको दलित विशेष पकेट क्षेत्र बनाइनेछ । र, तुँपाको दलित वस्तीमा सिमी पकेट क्षेत्र बनाइनेछ । उक्त पकेट क्षेत्रहरुलाई गा. पा.ले प्राविधिक सहयोग र आर्थिक अनुदान दिनेछ ।
२७. आवश्यकताअनुसार माटो परीक्षण गरिनेछ ।
२८. यस गाउँपालिकास्थित प्रत्येक सरकारी कार्यालयले २५ वटा फलफुलका विरुवा रोप्ने र संरक्षण गर्ने ।

सामुदायिक शिक्षा

२०२८ सालमा नयाँ शिक्षा लागू भएपछि समुदायको स्वामित्वमा रहेका विद्यालयहरू राष्ट्रियकरण भए र समुदायमा रहेको अधिकार जिल्ला शिक्षा समितिमा गयो । २०२८ भन्दा पहिला शिक्षकको नियुक्ति, विद्यालय व्यवस्थापनका कामहरू स्वयम् समुदायले नै गर्थे । तर नयाँ शिक्षाले समुदाय र विद्यालयको सम्बन्धलाई खण्डित बनायो । सरकारले शिक्षकको तलब दिनु र भौतिक पूर्वाधारमा मद्दत गर्नु त ठिकै थियो । तर शिक्षकलाई तलब र भौतिक पूर्वाधारमा मद्दत वापत अभिभावकको स्वामित्व गुम्यो । विद्यालयका निर्णयहरू टाढैबाट हुन थाले । एक ढंगले समुदाय विद्यालय व्यवस्थापनमा बाहिर पर्यो । राज्यपुर्नसंरचनाको सन्दर्भमा अहिले स्थानीय सरकारले शिक्षक व्यवस्थापन भन्दा बाहेकका क्षेत्रमा काम गर्न सक्ने कुरालाई मध्यनजर राखी यस गुरुयोजनाले शिक्षा सम्बन्धी प्रस्तावहरू गरेको छ ।

गाउँपालिकाको गुरुयोजनामा शिक्षा भन्नाले १२ कक्षासम्मको शिक्षालाई बुझिने छ । यस गुरुयोजनाले १२ कक्षा भन्दा माथिको शिक्षाको बारेमा बोलेको छैन । गाउँपालिकाको दृष्टिकोणमा अहिले सबैभन्दा पहिले शिक्षामा योगदान गर्नुपर्ने १२ कक्षासम्मको शिक्षालाई नै हो । त्यस अर्थले यस गुरुयोजनाले १२ कक्षासम्मका शिक्षाका मान्यता, समस्या, चुनौती र समाधानका बाटाहरू के हुन् सक्छन् ? प्रस्तुत गरेको छ । सबैभन्दा पहिले यस गाउँपालिकाले शिक्षा सम्बन्धी मान्यता प्रस्तुत गरेको छ ।

सामुदायिक शिक्षाका सोंच, लक्ष्य र उद्देश्य निम्नअनुसार रहेका छन् ।

सोंच

मानवशक्तिको सशक्तिकरण गर्दै विभेदरहित समाजको निर्माण गर्न आवश्यक मानवशक्तिको उत्पादन गर्ने ।

लक्ष्य

राष्ट्रिय, अन्तर्राष्ट्रिय र गाउँपालिकालाई चाहिने गुणस्तरयुक्त, प्रतिस्पर्धात्मक मानवशक्ति उत्पादन गर्ने ।

उद्देश्य

१. सामुदायिक शिक्षाको माध्यमबाट सबैको लागि शिक्षा र गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्ने ।
२. विद्यालयलाई अभिभावकको स्वामित्वमा ल्याउने ।
३. विद्यालय व्यवस्थापन समितिको सक्रियता बढाउने ।
४. आधारभूत तहमा मातृ भाषामा शिक्षा प्रदान गर्ने ।
५. स्थानीय विशेषताअनुसार पाठ्यक्रम निर्माण गर्ने ।
६. सरकारी प्रणाली र गाउँपालिकाको विद्यालयमाथिको अनुगमन प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्ने ।

शिक्षा सम्बन्धी मान्यताहरु

१. गाउँपालिकाले शिक्षकलाई विद्यालयको शैक्षिकस्तर उन्नतिको लागि पूर्ण सहयोग गर्नेछ ।
२. शिक्षकलाई अभिभावकले गर्नुपर्ने सहयोग के हो ? शिक्षकले पहिचान गरेमा अभिभावकहरुलाई पूर्ण सहयोगी बनाउन मद्दत गर्नेछ ।
३. अभिभावक शिक्षा सञ्चालन गर्नेछ ।
४. विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई सक्रिय बनाउन सहजीकरण गर्नेछ ।
५. शिक्षक, कर्मचारी, जनप्रतिनिधिका छोराछोरीले सामुदायिक स्कूलमा अनिवार्य पढाउनुपर्ने मान्यता राख्दछ ।
६. स्वयम्सेवक र विद्यालय व्यवस्थापन समितिको अध्यक्षले शिक्षकको गुणस्तर र नियमितताबारे प्रत्येक महिना गाउँपालिकालाई प्रतिवेदन बुझाउनुपर्नेछ ।
७. यस गाउँपालिकाभित्र शिक्षकले ट्युसन पढाउने छैनन् । विद्यालयले भने कोचिङ क्लास निशुःक सञ्चालन गर्ने छ ।
८. शिक्षकको वर्गीकरण गर्ने । जसमा योग्य, मध्यम र कमजोर छुट्याउने ।

यस गाउँपालिकाले शिक्षा सम्बन्धी देखेका समस्या र चुनौतीहरुलाई तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

१. अभिभावक क्रियाशील नहुनु ।
२. विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा योग्य व्यक्तिको छनौट नहुनु ।
३. विद्यालय सुधार योजना (SIP) प्रधानाध्यापकले मात्रै बनाउनु ।
४. शैक्षणिक विधि विद्यार्थीको मनोविज्ञानअनुसार नहुनु ।
५. शिक्षकहरूसँग व्यवहारिक र सैद्धान्तिक ज्ञान नपुगनु ।
६. विद्यालयमा लैगीक विभेद हुनु ।
७. शिक्षकहरु विषयगत नहुनु ।
८. शैक्षिक सामग्रीको अभाव हुनु ।
९. शिक्षक दलीयकरण हुनु ।
१०. राज्यले शिक्षाको पूर्ण दायित्व नलिनु ।

११. पाठ्यक्रम व्यवहारिक नहुनु ।
१२. विद्यालय व्यवस्थापन समिति सक्रिय नहुनु ।
१३. शिक्षक नियमित नहुनु, उपस्थित भए पनि राम्रोसँग नपढाउनु र सट्टा शिक्षक राख्नु । (सट्टा शिक्षकलाई चलनचल्तीको भाषामा खेताला शिक्षक भनिन्छ)
१४. स्थानीय तहबाट अनुगमन नहुनु ।
१५. शिक्षक, अभिभावक र विद्यालय व्यवस्थापन समितिको बुझाई एकै नहुनु ।
१६. शिक्षकको दरबन्दी नपुगनु ।
१७. संस्कृतिमूलक शिक्षा नहुनु ।
१८. विद्यालयको स्वामित्व अभिभावकमा नहुनु ।
१९. मापदण्डविना स्कूलहरु खोल्नु ।
२०. सार्वजनिक विदा बढी हुनु, स्थानीय संस्कृतिअनुसार विदा मिलान नहुनु ।
२१. शिक्षक अभिभावक संघ सक्रिय नहुनु ।
२२. महिलामैत्री शिक्षा नहुनु ।
२३. बालमैत्री, अपांगमैत्री शिक्षण विधि नहुनु ।
२४. शिक्षा ऐन नबनाउनु ।

सामुदायिक शिक्षामा समाधानको बाटो

१. गाउँपालिकाले स्थानीय सन्दर्भअनुसार शिक्षा ऐन बनाउनु पर्ने ।
२. स्थानीय विशेषताअनुसार गर्वगर्न लायक पाठ्यक्रम निर्माण गर्नुपर्ने ।
३. मातृ भाषामा शिक्षा प्रदान गर्नुपर्ने ।
४. अभिभावक शिक्षा व्यापक रूपमा संचालन गर्नुपर्ने ।
५. विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई सक्रिय बनाउनु पर्ने ।

६. विद्यालय सुधार आयोजना (SIP) अभिभावक, शिक्षक, व्यवस्थापन समिति, स्थानीय शिक्षाप्रेमी र वडा अध्यक्षको संलग्नतामा निर्माण गर्नुपर्ने । १२ कक्षासम्म पठाइने विद्यालयको हकमा भने, विद्यार्थीहरु पनि समावेश गर्नुपर्नेछ ।
७. शिक्षक स्वयम्सेवक व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
८. शिक्षकहरुको व्यक्तिगत आस्थालाई सम्मान गर्दै राजनीतिक दलका क्रियाकलापमा भाग नलिने वातावरण तयार पार्नुपर्ने ।
९. निजी विद्यालयलाई ३ वर्षभित्र सामुदायिकीकरण गर्ने ।
१०. शिक्षक दरबन्दी विद्यार्थी संख्या अनुसार मात्रै नभएर भौगोलिक विकटतालाई पनि ख्याल गर्नुपर्ने
११. विद्यालयमा जातीय, वर्गीय र लिंगीय विभेद अन्त्य हुनुपर्ने ।
१२. शिक्षा व्यवहारिक र सैद्धान्तिक हुनुपर्ने ।
१३. सामुदायिक विद्यालयमा पनि अंग्रेजी पाठ्यक्रम हुनुपर्ने ।
१४. शिक्षकहरु विषयगत हुनुपर्ने ।
१५. विषयगत दख्खल प्राप्त हुनुपर्ने ।
१६. प्रधानाध्यापकले कम कक्षा लिई विद्यालयको व्यवस्थापन पक्षमा बढी ध्यान दिनुपर्ने ।
१७. विद्यालय व्यवस्थापन समितिले विद्यालयको नेतृत्व र प्रधानाध्यापक कुशल व्यवस्थापक हुनुपर्ने
१८. राजनीतिक भागवण्डाको आधारमा शिक्षा क्षेत्रमा नियुक्ति प्रणाली अन्त्य हुनुपर्ने ।
१९. निजी विद्यालयलाई विस्तारै राज्यले सामुदायिकीकरण गर्नुपर्ने ।
२०. कक्षा ५ देखि माथिका विद्यार्थीलाई घटीमा एक घण्टा घरमा कृषि कर्म गर्ने वातावरणका लागि सहजीकरण गरिनेछ । ताकि विद्यार्थीले श्रमप्रति सम्मान र कृषि प्रवर्द्धनमा आफ्नो योगदान गर्न सकून् ।
२१. शैक्षिक भ्रमणको आयोजना गर्नुपर्ने ।
२२. मध्यपान, धूमपानलाई विद्यालय हाताभित्र निषेध गरिनुपर्ने ।
२३. विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक संघ र शिक्षक बीच निरन्तर अन्तरक्रिया बढाउनुपर्ने ।

२४. सामुदायिक स्कूलमा छात्रवासको व्यवस्था हुनुपर्ने ।

२५. प्रत्येक स्कूलमा दुई महिला शिक्षिका हुनुपर्ने ।

२६. प्रयोगात्मक पाठ्यक्रम हुनुपर्ने ।

शिक्षा सम्बन्धी निर्णयहरु

१. शिक्षक, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, जनप्रतिनिधि र सरकारी कर्मचारीले सामुदायिक विद्यालयमा मात्रै आफ्ना छोराछोरी पढाउने । (२०७६ साल वैशाख १ गतेदेखि लागू गर्ने)
२. विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई सक्रिय बनाउन क्षमता अभिवृद्धि गर्ने । विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा रहनको लागि अनिवार्य आफ्ना बच्चाबच्ची विद्यालयमा हुनुपर्ने ।
३. विद्यालय व्यवस्थापन समिति महासंघ गठन गर्ने । जसलाई गाउँपालिकाले आर्थिक र क्षमता अभिवृद्धिका लागि निरन्तर सहजीकरण गर्ने । भविष्यमा विद्यालय व्यवस्थापन महासंघलाई गाउँपालिकाको कार्यालयमा नै कार्यालय उपलब्ध गराउने ।
४. विद्यालय व्यवस्थापन समिति महासंघलाई निरन्तर रूपमा क्षमता अभिवृद्धिको कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
५. स्थानीय संस्कृति, प्रकृति र श्रम अनुसारको पाठ्यक्रमको शुरुवात गर्ने ।
६. एक वर्षभित्रमा आवश्यकताको आधारमा अध्ययन गरी विद्यालय समायोजन गर्ने ।
७. गाउँपालिकाले आफ्नो क्यालेण्डर निकाली विद्यालाई स्थानीयकरण गरी आउँदो शैक्षिकसत्रदेखि नियमन गर्ने । (२०७६ साल वैशाख देखि लागू गर्ने) ।
८. आउँदो शैक्षिकसत्रदेखि नमूनाको रूपमा २ वटा विद्यालयमा अंग्रेजी माध्यमबाट शिक्षा प्रदान गर्ने
९. निजी विद्यालयलाई सामुदायिकीकरणको बाटो लिने । (२०७६ वैशाख १ गतेदेखि लागू गर्ने)
१०. गाउँपालिकाले प्रत्येक वडामा एक शिक्षा स्वयम्सेवी नियुक्ति गर्ने र यस्तो स्वयम्सेवीले अभिभावक जागरण, विद्यालय व्यवस्थापन समितिको क्षमता अभिवृद्धि, शिक्षकको अनुगमन गरी मासिक रूपमा गाउँपालिकालाई प्रतिवेदन बुझाउने ।
११. स्वयम्सेवकमार्फत् शिक्षक, अभिभावक भेला, विद्यालयको सार्वजनिक सुनुवाई जस्ता कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने ।

१२. सबै विद्यालयमा **विद्यालय सुधार योजना (SIP)**, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, अभिभावक, शिक्षक, स्वयम्सेवक, वडाअध्यक्ष र शिक्षाप्रेमीको संयुक्त तत्वावधानमा बनाउने । माध्यामिक तहमा भने विद्यार्थीलाई पनि समावेश गर्ने ।
१३. प्रत्येक विद्यालयमा ५० वटा फलफुलका विरुवा रोप्न अनिवार्य बनाउने । ५० वटा फलफुल रोप्ने ठाउँ नभएका विद्यालयलाई भने यो नियम लागू हुने छैन ।
१४. शिक्षकहरूको व्यक्तिगत आस्थालाई सम्मान गर्दै राजनीतिक दलका कार्यक्रममा क्रियाशील नबनाउने ।
१५. विद्यालयको नेतृत्व विद्यालय व्यवस्थापन समितिले लिने र व्यवस्थापनको काम प्रधानाध्यापकले गर्ने ।
१६. २०७६ देखि मातृभाषामा शिक्षा प्रदान गर्न आवश्यक तयारीको शुरुवात गर्ने ।
१७. सामुदायिक विद्यालयमा स्थानीय अनुभव प्राप्त व्यक्तिबाट हप्ताको एउटा कक्षा भाषा, संस्कृति, जनजाति संस्कृति, महिला विभेद अन्त्यका लागि, छुवाछुत अन्त्यका लागि संचालन हुनेछ । यस्ता कक्षाहरूमा परम्परागत जडिबुटीको महत्व, संरक्षण र उपयोगबारे, कृषिको महत्वबारे स्थानीय अनुभवप्राप्त व्यक्तिद्वारा बताइने छ । यस्तो कक्षा वर्षमा ४८ वटा संचालन हुनेछन् ।
१८. नेपालको राजनीतिक परिवर्तनलाई विद्यार्थीहरूमाभै छलफल गर्नका लागि महिनाको एउटा कक्षा नेपालको राजनीतिक परिवर्तनसम्बन्धी हुनेछ ।
१९. स्थानीय शैक्षिक भ्रमणमार्फत् भूगोल, प्रकृति र संस्कृतिको जानकारी गराउनुका साथै विगतमा भएका युद्धस्थलहरूमा लगी सामान्य नागरिकहरू सेनासँग कसरी लडे ? किन लडे ? त्यो लडाईंले प्राप्त के भयो भन्ने कुरा अवगत हुनेछ । यस्तो अध्ययन युद्धस्थलहरूमै लगेर गराइने छ ।
२०. शिक्षकहरूको वर्गीकरण गरी योग्य शिक्षकलाई प्रोत्साहन स्वरूप सम्मान गर्दै मध्यम र कमजोर शिक्षकलाई योग्य बनाउन विशेष योजनाहरू संचालन गर्ने । (३ महिनाभित्र शुरु गर्ने)
२१. यस गाउँपालिकामा निजी स्कूल खोल्न पाइने छैन । भएका निजी विद्यालयलाई पनि दुई वर्षभित्र आवश्यक प्रक्रिया पुर्याई सामुदायिकीकरण गरिनेछ ।
२२. गाउँपालिकाभित्र आधारभूत तहमा कम्तिमा ३ विषय (अंग्रेजी, गणित, विज्ञान) अंग्रेजी माध्यमबाट पढाउनु पर्ने ।
२३. विद्यालय व्यवस्थापन समितिको बैठक महिनाको १ पटक अनिवार्य बस्नुपर्ने र बैठक प्रोत्साहन भत्तावापत रु. ३०० उपलब्ध गराउने । बैठकमा उपस्थित नहुनेले यो भत्ता पाउने छैनन् ।
२४. गाउँपालिकाभित्र सकेसम्म स्थानीय अर्थात् यसै गाउँपालिकाभित्रका शिक्षकको व्यवस्थापन गर्ने ।

२५. अपुग शिक्षक दरबन्दी केन्द्र र प्रदेशसँग माग गर्ने ।
२६. सट्टा शिक्षकको संख्या निकाली गाउँपालिकाले भेला आयोजना गर्ने र उक्त भेलामा सट्टा शिक्षक राख्न नपाइने पत्र दिने र सट्टा शिक्षकलाई पूर्णतः अन्त्य गर्ने । सट्टा राखेको खण्डमा तलब रोक्का गर्ने ।
२७. प्रत्येक विद्यालयमा बालमैत्री र अपांगमैत्री कोठा र शौचालय बनाउने ।
२८. प्राविधिक विद्यालय खोल्ने ।
२९. सबै विद्यालयमा सूचना प्रविधिको प्रयोग गरी अध्यापन शुरुवात गर्ने । ४ वर्षभित्र प्रत्येक वार्डमा एउटा विद्यालयलाई सूचना प्रविधियुक्त बनाई डिजिटल एजुकेश, स्मार्ट स्कूलको कार्यक्रम लागू गर्ने र लागू गर्दा समुदायको माग र संभाव्यता अध्ययन गर्ने ।
३०. शहीद परिवार, घाइते, अपांग, असक्त, वेपत्ता परिवार तथा द्वन्द्व प्रभावित बालबालिकालाई एक वर्षभित्र विशेष कार्यक्रमको शुरुवात गर्ने, जुन कार्यक्रमले शहीद परिवार, घाइते, अपांग, असक्त, वेपत्ता परिवार तथा द्वन्द्व प्रभावित बालबालिका कसैले पनि शिक्षाबाट वंचित हुन नपाउने ।

प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन

प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन अन्तर्गत यस गाउँपालिकाभित्र जमिनको विश्लेषण भूउपयोग योजना र कृषिको अध्यायमा समेटिएको छ । सिंचाई र खानेपानी भौतिक पूर्वाधारको परिच्छेदमा समेटिएको हुनाले यस अध्यायमा निम्न विषयहरू समेटिएको छ । यस गाउँपालिकासँग जोडिएको ढोरपाटन शिकार आरक्ष र जनताबीच द्वन्द्व चलिरहेको छ । द्वन्द्वका कारण र समाधानका बाटा पनि यस अध्यायमा समेटिएको छ ।

१. वनको व्यवस्थापन ।
२. खोला, नदीको संरक्षण
३. खानी व्यवस्थापन ।
४. ढोरपाटन शिकार आरक्षबारे ।

वन व्यवस्थापनको सोच, लक्ष्य र उद्देश्यहरु

सोच

वन व्यवस्थापनका उपर्युक्त पद्धतिहरु पहिचान गरी वनको हैसियत नबिग्रने गरी वनलाई उत्पादनमूलक बनाउने, वनसँगको सामाजिक, सांस्कृतिक सम्बन्धलाई अक्षुण्ण राख्दै ढोरपाटन शिकार आरक्षलाई आदिवासी जनजाति समुदाय संरक्षित क्षेत्रमा रुपान्तरित गर्ने ।

लक्ष्य

वनको संरक्षण, व्यवस्थापन, उपयोगको माध्यमबाट कृषि जनजीवन सहज र सरल बनाउँदै ग्रामीण औद्योगिकरण र पर्यटनलाई जोड्दै स्थानीय अर्थतन्त्रलाई मजबुत बनाउने ।

उद्देश्य

१. कुन वनलाई कस्तो किसिमको व्यवस्थापन जरुरी छ पहिचान गर्ने ।
२. वन क्षेत्रको संरक्षण, व्यवस्थापन र उपयोगको समग्र कार्ययोजना निर्माण गर्ने ।
३. वनमाथि आश्रित समुदायको परम्परागत जीविकोपार्जनको पेशालाई संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने ।
४. चरण क्षेत्रहरुको संरक्षण गर्ने ।
५. जडिबुटीको खेती, संरक्षण र व्यवस्थापन मार्फत् वनलाई औद्योगिकरणसँग जोड्दै परम्परागत उपचारपद्धतिलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।
६. प्राकृतिक पर्यटनको अभिवृद्धि गर्ने ।
७. वनलाई सीमान्तकृत वर्ग, गरिब, दलित, महिलाको जीवनस्तर उकास्नको लागि उपर्युक्त योजनाहरु बनाउने ।
८. ढोरपाटन शिकार आरक्षलाई आदिवासी जनजाति समुदाय संरक्षित क्षेत्रमा रुपान्तरित गर्ने ।

यस गाउँपालिकाले वन व्यवस्थापनमा निम्नलिखित मान्यताहरु अगाडि सारेको छ ।

१. सामुदायिक वन बनाउन मिल्ने क्षेत्रहरुको खोजी गर्ने र समुदायले जोगाउन सक्ने जति वन समुदायलाई हस्तान्तरण गर्ने ।
२. सामुदायिक वन हस्तान्तरण गरेर बाँकी रहेको वनलाई पालिका वन बनाउने ।
३. यस गाउँपालिकामा रहेका कबुलियती वनहरुलाई निरन्तरता दिने ।
४. वनभित्र रहेका पानीका मुहानहरुलाई संरक्षण गर्न सामुदायिक परिचालन गर्ने ।
५. कृषि वन र फलफुल वनमा जोड दिने । तर वनको हैसियत भने नबिगारिकन उक्त वन बनाउने ।
६. वनलाई परम्परागत उपचारपद्धतिका हिसाबले जोडी औषधीजन्य जडिबुटीहरुको विशेष संरक्षण गर्ने ।
७. चरिचरण र खर्कलाई संरक्षण गरिनेछ ।

८. जैविक विविधताको संरक्षण, व्यवस्थापन र उपयोगमार्फत् अहिलेको आन्तरिक वसाई सराईको प्रवृत्तिलाई कम गर्ने ।
९. ढोरपाटन शिकार आरक्षलाई आदिवासी जनजाति समुदाय संरक्षित क्षेत्रमा रुपान्तरित गर्ने ।

वन व्यवस्थापनमा समस्या र चुनौती

१. सामुदायिक वन दर्ता, नवीकरण र कार्ययोजना स्वीकृत गर्न गाउँपालिकामा नआउनु ।
२. वनमा समुदायको सल्लाहविना सडक खन्नु ।
३. वन उपभोक्ता समितिहरु सक्रिय नहुनु ।
४. वनबाट दाउरा, घाँस सोत्तर, घर बनाउने काठबाहेक वनमा आधारित उद्यमहरु धेरै नहुनु ।
५. वनमा आगलागी हुनु ।
६. वनमा रहेका लडा पडा काठ, बुढा रुखहरु कटान नगर्नु ।
७. सामुदायिक वनले गरिबमुखी कार्ययोजना नबनाउनु ।
८. सामुदायिक वनमा आधारित जडिबुटी उद्यम नहुनु ।
९. वनको हैसियत नबिगारी उत्पादनमूलक वन बनाउन नसक्नु ।
१०. बहुमूल्य जडिबुटीको फाइदा स्थानीय र बाहिरका थोरै व्यक्तिको नियन्त्रणमा रहनु ।

यस गाउँपालिकाभित्र वनका समस्या र चुनौतीलाई दुई खण्डमा विभाजित गरिएको छ । पहिलो खण्डमा सामुदायिक वन र राष्ट्रिय वनको समस्या र चुनौती प्रस्तुत गरिएको छ भने यस खण्डमा ढोरपाटन शिकार आरक्ष र जनताबीचको द्वन्द्वलाई प्रस्तुत गरिएको छ, जो निम्नअनुसार छन् ।

१. चरिचरण गर्न नपाइने, पाएमा पनि शुल्क चर्को ।
२. जडिबुटी निकास गर्न नदिने ।
३. जडिबुटी निकास गर्न पाए पनि शुल्क अनियमित तरिकाले लिने ।
४. व्यक्तिको जमिन आरक्षभित्र परेको ।
५. गाउँलेलाई चोरी शिकारी भनेर दुख दिने, अहिले पनि स्थानीयहरुले मुद्दा खेपिरहेका ।
६. दाउरा घाँस संकलन गर्न नदिने ।
७. स्थानीय आदिवासी जनजाति समुदायले परम्परादेखि खेल्दै आएको शिकार अहिले खेल्न नपाइने
८. स्थानीय आदिवासी जनजाति समुदायले परम्परादेखि माछा मार्दै आएको अहिले मार्न नपाइने ।
९. दहत्तर बहतरको काठ संकलन गर्न नपाइनु ।
१०. आरक्षबाट स्थानीय जनतालाई काठ उपलब्ध नहुनु ।
११. निकुञ्ज छेउछाउ फर्निचर उद्योग खोल्न नपाउनु ।
१२. आरक्ष प्रशासन, शिकारी कम्पनीहरुको साँठगाँठमा जनताको संरक्षण, व्यवस्थापन र उपभोगसम्बन्धी अधिकारको कटौती हुनु । र, समुदायका मुठ्ठीभरका व्यक्तिहरुले मात्र फाइदा लिनु ।

यस गाउँपालिकामा चार प्रकारका वन रहने छन् ।

१. सामुदायिक वन
२. आदिवासी जनजाति समुदायद्वारा संरक्षण गरिएका साना वन ।
३. आदिवासी जनजातिद्वारा व्यवस्थापन साना वन र सामुदायिक वन हस्तान्तरण गरेर बाँकी रहेको वनलाई पालिका वन बनाइने छ ।
४. आदिवासी जनजातिद्वारा संरक्षित क्षेत्र (ढोरपाटन शिकार आरक्षलाई आदिवासी जनजाति समुदायद्वारा संरक्षित क्षेत्रमा रूपान्तरित गरिनेछ ।)

वनसम्बन्धी निर्णयहरू

१. ढोरपाटन शिकार आरक्षलाई आइएलओ १६९, जैविक विविधता महासन्धिको मर्मअनुसार चरिचरणको अधिकार, जडिबुटी संकलनको अधिकार, शिकार खेल्ने अधिकार, माछा मार्ने अधिकार, दहत्तर बहत्तरको अधिकार अर्थात् आर्थिक, राजनीतिक, सामाजिक र सांस्कृतिक अधिकारलाई अक्षुण्ण रहने गरी आदिवासी जनजाति समुदायद्वारा संरक्षित क्षेत्रमा रूपान्तरण गर्न केन्द्र सरकारसँग पहल गरिनेछ । यस्तो क्षेत्रमा केन्द्र, प्रदेश र स्थानीय सरकारले कुनै हस्तक्षेप गर्न पाइने छैन । २०२९ को राष्ट्रिय निकुञ्ज ऐन खारेज गरी आदिवासी जनजाति समुदायद्वारा संरक्षित क्षेत्र ऐन निर्माण गरिनेछ । उक्त ऐनले जनताको सहभागिताको एक प्रतिनिधिमूलक परिषद्को विकास गर्नेछ र उक्त परिषद्ले नै संरक्षण, व्यवस्थापन र उपयोगको योजना बनाउने छ । आदिवासी जनजाति समुदायको यस्तो संरक्षण क्षेत्रमा कुनै पनि तहको सरकार र निजी क्षेत्रले हस्तक्षेप गर्न पाउने छैन ।
२. सामुदायिक वन दर्ता, नवीकरण र कार्ययोजनाको स्वीकृति गाउँपालिकाले गर्नेछ ।
३. समुदायले सम्भव हुने वन समुदायले सामुदायिक वनको रूपमा माग गरेमा गाउँपालिकाले सहज रूपमा हस्तान्तरण गर्नेछ । तर प्रक्रिया भने पूरा भएको हुनुपर्ने छ ।
४. सामुदायिक वनले कार्ययोजना निर्माण गर्दा गरिब, दलित र महिलामुखी कार्ययोजना निर्माण गर्नेछ । र, यस्तो कार्ययोजना गाउँपालिकालाई बुझाउनु पर्नेछ ।
५. एक वर्षभित्र गाउँपालिकाले पालिका वनको सीमाना तोकी पालिका वन घोषणा गर्नेछ ।

६. आदिवासी जनजाति समुदायले व्यवस्थापन गरेका साना वनहरु सामुदायिक वन वा कुनै पनि वनको रूपमा नयाँ व्यवस्थापन प्रणालीमा लैजाने छैन । आदिवासी जनजाति समुदायकै व्यवस्थापनमा राखिने छ ।
७. प्रत्येक वडामा नमूनाका रूपमा एकएक वटा जडिबुटी खेती शुरु हुनेछन् र पाँच वर्षभित्र १०० ठाउँमा जडिबुटी खेती गरिनेछ ।
८. अति विपन्न, जग्गा जमिन नभएका समुदायलाई वनको माध्यमबाट खाद्य सम्प्रभुताको दिशामा लगिनेछ ।
९. कृषि वन, फलफुल वन, जडिबुटी वन र चरिचरण छुट्याई प्रत्येकको एकवर्षभित्र कार्ययोजना बनाइने छ । यस्तो कार्ययोजना वडाअध्यक्षको नेतृत्वमा स्थानीयस्तरमा बन्ने छ ।
१०. वनमा आधारित साना उद्योगहरु वनको हैसियत नबिग्रनेगरी खोलिनेछ र यसको विस्तृत व्याख्या औद्योगिकरणमा गरिएको छ ।
११. पर्यटकीय वनहरुलाई पर्यटकीय दृष्टिकोणबाट अर्थात् भौतिक पूर्वाधार निर्माण गर्दा हस्तक्षेप नगरी राखिने छ ।
१२. यस गाउँपालिकाभित्र जडिबुटी विकास तथा अनुसन्धान परिषद् स्थापना गरिनेछ । पूर्वी रुकुमका सबै गाउँपालिकालाई यसले सेवा दिनेछ । यसको लागि केन्द्रसँग माग गर्ने ।

नदीको संरक्षण र व्यवस्थापन

यस गाउँपालिकाले नदीको जीवन जोगाउन निम्नलिखित मान्यता र निर्णय अगाडि सारेको छ ।

१. नदीमा मानव सिर्जित फोहोरजन्य पदार्थहरु नफाल्ने ।
२. माछा मार्दा वम, विषादीको प्रयोग गर्न नपाइने ।
३. बाहिरियाहरुलाई माछा मार्न प्रतिबन्धित गर्ने ।
४. परम्परागत रूपमा माछा मारिरहेकाहरुलाई सहजीकरण गर्ने ।
५. नदी संरक्षणको लागि सामुदायिक समूहहरुको निर्माण र परिचालन गर्ने ।
६. नदी तथा पानीको स्रोत भएको ठाउँमा ढलनिकास गर्न पाइने छैन ।

खानी

यस गाउँपालिकाभित्र रहेका खानीहरूको केन्द्र र प्रदेशको सहयोगमा खानीको अध्ययन गर्ने प्रस्ताव अगाडि सारेको छ । के खानी छन् ? कति मात्रामा छन् ? अहिलेसम्मका अध्ययनहरूले विश्वासिलो ढंगले प्रस्तुत गर्न सकेको छैन । अब विश्वासिलो ढंगबाट अध्ययन गर्न गाउँपालिकाले गुरुयोजनामा प्रस्ताव राखेको छ । यस पालिकाभित्र तामाखानी, फलाम खानी, ढुंगा खानी, शिसा खानी, खरी खानी रहेका छन् । खानीको सम्भाव्यता अध्ययन भइसकेपछि खानी उत्खननको चरणमा अर्थात् खानी उत्खननभन्दा पहिला स्थानीय सरकार र स्थानीय समुदायले पाउने लाभको बाँडफाँड हुन जरुरी छ । आफ्नो गाउँपालिकामा खानी प्रयोगमा आयो भने गाउँपालिकाले पाउने हिस्सा के हो ? कति हो ? कसरी हो ? त्यसैगरी समुदायले पाउने कसरी हो र कति हो ? उत्खननपूर्व नै सहमति गर्नु जरुरी छ । यस अर्थबाट खानीको लाभको बाँडफाँडबाट चारथरी तहले लाभको बाँडफाँड गर्न जरुरी भएको मान्यता अगाडि सारेको छ । गाउँपालिकाले लाभको बाँडफाँडको प्रस्ताव यसरी प्रस्तुत गरेको छ ।

क्र.सं.	तह	लाभको प्रतिशत
१	स्थानीय समुदाय	३० प्रतिशत
२	स्थानीय सरकार	३० प्रतिशत
३	प्रदेश सरकार	२० प्रतिशत
४	संघीय सरकार	२० प्रतिशत

सामुदायिक स्वास्थ्य

यस गाउँपालिकामा स्वास्थ्य सेवा भन्नाले एलोपेथिक र परम्परागत उपचार विधिलाई अंगिकार गरेको छ । यस क्षेत्र परम्परागत उपचार उद्धतिका हिसाबले निक्कै समृद्ध क्षेत्र हो । तर लामो समयको बहिष्करणले वा उपेक्षाले परम्परागत स्वास्थ्य उपचार पद्धतिका ज्ञान कमजोर हुँदै गएका छन् । लोपोन्मुख अवस्थामा छ । तसर्थ गाउँपालिकाले एलोपेथिक र परम्परागत स्वास्थ्य उपचार विधिलाई समेट्ने आफ्नो गुरुयोजनामा प्रस्ताव गरेको छ ।

सामुदायिक स्वास्थ्यका सौच, लक्ष्य र उद्देश्य निम्नअनुसार रहेका छन् ।

सौच

गाउँपालिकाले आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दै परम्परागत उपचार पद्धतिलाई मान्यता र प्रवर्द्धन गर्दै नागरिकको आधारभूत स्वास्थ्यको ग्यारेन्टी गर्ने ।

लक्ष्य

स्वास्थ्यमा आधारभूत सेवा प्रदान गर्दै परम्परागत पद्धतिलाई संस्थागत गर्ने बाटोबाट सहज र सुलभ तरिकाले स्वास्थ्य सेवा लिन सक्ने वातावरण तयार पार्दै निजी स्वास्थ्य सेवालाई निरुत्साहित गर्ने ।

उद्देश्य

१. आधारभूत स्वास्थ्य सेवालाई गाउँपालिकाले ग्यारेन्टी गर्ने ।
२. परम्परागत उपचार पद्धतिलाई संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने ।
३. एक घण्टाको दुरीमा स्वास्थ्य सेवामा पहुँच राख्न सहजीकरण गर्ने ।
४. महिला प्रजनन अधिकारको सवालमा सहजीकरण गर्ने ।
५. सामुदायिक स्वास्थ्य इकाइ केन्द्रमार्फत् आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने ।
६. निजी स्वास्थ्य क्षेत्रलाई निरुत्साहित गर्ने ।

यस गाउँपालिकाका स्वास्थ्यसम्बन्धी मूल्य मान्यताहरु निम्नअनुसार रहेका छन् ।

१. आधारभूत स्वास्थ्य सेवा सहज र सरल तरिकाले नागरिकमा पहुँच पुऱ्याउने ।
२. परम्परागत उपचार विधिलाई मान्यता दिई संस्थागत विकास गर्ने र परम्परागत उपचारमा उपयोगी जडिबुटीलाई संरक्षण, व्यवस्थापन र उपयोगमा ल्याउने ।
३. परम्परागत उपचार विधिलाई संस्थागत गर्न स्वास्थ्य स्वयम्सेवक राख्ने ।
४. स्वास्थ्यमा सामाजिक न्यायको अवधारणालाई आत्मसात् गर्ने ।
५. स्वास्थ्य समितिहरुलाई सक्रिय बनाउने ।
६. स्वास्थ्य इकाइमा गाउँपालिकाले मूल्याङ्कन तथा अनुगमन प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्ने ।

७. एकघण्टाभित्रको दुरीमा आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको प्रबन्ध गर्ने ।

८. सरकारी कर्मचारीले निजी क्लिनिक खोल्न नपाउने ।

एलोपेथिकतर्फ

यस गुरुयोजनाले निम्नलिखित प्रस्ताव गरेको छ । यो गाउँपालिका नयाँ भएको हुनाले अहिलेको सरकारी नीति तथा कार्यक्रमअनुसार पनि स्वास्थ्यसेवाहरु पुग्न सकेका छैनन् । तसर्थ अहिलेको सरकारी नीति तथा कार्यक्रम पुग्नका लागि निम्न लिखित प्रस्ताव राखियो ।

१. गाउँपालिकाभित्र २५ शैयाको हस्पिटल स्थापना भएपनि डाक्टर र औषधीको प्रबन्ध गर्ने । भविष्यमा ५० शैयाको हस्पिटलको प्रबन्ध गर्ने ।
२. ८ वटा वडा (२, ३, ४, ६, ७, ९, ११, १३) मा स्वास्थ्य चौकी थप गर्नुपर्ने ।
३. सामुदायिक स्वास्थ्य इकाइ केन्द्र स्थापना गर्नुपर्ने जो वडाअनुसार तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

सामुदायिक स्वास्थ्यका समस्याहरु

१. भौगोलिक विकटता ।
२. आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरु स्वास्थ्यचौकीबाट प्राप्त नगर्नु ।
३. दरबन्दी अनुसार कर्मचारी उपस्थित र नियमित नहुनु ।
४. स्वास्थ्यचौकीमा स्वास्थ्यकर्मीको अनियमितता र हेलचक्र्याइ हुनु ।
५. स्वास्थ्य व्यवस्थापन समिति क्रियाशील नहुनु ।
६. सरकारले घोषणा गरेका निशुल्क औषधिहरु प्राप्त नहुनु ।
७. स्वास्थ्य चौकीको सेवाबारे समुदायमा जागरण नआउनु ।
८. स्वास्थ्य चौकीहरुमा औषधी र उपकरण नहुनु ।
९. २४सैं घण्टा खुल्ला हुने स्वास्थ्य चौकी नहुनु ।
१०. स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी प्रचार-प्रसार कम हुनु ।
११. स्वास्थ्यचौकी व्यवस्थित नहुनु ।

१२. गाउँपालिकाभिन्न एम्बुलेन्स नहुनु ।
१३. महिला प्रजनन अधिकारबारे कम छलफल हुनु ।
१४. पाठेघर खस्ने समस्याको सार्वजनिकीकरण नहुनु ।
१५. अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको पुर्नस्थापनामा पहल नहुनु ।
१६. सरकारी कर्मचारीले औषधी पसल खोल्नु ।
१७. दक्ष जनशक्तिको अभाव ।
१८. स्वास्थ्यकर्मी आफ्नो निजी क्लिनिकमा हुनु ।
१९. स्वास्थ्य वीमा नहुनु ।
२०. जथाभावी रुपमा अर्थात् अयोग्य व्यक्तिले पनि औषधि पसल खोल्नु ।
२१. परम्परागत स्वास्थ्य उपचार पद्धति लोप हुँदै जानु ।
२२. स्वास्थ्यसम्बन्धी स्पष्ट नीति नहुनु ।

समाधानका बाटाहरु

१. दरबन्दीअनुसारको कर्मचारीको व्यवस्थापन हुनुपर्ने ।
२. उपकरणहरु र भौतिक पूर्वाधारले सम्पन्न हुनुपर्ने ।
३. सहकारीमार्फत् फार्मेसीहरु खोलिनुपर्ने ।
४. २४सैँ घण्टा सेवा सञ्चालन हुनुपर्ने ।
५. स्वास्थ्य व्यवस्थापन समिति क्रियाशील हुनुपर्ने ।
६. अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको पुर्नस्थापनाको लागि प्रदेश र केन्द्रमा पहल गर्नुपर्ने ।
७. सकेसम्म चाँडो एम्बुलेन्स ल्याउनुपर्ने ।
८. महिला प्रजनन अधिकार र पाठेघर खस्नेबारे सार्वजनिक छलफल, बहस गर्नुपर्ने ।
९. आधारभूत स्वास्थ्य सेवा बाहेकका रोगहरुलाई गाउँपालिकाले छिटो छरितो विधिबाट केन्द्र वा प्रदेशमा सिफारिस गर्नेछ र राज्यका सुविधाहरु लिन उत्साहित गर्नेछ ।

परम्परागत उपचार पद्धतिका सम्बन्धमा

यस गाउँपालिकाले परम्परागत उपचार पद्धतिलाई पनि प्राथमिकतामा राखेको छ र परम्परागत उपचार पद्धतिको हकमा निम्नलिखित प्रस्ताव पेश गरेको छ ।

१. स्थानीय रूपमा उपलब्ध हुने जडिबुटीको खोज-अनुसन्धान र प्रकाशन, प्रचार-प्रसार गर्ने ।
२. परम्परागत उपचार पद्धति गर्ने विशिष्ट व्यक्तिको पहिचान गरी युवाहरूमा ज्ञान हस्तान्तरण गर्ने ।
३. जडिबुटी प्रशोधन केन्द्र स्थापना गर्न पहल गर्ने ।
४. परम्परागत उपचार पद्धतिलाई संस्थागत विकास गर्ने अर्थात् गाउँपालिकामा परम्परागत स्वास्थ्य उपचार समिति गठन गर्ने ।

समग्र स्वास्थ्य क्षेत्रमा गा. पा. ले गरेका निर्णयहरू

१. स्वास्थ्यस्वयम्सेवीकाहरूलाई सक्रिय बनाउन क्षमता अभिवृद्धि गर्नुपर्ने र समुदायमा स्वास्थ्य शिक्षा प्रचारप्रसार गर्नुपर्ने ।
२. सरकारी चिकित्सकले निजी क्लिनिक तथा पोलिक्लिनिक संचालन गर्न नपाउने ।
३. स्वास्थ्यसेवाको लागि आवश्यक कर्मचारीको दरबन्दी व्यवस्था गर्नुपर्ने ।
४. प्रत्येक वडाका स्वास्थ्यचौकीमा कर्मचारीहरूलाई नियमित बनाउनुपर्ने ।
५. वडा स्वास्थ्य चौकीहरू स्थापना गर्नुपर्ने ।
६. वडा स्वास्थ्य चौकीलाई औषधि, औजारद्वारा सुसज्जित गराउनुपर्ने ।
७. अनियमित तथा लापवाही गर्ने स्वास्थ्य कर्मचारीलाई वडा समितिले सिफारिस नगरेसम्म तलब रोक्ने ।
८. प्रत्येक सामुदायिक इकाइ केन्द्रमा बर्थिंग सेन्टर स्थापना गर्नुपर्ने ।
९. प्रत्येक वर्षमा विशेषज्ञ सेवाको घुम्ती शिविर संचालन गर्नुपर्ने ।
१०. स्वास्थ्यसम्बन्धी टेलिमेडिसन संचालन गर्ने ।

११. बर्थिंग सेन्टरमा सुत्केरी गराउने विपन्न र दलितलाई रु. २ हजार भत्ता उपलब्ध गराउने । अहिलेसम्म हजार पाएका छन् । हिमाली जिल्ला भएकोले १५ सय रुपैया सरकारले भनेको छ । अब उप्रान्त गाउँपालिकाले थप रु. ५०० प्रदान गर्ने ।
१२. स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा लागू गर्ने ।
१३. गाउँपालिकामा एक आयुर्वेद औषधालयको स्थापना गर्ने । (केन्द्रसँग माग गर्ने)
१४. गाउँपालिकाले एम्बुलेन्सको व्यवस्था गर्ने ।
१५. प्रत्येक सामुदायिक स्वास्थ्य केन्द्रमा व्यवस्थापन समिति बनाउने ।
१६. ६० वर्षभन्दा माथिका विपन्न र दलित समुदायलाई विशेष रोग लागेमा गाउँपालिकाले रु. १५ हजार प्रदान गर्ने ।
१७. पाठेघर खसेको र एड्सको जाँच गर्न आएमा रु. ५०० प्रोत्साहन भत्ता उपलब्ध गराउने ।
१८. ५० शैयाको सामुदायिक हस्पिटलको लागि पहल गर्ने ।
१९. एक स्वास्थ्य स्वयम्सेवक एक परम्परागत औषधिमा आधारित स्वयमसेवकको नियुक्ति गर्ने ।
२०. गाउँपालिकाभित्र परम्परागत उपचार पद्धति अनुसन्धान तथा प्रवर्द्धन केन्द्र स्थापना गर्ने ।

यस गाउँपालिकाभित्र निम्नानुसार सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई केन्द्र स्थापना गरिनेछ

वडा नं.	सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई केन्द्र संख्या	स्थान
१	२	पुसर र जुनांग
२	५	हार्दीवांग, तिज्यांग, गुईवांग, हिम, भारलुंग
३	१	रन्मा
४	२	काँडा र अर्जल
५	२	काजरजंग, गरमा
६	१	डिम्मुरगौरा, मयाङ्ग

७	१	जाङ्ग
८	१	चुमा
९	१	पुनम चौतारा
१०	१	घुम्लिवाङ्ग
११	२	दमचन र ताँतुमा
१२	२	क्युवाङ्ग र गोलखाडा
१३	३	पद्मी, खैरे र विरगुममा
१४	१	नाखा

युवा परिचालन सम्बन्धमा गुरुयोजनाको प्रस्ताव

युवा बेरोजगार अहिले नेपालको प्रमुख समस्या हो । यस गाउँपालिकामा पनि यसको ठूलो प्रभाव छ । यहाँका युवाहरू विदेशिएका छन्, युवाहरू बेरोजगार छन् । यसैलाई मध्यनजर गरी यस गाउँपालिकाले निम्न सोच, लक्ष्य र उद्देश्य राखेको छ ।

सोच

दक्षता हासिल गर्दै उद्यमका मार्फत्वाट सूचना प्रविधिलाई प्रयोग गर्दै स्थानीयस्तरमै स्वरोजगार हुँदै गाउँपालिकालाई आर्थिक, सामाजिक, राजनीतिक र सांस्कृतिक रूपान्तरणमा योगदान गर्ने ।

लक्ष्य

युवाहरूको विदेश पलायनलाई रोक्न कोशिस गर्नका लागि मात्रै नभएर विदेशिएका युवालाई फर्काउन युवाहरूको प्राविधिक दक्षता, युवा उद्यमी प्रवर्द्धन गर्दै स्थानीय संस्कृतिको संरक्षण र प्रवर्द्धन र खेलकुदको क्षेत्रमा प्रोत्साहित गर्न गाउँपालिकाले सहजीकरण गर्ने ।

उद्देश्य

१. युवा उद्यमी उत्पादन गर्न आवश्यक सहजीकरण गर्ने ।

२. युवाहरुको क्षमता अभिवृद्धिका लागि गाउँपालिकाले सहजीकरण गर्ने ।
३. युवाहरुका लागि खेलकूद क्षेत्रको विकासका लागि गाउँपालिकाले आवश्यक वातावरण तयार पार्ने ।
४. स्थानीय साहित्य कला र संस्कृतिलाई संरक्षण र प्रवर्धन गर्दै अध्ययन अनुसन्धानका लागि एक केन्द्र स्थापना गर्ने । यस गुरुयोजनाले युवाका सम्बन्धमा निम्न मान्यताहरु राखेको छ ।
१. विदेशिएका युवाहरुलाई स्थानीय तहमै उद्यमशीलताको लागि प्रोत्साहित गर्ने ।
२. स्थानीय तहमा बेरोजगार युवाहरुलाई पनि उद्यमशीलताको लागि प्रोत्साहित गर्ने ।
३. प्रोत्साहनका लागि कृषि, पर्यटन, वन, जडिबुटीमा आधारित उद्यमहरुलाई प्राथमिकता दिने र अनुदान प्रदान गर्ने ।
४. गाउँमा चाहिने मानवशक्ति सकेसम्म बाहिरबाट नल्याउने, युवाहरुलाई क्षमता अभिवृद्धि तालिमका आधारमा चाहिने मानवशक्ति गाउँमै निकाल्ने । स्थानीय तहमा चाहिने मानवशक्ति स्थानीय तहमा नै उत्पादन गर्ने ।
५. खेलकुदलाई स्वास्थ्यसँग जोड्ने ।

माथिका मान्यतामा आधारित रहेर यस गाउँपालिकाले युवा विकास केन्द्रको स्थापना गर्नेछ । युवा विकास केन्द्रको सांगठनिक संरचना निम्नअनुसार हुनेछ ।

१. युवा विकास केन्द्र पालिकास्तरमा ।
२. युवा विकास केन्द्र वडास्तरमा ।
३. युवा विकास केन्द्र टोलस्तरमा ।

युवा विकास केन्द्रका कामहरु निम्नअनुसार हुनेछन् ।

१. एक घर एक युवा उद्यमी निर्माण गर्ने ।
२. जैविक विविधता संरक्षण, व्यवस्थापन र उपयोगमा युवाहरुको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।
३. गाउँ टोलको सरसफाई र स्थानीय उत्पादनको खाना खाने अभियान संचालन गर्ने ।
४. आयातीत खाद्यान्नलाई रोक्न पहल गर्ने ।
५. जातीय, लंगीक विभेद अन्त्य गर्न विशेष कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने ।
६. युवा क्लबहरुलाई समाजप्रति उत्तरदायी र जवाफदेही बनाउन पहल गर्ने ।

७. युवालाई संगठित गर्ने ।
८. सूचना संचार र प्रविधिसम्बन्धी कार्यमा दक्षता वृद्धि गर्ने र आइटी पार्क निर्माण गर्ने ।
९. युवा परिचालन गर्ने ।
१०. युवाका क्रियाकलापहरू प्रकाशन गर्ने ।
११. खेलकुद क्षेत्रलाई उच्च प्राथमिकतामा राखेर सञ्चालन गर्ने ।
१२. युवा उद्यमीहरूको विकास गर्ने । यस्तो उद्यम स्थानीय स्रोत साधनमा आधारित ग्रामीण उद्योगको मान्यतामा हुनेछ ।
१३. युवाहरूलाई अनुसन्धानमा अभिप्रेरित गर्ने र विषयगत दक्षता हासिल गरेका युवाहरू उत्पादन गर्ने । स्थानीयस्तरमा चाहिने विषयगत दक्षता पहिचान गरी त्यही अनुसार युवा परिचालन गर्ने ।
१४. युवाहरू सहकारीमा संगठित हुने वातावरण तयार पार्ने ।
१५. गाउँमा सञ्चालित राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरूको मूल्याङ्कन तथा अनुगमन गर्ने, गैरसरकारी संस्थाहरूले के गरिरहेका छन् ? कसले लाभ पाइरहेको छ ? त्यसको विश्लेषण गरी गाउँपालिकामा प्रतिवेदन बुझाउने ।
१६. प्रत्येक वडामा युवा विकास केन्द्रले एक खेलमैदान, एक पुस्तकालयको स्थापना गर्नेछ ।
१७. युवाहरूका लागि महत्वपूर्ण पुस्तक, पत्रिका र श्रव्यदृश्य सामग्रीहरू वडा वडामा व्यवस्थित गर्नेछ ।
१८. युवाहरूलाई दुर्व्यसनीबाट रोक्नका लागि विशेष पहल लिनेछ ।
१९. गाउँपालिकामा रंगशाला, टोलटोलमा व्यायामशाला, जिम क्लब, योगशाला सामुदायिक रूपमा निर्माण गर्न सहजीकरण गर्ने ।
२०. स्थानीयस्तरको भाषा, साहित्य, संस्कृति संरक्षण गर्नका लागि पुथा उत्तरगंगा कला संस्कृति प्रतिष्ठानको गठन गर्ने, जसमा पुराना गीतहरूको संरक्षणका साथै जनताको आन्दोलनमा क्रममा निर्माण भएको भाषा, संस्कृतिलाई उच्च प्राथमिकता दिने ।
२१. युवा विकास केन्द्रले उत्पादन महोत्सवको आयोजना गर्ने ।
२२. विद्यालय व्यवस्थापन समिति, खानेपानी समूह, सामुदायिक सिंचाई समूह, कृषि समूह, सामुदायिक वन समूह, पर्यटन उद्योग, विद्युत उत्पादन, स्वास्थ्य समिति सबैमा युवा सहभागिताको सुनिश्चितता गर्ने ।

गाउँपालिका र युवा विकास केन्द्रको सम्बन्ध

युवा विकास केन्द्र र पुथा उत्तरगंगा गाउँपालिकाको सम्बन्ध दीर्घकालिन र रणनीतिक साभेदारीको काम हो । यसको मुख्य मर्म युवासँग गरिने गतिविधिहरु युवा विकास केन्द्रमार्फत् गरिनेछ । तल गाउँपालिका र युवा विकास केन्द्रको सम्बन्धलाई प्रस्तुत गरिएको छ ।

१. यो रणनीतिक र दीर्घकालिन साभेदारी हो ।
२. युवा विकास केन्द्रको क्षमता अभिवृद्धिको लागि गाउँपालिकाले योगदान गर्नेछ तर यसको प्रस्ताव भने युवा विकास केन्द्रबाट आउनुपर्ने छ ।
३. गाउँपालिकाको योजना तर्जुमा, मूल्याङ्कन तथा अनुगमनमा युवा विकास केन्द्रले प्रत्यक्ष सहयोग गर्नेछ । एक ढंगबाट यो गाउँपालिकालाई सल्लाहकारीय सेवा प्रदान गर्ने संस्था पनि हो
४. युवा क्लबहरुका प्रस्तावनाहरु युवा विकास केन्द्रमा आउने छन् वा गाउँपालिकामा आएका प्रस्तावहरु समीक्षाको लागि गाउँपालिकाले युवा विकास केन्द्रलाई प्रदान गर्नेछ । युवा विकास केन्द्रको समीक्षाको आधारमा गाउँपालिकाले आफ्नो रणनीति र कार्यनीति तयार पार्नेछ ।
५. युवा विकास केन्द्रको भवन निर्माणको लागि गाउँपालिकाले सार्वजनिक जग्गा उपलब्ध गराउने छ ।
६. गाउँपालिकाले आवश्यकता ठानेको विषय र मुद्दामा युवा विकास केन्द्रले निरन्तर सहयोग गर्नेछ । त्यस्तो सहयोग अनुसन्धान, विषयगत दक्षता र युवाहरुको क्षमता वृद्धिमा केन्द्रित हुनेछ ।

खेलकुद क्षेत्र

खेलकुदको क्षेत्रमा युवा विकास केन्द्रमार्फत् निम्न प्रस्तावहरु गुरुयोजनाले पेश गरेको छ ।

१. विद्यालयहरुमा खेलकुद अभ्यास गराउने ।
२. सबै वडामा खेलमैदान गर्ने ।
३. खेलकुदका तालिमहरु सञ्चालन गर्ने ।
४. राष्ट्रियस्तरका खेलाडी उत्पादन गर्न प्रतिस्पर्धाहरु गराउने ।
५. खेलकुद सामग्रीहरु गाउँपालिकाले व्यवस्था गर्ने ।
६. प्रत्येक स्कूलमा हप्ताको एक दिन स्थानीय खेल प्रशिक्षकद्वारा प्रशिक्षण दिने व्यवस्था मिलाउने
७. उत्कृष्ट खेलाडीलाई प्रोत्साहन र पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने ।
८. यस गा. पा. का नागरिकहरु प्रत्येकले कुनै न कुनै खेलमा भाग लिएको हुनुपर्नेछ ।

मानव श्रोत विकास

विषयगत दक्षता र युवा उद्यमीको सम्बन्धमा गाउँपालिकाले निम्न विषयमा निर्णयहरु लिएको छ । जसमा तलको तालिकामा युवालाई चाहिने दक्षता र संख्या तोकिएको छ ।

यस गुरुयोजनाले मानव स्रोतसाधन विकासमा युवा विकास केन्द्रको साभेदारीमा निम्न क्षेत्रमा र संख्यामा मानवस्रोतको विकास गर्ने र युवा उद्यमी तयार पार्ने प्रस्ताव राखेको छ । (५ वर्षभित्र) ।

क्र.सं.	विषय	संख्या
१.	कृषि प्राविधिक	१४ जना
२.	पशु प्राविधिक	७ जना
३.	कुक्क	७
४.	गाइड	७
५.	पत्रकार	२८ जना
६.	कपाल काट्ने	२८
७.	व्यूटीपार्लर	२८
८.	सिकर्मी	५०
९.	डकर्मी	५०
१०.	जुत्ता सिलाउने	१४
११.	इलेक्टिसियन वायरिंग	२८
१२.	डाइभर	१४
१३.	कम्प्युटर अपरेटर	२८

१४	पलम्बर	१४
१५	आरन सुधारको उच्चस्तरीय जनशक्ति	२८
१६	सिलाइकटाइ (थ्रि लेभल)	१४
१७	अल्लो तथा उनको काम गर्ने	१४
१८	जडिबुटी विज्ञ (राम्रो विश्वविद्यालयबाट डिप्लोमा)	१
१९	बाँस तथा चोयाजन्य सामग्री बनाउने	१४
२०	माटोको भाँडा बनाउने	१४
२१	काठको भाँडा बनाउने	१४
२२	मेकानिक	१४
२३	मादल बनाउने	५
२४	पेन्टर	८
२५	शुष्क, अर्धशुष्क कृषिविज्ञ	१

यस गाउँपालिकाभित्रमा ५ वर्षभित्रमा न्यूनतम रूपमा ५०० जना स्वरोजगार हुने गरी कार्यक्रम संचालन गर्ने लक्ष्य राखेको छ ।

पर्यटन

स्थानीय अर्थतन्त्र वृद्धिको लागि यस गाउँपालिकाले पर्यटनलाई पनि प्रमुख आधारमध्येको एक आधार बनाएको छ । पर्यटनमा प्रकृति, संस्कृति, स्थानीय खाना, नाच, स्थानीय मानवस्रोत, युद्धका

महत्वपूर्ण स्थलहरूलाई प्रवर्द्धन गर्ने गरी पर्यटन क्षेत्रलाई अगाडि बढाइने छ । यस गाउँपालिकाले पर्यटन सम्बन्धी निम्न सोच, लक्ष्य र उद्देश्य राखेको छ ।

सोच

प्रकृति, संस्कृति र युद्ध सम्पदा र मौलिक पर्यटकीय क्षेत्रहरूको माध्यमबाट पर्यटनको प्रवर्द्धन गर्दै स्थानीय अर्थतन्त्रको बढावा दिने र आत्मनिर्भर समाजको निर्माण गर्न योगदान गर्ने ।

लक्ष्य

पर्यटनको विकासका लागि स्थानीय समुदायको नेतृत्व, स्वामित्वको विकास गर्दै प्रकृति, संस्कृति र युद्ध सम्पदाको माध्यमबाट स्थानीयदेखि राष्ट्रिय स्तरसम्म अभियान संचालन गर्ने ।

उद्देश्य

१. प्रकृति (तालतलैया, खोलानाला, पोखरी, भरना, वन, भौगोलिक विशिष्टता) संस्कृति (चाडबाड, भेषभुषा, नाचगान, खानपिन, घरको मौलिकता, सामाजिक सम्बन्ध, बाजागाजा) र युद्धको महत्वपूर्ण स्थलहरूको माध्यमबाट युद्ध पर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने । अर्थात् प्रकृति, संस्कृति र युद्ध पर्यटनलाई जोड दिने ।
२. पर्यटन व्यवसायलाई युवाहरूसँग जोडी स्थानीय युवा व्यवसायी उत्पादन गर्न मद्दत गर्ने ।
३. पर्यटनमा सीमान्तकृत समुदाय, भूमिहीन, दलित, महिलालाई प्रत्यक्ष संलग्न गर्ने ।
४. प्राकृतिक स्रोत र भौगोलिक सुन्दरतालाई नष्ट नहुने गरी प्रवर्द्धन गर्ने ।

यस गाउँपालिकाको पर्यटनसम्बन्धी मूल्य मान्यताहरू निम्नअनुसार रहेका छन् ।

१. मौलिक संस्कृति, मौलिक घर, मौलिक खाना, मौलिक भेषभुषामा आधारित पर्यटनलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।
२. स्थानीय अर्थतन्त्रलाई बढावा दिने गरी पर्यटनलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।
३. गरिबी निवारण र खाद्य सुरक्षामा पर्यटन व्यवसायलाई जोड दिने ।
४. सम्भव भएसम्म पहिचान भएका गरिब घरधुरीहरूलाई पर्यटन व्यवसायसँग जोड्ने । अर्थात् गरिबमुखी पर्यटनलाई प्राथमिकता दिने ।
५. मध्यपहाडी लोकमार्ग सञ्चालन भइसकेको हुनाले पोखरामा आउने पर्यटकहरूलाई आकर्षित गर्न पोखरालाई रणनीतिक थलोका रूपमा विकास गर्ने ।
६. लुम्बिनीमा आउने पर्यटकहरूलाई भूमे भित्र्याउनका लागि लुम्बिनीलाई पनि पर्यटकीय रणनीतिक थलोका रूपमा लिने ।
७. कृषि, फलफुलमा आधारित पर्यटनलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।
८. वन र जडिबुटीमा आधारित पर्यटनलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।
९. युद्ध पर्यटनलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।

पर्यटकीय दृष्टिकोणबाट यस गाउँपालिकाले जनजातिमैत्री, प्राकृतिक स्रोतमैत्री अर्थात् मौलिक प्रकारको पर्यटनको प्रस्ताव गरेको छ जो निम्नअनुसार छ ।

क्र.सं.	पर्यटकीय महत्वका वस्ती र स्थान	स्थान
१.	जनजाति मैत्री वस्ती	कोल, राङ्गसी, रन्मा, हुकाम, जांग र मैकोट
२.	प्राकृतिक स्रोत मैत्री वस्ती	हुकाम
३.	दलित नमूना वस्ती	पेल्मा, पुनमचौतारा, चुमा, तुँपा, घुन्मा
४.	स्मार्ट भिलेज	मैकोट गाउँ
५.	हिमाली शहर	तकसेरा
६.	शिकार पर्यटन	लालपाटन, अर्जेमा, कुनावन, राघे, स्यानीपाटन, भ्याल, कुसीकुना, बुकाधौला, धुकिरा, जल्पा, फागुने, पुथा, दोगारी, सेङ्गखोला, सुनदह, पुरबाङ्ग, चाल्ने कपिरी, कारिचिर ।
७.	हिमाल आरोहण	पुथा हिमचुली, स्याङ्गजाङ्ग हिमाल, दोगाडी हिमाल ।
८.	जनजाति संग्रहालय	कोल
९.	युद्ध संग्रहालय	मैकोट
१०.	प्याराग्लाइडिंग र र्याफ्टिंग	—विर्गुमखानी, कुतेवास, लुजायम्सर, प्याला, थाम, गुरीबाङ्ग मसिनाबगर, खाम मसिनाबगर, (प्याराग्लाइडिंग) —जल्पा, मुर्चुलादेखि थाँकुरसम्म (प्याराग्लाइडिंग) प्याराग्लाइडिंग र र्याफ्टिंगको लागि अध्ययन गर्ने

		त्रिवेणी जामाबगर रूयाफ्टिंग
११.	भ्यूटावर	ईखर्क, रामाभिमा र तिलालेख
१२.	हाइ अल्टिच्यूड	लालपाटन, पुपाल, पुथावन, नयाँवन ।
१३.	होम स्टे	कोल, राङ्गसी, हुकाम, मैकोट, तकसेरा, पेल्मा, जाङ्ग, विरगुम, तिज्याङ्ग र रन्मा, खाराबाङ्ग, खराङ्ग ।
१४.	सामुदायिक पाहुना घर	हुकाम, मैकोट, तकसेरा (यस पाहुना घरमा पर्यटकले आफै पकाएर खान पनि सक्ने छन्, खाद्य सामग्री भने गाउँमै किन्नु पर्नेछ र यसरी आफै पकाएर खाने सुविधावापत रकम बढी लाग्ने छ । र, पाहुनाले पकाएकै खाना खोजेमा त्यस्तो सुविधा पनि प्रदान गर्न सकिनेछ ।

यस गाउँपालिकाभित्र पर्यटकीय दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण निम्न सम्पदाहरु रहेका छन् ।

१. प्राकृतिक सम्पदा
२. सांस्कृतिक पर्यटन
३. युद्ध सम्पदाहरु
४. बाँसबाट निर्मित हस्तकलाका सामग्रीहरु
५. काठबाट निर्मित हस्तकलाका सामग्रीहरु
६. भेडा च्यांग्राको उनबाट निर्मित हस्तकला सामग्री
७. जडिबुटी पर्यटन
८. शिकार पर्यटन
९. चरण, खर्क पाटन पर्यटन

प्राकृतिक सम्पदाअन्तर्गत यस गाउँपालिकाभित्र निम्न सम्पदाहरु रहेका छन् ।

क) पुथा हिमाल, सिस्ने हिमाल, ढोरपाटन, फागुने लेक, लालपाटन, जल्पा खागर, जंगला भन्ज्यांग, चौरीखर्क, नौधारी बुकी, सलाप धुरी, सुनपानी गुफा, विर्गुमखानी, माछा खानी, तिला लेक ।

ख) तालतलैया : सुनदह, पुपाल दह, दूधदह, नम्भैंगो ताल, चिउरवी ताल, हिमताल, तातो पानी (मयांग, पेल्मा, ओख्मा, रन्मा) ।

ग) भर्नाहरु : टिल्के भर्ना, सुनछहरी भर्ना, पुर भर्ना, पसम रि भर्ना, बल्था भर्ना, पुवाभार भर्ना

चराचुरुंगी तथा वन्यजन्तुहरु : डाँफे, मुना, च्याखुरा, कालिज, फकराँस, लरवा, चिर, चिल, गिद्ध, कामो, पिउरा, नाउर, भारल, कस्तुरी, हिमचितुवा, रेडपाण्डा, कालो भालु, स्याल, पाटेबाघ, घोरल, रतुवा, चिरीबाघ, गुना बाँदर, थार, बँदेल, खरायो, दुम्सी ।

सांस्कृतिक सम्पदा अन्तर्गत यस गाउँपालिकाभित्र निम्न सम्पदाहरु रहेका छन् ।

- नचारु,जोलेनी, भोला, भलपूजा, पैस्यारी, मारुनी, सिंगारु, मयूर नाच
- फाँकै, लस्के, सालम्बो, साइला गीत, नानीला, यानीमाया, स्याम्बो गीत
- प्राकृतिक धर्म : विसाउना, मठ मूलमुहानहरु, मन्दिरहरु, चर्चहरु, गुम्बाहरु, मैकोट मस्टा थान, धर्मशाला मन्दिर, जांग सिद्ध मन्दिर, कोल बराह मन्दिर, खारबाङ्ग पौराणिक सिद्ध थान, राम्ला पिटर थान, नम्छे ताल मन्दिर, रामजिमा थान तक, डिग्रे मन्दिर राङ्गसी ।
- भेषभुषा : अल्लो, भांगोबाट निर्मित खादी, भर्ला, चौबन्दी, पटुका, कोठी ज्याकेट, टोपी भोला, अैथ्या, स्टकोट, पर्श, सारी, फरिया, घुम, लुंगी, चोली, सुरगाडा, सागु ।

युद्ध सम्पदाहरु यस गाउँपालिकाभित्र निम्न अनुसार रहेका छन् ।

क) छेरापांगा एम्बुस जनयुद्धको शुरुवातमा सफल कारवाही

ख) क्यूबाङ्ग एम्बुस जनयुद्धको दोस्रो सफल कारवाही ।

ग) मयांग अँधेरी एम्बुस जनयुद्धको तेस्रो सफल कारवाही

घ) हुकाम तिला एम्बुस सफल कारवाही

ङ) तक इलाका प्रहरी चौकी (रेड) कब्जा भएको (२०५६)

च) युद्ध तालिम केन्द्र : रिसल्ला, र्याल्बो, नेवावाँ, मुखावाँ, खालघारी, तक, सिंयास, क्यूबाङ्ग, रन्मा, गोबाङ्ग, पानचौर र गोलखाडा

छ) हतियार युद्ध उद्योग केन्द्र : अर्गली, खोरया, सिंयास, गुइबाङ्ग, जुनांग, तिनज्यांग र गुनमांग

ज) पहिलो जनवादी कम्युन केन्द्र : गुइबाङ्ग,

झ) शहीद सहादत भएका ठाउँहरु : अँधेरी खोला, चौरीबुकी, कोइजाचौर, फुलबाङ्ग, घाटवा खोला, गरघाट, दह, खाजा, घुम्लिबाङ्ग, टिकलीखोला, बिर्गुमखानी, पुपाल, दुले, कुटेसांगो खोला ।

त्र) शहीद स्मारकहरु : रिसल्ला, बयाले, सेरापांगा, मैकोट ।

(ट) सहिद गेट : मैकोट

(ठ) सहिद स्मृति प्रतिक्षालय : काजरजंग, वीसगा डाँडा ।

(ड) डोल्पा कार्वाही तयारी भएको ठाउँ: मैकोट, रन्मा ।

(ढ) प्रहरी माओवादी भिडन्त भएको ठाउँ : फाल्गु, चेराफांग, टिकुली खोला, कास्यापराई, अनेरीखोला, काजरजंग ।

(ण) बेनी कार्वाहीका घाइतेहरुको उपचार भएको ठाउँ : तिनज्यांग, काजरजंग, हेमगुडुवांग, निवावांग, खोरखोला ।

(घ) हस्तकला बाँसजन्य सामग्रीहरु

डोको, सुपो, मान्द्रा, भरनो, फुंगा, डालो, स्याँकु, ठुगोला, मुडा, भाडु, भार, कुर्सी, कोक्रा, मोगारा, पेरुंगा, ढर्या, चरेंगा, मुरली, मदानी ।

(ङ) पर्यटकीय कपडाजन्य वस्तुहरु

अल्लोको कोट, अल्लोको टोपी, अल्लाको भोला, गलैचा, पटुका, बर्का, वारियो, दाम्लो, बोदालो ।

(छ) ऊनबाट बनेका पर्यटकीय सामग्रीहरु

काम्लो, घुम, ठूला कोट, टोपी, पञ्जा ।

(ज) धातुजन्य हस्तकला

खुकुरी, आरी, थैली, बासा, चौबन्दी चोलो, भोली, भुलो ठस्को ।

पर्यटकहरुलाई खुवाउने मौलिक खानपिनहरुको वर्गीकरण र विस्तृत रूपमा व्याख्या तल गरिएको छ ।

(क) खानाको वर्गीकरण

१. अन्नबाली ।
२. मासुजन्य परिकार
३. तरकारीजन्य परिकार
४. अचार जन्य ।
५. फलफुल ।
६. परम्परागत खाना ढिंडो सिस्नो ।
७. कन्दमुलजन्य ।

८. दुधजन्य ।

९. पेयपदार्थ

- अन्नवाली : कालो चामल, मकै, जौ, गहुँ, फापर, भटमास, सिमी, बोडी, मास, आलु, मसुरो, कागुनो, कोदो, माटे, जुनेलो, माटे, चामल यी अन्नवालीको रोटी, ढिंडो र भात खाना सक्ने छन् ।
- मासुको परिकार : लोकल कुखुरा, स्थानीय खसी, भेडा, सानीभेरीको जालले मारेको माछा, राँगा, बंगुर, सुँगुर, कालिज, गोरुको मासु ।
- तरकारीजन्य : आलु, रायो, भोटे जिब्रे, लिउरो, न्यूरो, लसुने, थोकायो, निगालाटुसा, च्याउ, डिग्ने साग, चिप्ले च्याउ, कुथुर्के, वन आलु, गन्जी, तरुल, पिडालु, बदाम, बिरौला, लोकल मुला, भ्यामा ।
- परम्परागत : सिस्नो, ढिंडो, गुन्द्रुकको अचार, माहूरीको मह, भिर माहूरीको मह, घिउ ।
- फलफूल : केरा, सुन्तला, अम्बा, नास्पाती, किमु, घुएलो, मलेवा, पांगरो, मेवा, पलम, स्याउ, आरु, पदमचाल, चाल्ने, जमिन स्याउ, नास्पाती, हलुवावेद, आप, चिउरीको फल, पदमचलाउनेको चुक, चोत्रो, ऐसेलु, काफल, डिमुर, कालो डिम्मुर, जुनेलो, ढकरी, घुयालो, सुन्तला, स्याउ, अम्बा, वेलायती, उखु, ओखर, आरु, नास्पाती, हलुवावेद, मेवा, तिमिलो, अमिलो,
- जडिबुटीजन्य:
यासागुम्बा, जटामसी, वनलसुन, कटुकी, सोमायो, विष्मा, अतिस, पाँचऔले, निर्मसी, चिराइतो, धुपजरी, सतुवा, चुल्थ्या (पदमचाल्ना), वन आलु, सुनाखरी, सुनापाती, कोप्रो च्याउ (रातो च्याउ), गुच्छा च्याउ, बोभो, सरकली (सालामसी), सिलाजित ।
- भीरमौरी पाइने ठाउँहरु : दोमैखोला, रुम्लीखोला, गोष्कर (हुकाम), भिरीवास (नाखा), यो (मैकोट), यमाखार खोला, रलखोला, राजारी खोला, भुइम खोला, रन्मा खोला, सांग्री खोला ।
- पेय पदार्थ : लोकल जाँड, तुम्बा, रक्सी, लाली गुरासको जुस, पलमको जुस
- कन्दमुल : तरुल, लेकाली प्राकृतिक साग, लेकाली प्राकृतिक च्याउहरु, यासागुम्बा, संखतरुल, वन तरुल वनलसुन, माने पिँडालु, भरी च्याउ, भुइँ च्याउ, रतेयाउ च्याउ, निला च्याउ, संग्रामी च्याउ, मौरीपोले च्याउ, रातो च्याउ, पन्ने च्याउ, भट्यौला, शंक तरुल, बदाम, वनतरुल, घरतरुल ।
- दुधजन्य खान्की : दुध, दही, घीउ, कुराउनी, भीरमौरीको मह ।
- अचारजन्य : तिल, भाँगो, गोलभिडा, कोइराला, सागिनो, बेथे साग, डौरे, लसुने, दुधे, भोटे, खिरौलो, तिते (हलहले), बासको तामा, निगाला टुसा, सिमे साग, लोकल केरा, लिउरो, बाँको चकने साग । कागती, अमलाका विभिन्न परिकार ।
- यस गाउँपालिकाले गाउँपालिकाभिन्नका सम्भावित पर्यटकीय रुट निम्नअनुसार प्रस्ताव गरेको छ ।

पर्यटन पदमार्ग :

- ढोरपाटन, ठाँकुर, पेल्मा, काजरजंग, मैकोट, रन्मा, अर्जल, खारबाङ्ग, चारगाउँ, प्वांग, मेलगैडी, स्यार्पुताल गुरिल्ला पद मार्ग ।
- म्याग्दी, गुर्जाखानी, फल्ले घर, नयाँ वन, पुथा हिमाल, नावरे खोला, सुनदह, राक्से दह, चौरीखर्क, नौधारी बुकी, कुन्दला, (पालोअर्वी) बोकाधौला, हिउँसाँगो, लालपाटन, खारबाङ्ग, चारगाउँ, सिस्ने हिमाल पदमार्ग ।
- कुटेवास एयरपोर्ट, धैले मैपालेक, ठूलो खर्क, हुकाम, काजरजंग, पेल्मा, तातोपानी, हिमगुइवाङ्ग, दुले, सेँखोला, पुथा हिमाल, पुपाल, जंगला भन्ज्यांग, डोल्पा (पदमार्ग यासाँ)
- ढोरपाटन, पेल्मा, तातोपानी, जुनांग, दोगारी, पुथा हिमाल आरोहण पदमार्ग
- पेल्मा, नेवाबाङ्ग, हिमगुई लेक, बराह अस्गोर, ताले ओडार, हाँडे भीर, नाहुरे हिउ साँगो, चुरेन हिमाल पदमार्ग ।
- कोल, तकसेरा, ओखमा, मयांग, हुकाम, काजरजंग, पेल्मा, यामाखर, पुच्छर, मैकोट, हार्दिबाङ्ग, रन्मा, अर्जल, खार्वांग, चारगाउँ, जांग, नाखा, राङ्गसी , कोल (मगरवस्ती अवलोकन)
- त्रिवेणी, खासिंग, लालपाटन, कुन्दला, सुनदह, डोल्पा
- रिका, तकसेरा, नर्सिंग, जल्पा, फागुने, दुले, लामसार, दोगारी, पुरवांग, डोल्पा
- ढोरपाटन, फागुने लेक, ठाँकुर, कायूम, पेल्मा, मैकोट, हुकाम, रन्मा, अर्जल, खाराबाङ्ग, जांग, चारगाउँ, नाखा, राङ्गसी , कोल, तकसेरा, ढोरपाटन (मगर संस्कार, संस्कृति अध्ययन)
- ढोरपाटन, गुर्जाखानी, पुथा हिमाल, हिमसाँगो, सामजांग हिमाल, नयाँ वन, दोगारी, सिँखोला, पुपाल, सुनदह, नौधारी बुकी, लालपाटन, सिस्ने हिमाल (हाइ अल्टिच्यूड पद मार्ग र यासाँ ट्रेल)
- थवांग (जलजला), लुकुमको यूर, ढोरपाटन, फागुने, पेल्मा, दुले, सुनदह, सिस्ने, प्वांग, रुकुमकोट
- लुकुम, तकसेरा, विर्गुम, हुकाम, मैकोट, दुले, पुपाल, जंगला, डोल्पा
- रुकुमकोट, सिस्ने, खार्वांग, अर्जल, मैकोट, पेल्मा, फागुने, ढोरपाटन ।
- गुरिल्ला ट्रेल : ढोरपाटनदेखि पुथा हिमाल, लालपाट हुँदै, सिस्ने हिमालसम्म ट्रेकिंग ट्रेल
- युद्ध सामग्री निर्माण भएका ठाउँहरु : क) जुनांग निपान्या । ख) तिज्यांग क्वालंगै । ग) र्याल्वी मुखाबाँ ।
- डिम्बुरगौरादेखि मास्कतोरी, जारगोठ, मघा, ठूलो दह हुँदै, दोसधारा, हुकाम पर्यटन पदमार्ग ।

- पुथा हिमाल र स्याङ्गजाङ्ग हिमाल अवलोकन : फागुनेदेखि जल्पा र थाँकुरदेखि जल्पा ताल हुँदै सेमखर्क, पृथ्वी विसाउना, किटबाङ्ग वासस्थान, ठूलो खर्क, देउराली हुँदै रिसल्ला पर्यटन भवनसम्मको पर्यटकी पदमार्ग निर्माण ।

हालको सन्दर्भमा मुख्य ट्रेलहरु

क) गुरिल्ला ट्रेल : वेनी, ढोरपाटन, थाँकुर, पेल्मा, मैकोट, गर, हुकाम, अर्जल, खारबांग, चारगाउँ, प्वांग, रुकुमकोट ।

ख) यार्सा ट्रेल : ढोरपाटन, थाँकुर, पेल्मा, दुले, पुपाल, जङ्गला भन्ज्याङ्ग, शे फोक्सुण्डो (डोल्पा) ।

पर्यटक भित्र्याउनका लागि यस गाउँपालिकाले गर्नुपर्ने आन्तरिक तयारीहरु तल उल्लेख गरिएको छ ।

१. प्रचारप्रसार गर्नुपर्ने । स्थानीयस्तर र केन्द्रीयस्तरमा रहेका पत्रिका, टेलिभिजन, अनलाइन, रेडियो, सामाजिक सञ्जालहरुमा व्यापक साभेदारीताका आधारमा प्रचारप्रसार गर्नुपर्ने ।
२. पर्यटन विकासको लागि बेग्लै गुरुयोजना बनाउनुपर्ने ।
३. पर्यटनसँग आदिवासी जनजाति समुदाय संरक्षण क्षेत्रको बेग्लै गुरुयोजना बनाउनुपर्ने ।
४. पर्यटकहरुका लागि हस्तकलामा आधारित सामग्रीको विकासका लागि गाउँपालिकाले पहल गर्ने ।
५. पर्यटनभ्यू प्वाइन्टहरुको प्रचारप्रसार गर्ने ।
६. प्रत्येक वडामा एउटा अर्गानिक होटेल खोल्ने जसलाई गाउँपालिकाले ५० हजारसम्म अनुदान दिने ।
७. जडिबुटीमा आधारित पर्यटनको पनि प्रवर्द्धन गर्ने ।
८. पर्यटकहरुको स्वागत सत्कारलाई ध्यानमा राखी युवा र सिंगो समुदायलाई पर्यटनमैत्री बनाउन क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
९. ठाउँ ठाउँमा होर्डिंग बोर्डको व्यवस्था गर्ने ।
१०. भाषा संस्कृतिलाई संरक्षण गर्ने र पर्यटकलाई देखाउने ।
११. ताल, भरना, नदीको संरक्षण गर्ने र यस्ता प्राकृतिक स्रोतको जीवन जोगाई पर्यटकलाई आकर्षित गर्ने ।
१२. यातायातको पहुँच बृद्धि गर्ने तर प्राकृतिक स्रोतको नजिकै सडक नलैजाने । जसले गर्दा प्राकृतिक स्रोतको दोहोर्न नहोस् पर्यटक हिडोस् र स्थानीय अर्थतन्त्रमा योगदान गरोस् ।
१३. कृषि फर्म, भेडा फर्म, ठूलो मात्रामा फलफूल क्षेत्रको निर्माण गरी पर्यटकलाई आकर्षित गर्ने ।
१४. सकेसम्म सस्तोमा पर्यटकलाई खाना बस्नको व्यवस्था गर्ने र पर्यटकको वसाई लम्ब्याउन मनोरञ्जनात्मक क्रियाकलापमा जोड दिने ।
१५. हाइप्रोफाइल व्यक्तिहरुलाई पर्यटकीय क्षेत्र घुमाएर सञ्चारमाध्याममा हस्तक्षेप गर्ने बाटो लिनेछ ।

१६. भूमेनाच, भ्राक्री नाच, पैसेरु नाच, नचारु नाच, भोरेल्ली नाच, सिंगारु नाच, मयूर नाच, टप्पा नाच, सोरठी नाच जस्ता सांस्कृतिक नाचहरुको अध्ययनअनुसन्धान, प्रचारप्रसार, लिफलेट निर्माण, सीडी निर्माण गर्नुपर्ने ।
१७. गाउँहरुमा ग्रामीण नमूना वस्ती विकास गर्ने । (स्मार्ट भिलेज, एकीकृत वस्ती, जनजातिमैत्री पर्यटकीय वस्ती, दलित नमूना वस्ती, फलफूल नमूना वस्ती, कृषि नमूना वस्ती)

पर्यटनसम्बन्धी निर्णयहरु

१. परम्परागतरूपमा थारा घर कसैले घर बनाएमा प्रोत्साहन स्वरुप १५ हजार अनुदान दिने ।
२. यस गाउँपालिकाले पर्यटनसम्बन्धी गुरुयोजना एक वर्षभित्र बनाउने ।
३. गाउँपालिकाभित्र प्रत्येक वडामा स्थानीय खाना मात्रै पाइने एक होटेल खोल्ने र उक्त होटेललाई रु. ५० हजार अनुदान दिने ।
४. ठूलो पर्यटकीय बाखा फर्म खोल्ने । (केन्द्र र प्रदेशसँग माग गर्ने)
५. पर्यटकीय दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण ठाउँमा होर्डिंग बोर्ड र साइनबोर्ड राख्ने ।
६. दोभाषेको व्यवस्थापन गर्ने ।
७. स्याउखेती, सुन्तलाखेती, ओखर, माहुरीपालन, लोकल कुखुरापालनको माध्यमबाट कृषिमा आधारित पर्यटनलाई अभिवृद्धि गर्ने ।
८. मौलिक घरहरु भएको जनजाति बस्ती, दलित नमुना वस्ती, स्मार्ट भिलेज बनाएर पर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने ।
९. पर्यटन सूचना केन्द्रको स्थापना गर्ने ।
१०. जडिबुटीमा आधारित पर्यटनलाई पनि जोड दिने ।
११. सकेसम्म कम खर्चमा धेरै दिन घुम्नेगरी पर्यटकलाई आकर्षित गर्ने ।
१२. ट्रेकिङ्ग ट्राभल एजेन्सीहरुसँग समन्वय गर्ने ।
१३. गाइडको उत्पादन गर्ने ।
१४. खासगरी प्रकृति, संस्कृति र युद्ध पर्यटनको आधारमा पर्यटकीय गतिविधिहरु अगाडि बढाउने ।
१५. डोल्पा, नाम्दो चौकी कब्जा तयारी तालिम केन्द्र स्थानमा, र्याल्वीमा युद्ध स्मारक बनाउने ।
१६. काजरजङ्ग, बलंसारी, खानीगोठ, र्याल्वी, तिज्याङ्ग, राँजारी, पुरबाँ हुँदै डोल्पा पर्यटन पदमार्ग ।
१७. शहीद भर घर्ती स्मृति शालिक निर्माण, मासकटेरी ।
१८. ठूलो दह मन्दिर संरक्षण, मयाङ्ग ।
१९. काजरजङ्ग, डाँद, अपसिपो गुफा, जम्ली दोयो गुफा, मामीचुमी गुफा र थान संरक्षण
२०. अर्गेली हतियार मर्मत क्षेत्र भेरीको तिरमा गुफा संरक्षण ।
२१. जल्पा ताल मन्दिर व्यवस्थापन, नम्छैगौ ।
२२. चिउरअरबी ताल तथा मन्दिर संरक्षण ।
२३. बुयम छैरा, घोस्पा खोला भर्ना, फल्यागर भर्ना, खाँपा भर्ना संरक्षण तथा व्यवस्थापन ।
२४. फल घर्तीको सालिक निर्माण, काजरजङ्ग ।

२५. फागुनेदेखि जल्पा ताल हुँदै सेमखर्क, वालुवा र रिसल्ला पर्यटन भवनसम्म पदमार्ग निर्माण गर्नुपर्ने
२६. सिंयास डाँडा भ्यू टावर निर्माण योजना ।

औद्योगिकीकरण

यस गाउँपालिकाको गुरुयोजनामा औद्योगिकीकरणसम्बन्धी निम्न प्रस्तावहरू प्रस्तुत गरिएका छन् । यस गाउँपालिकाले खासगरी ग्रामीण औद्योगिकीकरणको माध्यमबाट औद्योगिकीकरणतर्फ जाने मान्यता अगाडि सारेको छ । औद्योगिकीकरणको मात्रै नाराले स्थानीयहरूले लाभ लिन नसक्ने नेपाली सन्दर्भमा गरिएको विश्लेषणलाई ख्याल गरी यस्तो मान्यता अगाडि सारिएको हो ।

औद्योगिकीकरणका सोंच, लक्ष्य र उद्देश्यहरू निम्नअनुसार रहेका छन् ।

सोंच

स्थानीय स्रोत, स्थानीय ज्ञान सिप र स्थानीय मानवशक्तिमा आधारित साना तर धेरै उद्योगको स्थापना गर्नु ।

लक्ष्य

स्थानीय अर्थतन्त्र र आत्मनिर्भर अर्थतन्त्रलाई बढावा दिन बाहिर बजार भएका उद्योगहरूको स्थापना गर्दै युवा स्वरोजगार अभियान संचालन गर्नु ।

उद्देश्य

१. ग्रामीण औद्योगिकीकरण गर्नु ।
२. युवाहरूलाई उद्यमी बनाउनु ।
३. स्थानीय स्रोत साधनको सही परिचालन गर्नु ।
४. स्थानीय मानवशक्तिको व्यवस्थित प्रयोग गर्नु ।
५. स्थानीय अर्थतन्त्रलाई मजबुत बनाउनु ।
६. युवाहरूलाई विदेश पलायन हुनबाट रोक्नु ।
७. विदेशिएका युवाहरूलाई फिर्ता गर्नु ।

औद्योगिकीकरणका मान्यताहरू यसप्रकार रहेका छन् ।

१. कृषि, वन, जडिबुटी, पर्यटनमा आधारित उद्यमलाई प्राथमिकता दिने ।
२. उद्यमका लागि चाहिने कच्चा पदार्थ गाउँपालिकामै भएको हुनुपर्ने अर्थात् कच्चा पदार्थ अन्यत्रबाट लैजान नपाइने ।

३. आफ्नो गाउँपालिकामा रहेको कच्चा पदार्थ सकेसम्म बाहिर पनि जान नदिने । सकेसम्म प्रशोधन गरेर मात्रै बाहिर पठाउने ।
४. उद्यममा युवाहरूलाई प्राथमिकता दिने ।
५. बाहिरी बजार भएको, कम खर्चमा, स्थानीय रूपमा ज्ञान, सिप र प्रविधि भएको उद्यमलाई उच्च प्राथमिकतामा मान्यता दिने ।
६. प्राकृतिक स्रोतको विनास हुने गरी कुनै पनि उद्योग संचालन गरिने छैन ।

यस गाउँपालिकाभित्र सम्भावित निम्न उद्योगहरू गुरुयोजनाले प्रस्ताव गरेको छ । जो निम्नअनुसार छन् ।

गाउँपालिकामा संचालन गर्न सकिने उद्योगहरू

१. फर्निचर र काष्ठ उद्योग
२. बाँस, निगाला तथा चोयाजन्य उद्योग
३. भेडाबाखाको ऊनबाट काम्लो, राडीपाखी उद्योग
४. स्याउको जुस उद्योग
५. अल्लो, भाँगो प्रशोधन उद्योग
६. डेरी उद्योग
७. नेपाली कागज उद्योग
८. तोरी, भटमास, चिउरी, भाँगो, ओखर पेल्ले उद्योग
९. आरन उद्योग
१०. हिमाली मह उद्योग
११. ढुंगा उद्योग
१२. सल र पटुका उद्योग
१३. सुन्तला जुस उद्योग
१४. भूइस्याउको जुस उद्योग
१५. सुँगुर फारम
१६. भेडा फारम
१७. बाखा फारम
१८. गाई फारम
१९. चौरी गाई फारम
२०. लोकल कुखुरा फार्म
२१. जडिबुटी प्रशोधन उद्योग
२२. पानी घट्ट उद्योग
२३. हिमाली च्याउ प्रशोधन उद्योग

- २४. पानीमिल उद्योग
- २५. फलफूलजन्य रक्सी उद्योग

उद्योगको प्राथमिकीकरण

माथिका २५ उद्योगमध्ये तलका सात उद्योगहरूलाई प्रमुख प्राथमिकताको सूचीमा यस गुरुयोजनाले प्रस्ताव राखेको छ ।

- १. कृषि उद्योग (फलफूल, पशु)
- २. जडिबुटी उद्योग ।
- ३. पानीघट्ट
- ४. राडीपाखी उद्योग
- ५. आरन उद्योग
- ६. अल्लो, हेम उद्योग
- ७. पानी मिल उद्योग

उद्योगसम्बन्धी निर्णयहरू

- गाउँपालिकाले निम्न अनुसार उद्योगहरूलाई अनुदान दिनेछ

क्र.सं.	उद्योग संचालन गर्न चाहिने रकम	अनुदान प्रतिशत
१.	१ लाखसम्मका उद्योगका लागि	सतप्रतिशत अनुदान
२.	४ लाखसम्मका उद्योगका लागि	७० प्रतिशत अनुदान
३.	६ लाखसम्मका उद्योगका लागि	६० प्रतिशत अनुदान
४.	८ लाखसम्मका उद्योगका लागि	५० प्रतिशत अनुदान
५.	१० लाखसम्मका उद्योगका लागि	४० प्रतिशत अनुदान
६.	१५ लाखसम्मका उद्योगका लागि	२० प्रतिशत अनुदान

७.	१५ लाखभन्दा माथिका उद्योगका लागि	५ प्रतिशत अनुदान
----	----------------------------------	------------------

- गाउँपालिकामा ३५ देखि ४० वटा उद्योगहरु ४ वर्षभित्र खोलिनेछन् ।
- ४ वर्षभित्र ५०० जना युवाहरुलाई गाउँपालिकाले रोजगारी दिएको हुनेछ ।

केन्द्र र प्रदेशसंगको सहकार्य

यस गुरुयोजनाले गाउँपालिकाको स्रोत, मानवीय क्षमताले सक्ने कामहरु आफैले गर्ने प्रस्ताव गरेको छ । स्रोत र मानवीय क्षमताले नसक्ने कामहरुलाई केन्द्र र प्रदेशसँग सहकार्य गर्ने प्रस्ताव गरेको छ । प्रत्येक वडाको संघीय र प्रादेशिक योजना, पालिकास्तरमा केन्द्रीय योजनाहरु तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

वार्ड नं. १

१. सभागृह (धर्मशाला)
२. खेलमैदान (हारप्या)
३. जटिबुटी प्रशोधन केन्द्र (लुछिबाँ)
४. भेडा फारम (र्याल्वी)
५. भोलुंगे पुल (हाँछो, रन्मा) १५० मी.
६. स्मार्ट भिलेज (मैकोट)
७. अल्लो प्रशोधन केन्द्र (अर्गाबाँ)

वार्ड नं. २

१. रिंगरोड वडास्तरमा : पेल्मा, भालुंग, हिम, गुडवांग, दुले, तिज्यांग, रल, हार्दिबाङ्ग हुँदै १ नं वडा मैकोट, पुसरवाट २ नं. वडा, यमाखार, पेल्मा जोड्ने ढोरपाटन,पेल्मा हुँदै मैकोट जोड्ने रणनीतिक सडक
२. सडक पुल : घस्दुंग खोला, तातोपानी खोला, तिज्यांग खोला, रलखोला, पेल्मा खोला, तिपै दोभानखोला, ईचईपो खोला ।
३. कृषि : चौरी गाई फार्म (नाहुरे खोल, पुरवांग, सेंखोला) । भेडाबाखा फार्म (तिज्यांग, पेल्मा) । स्याउ ब्रान्डी उद्योग (पेल्मा) । जडिबुटी प्रशोधन उद्योग (बाँसेपे)
४. संचार : टावर स्थापनाका लागि (सर्वे डिजाईन भईसकेको)
५. सिंचाई : सलेप खोला स्याउ सिंचाई, पेल्मा
६. भवन : वडा कार्यालय भवन ।
७. ईचैपो, सतीपोले विद्युत निर्माणको लागि सडक योजना ।

वार्ड नं. ३

१. स्वास्थ्य चौकी अति आवश्यक भएको, अहिलेसम्म सिटामोल पनि नपाइने
२. वखलुंगा भीर कटिंग
३. चाटारा भीर कटिंग । २ नं वडासम्म जोड्ने र तातोपानीको लागि पर्यटन मार्ग भीर कटिंग ।
४. भेडा बाखा फारम ठूलो (३००० भेडाबाखा)
५. गाई फारम ठूलो (४००० गाई)

वार्ड नं. ४

१. काँडा, पालेती खोला, जिम्जाँबा पहिरो कटानी नियन्त्रण
२. डिम्बुरगैरा तातोपानी र अर्जको बीचमा गाडी पुल र त्रिवेणीदेखि अर्जलसम्मको प्रादेशिक सडक
३. घुन्माखोलादेखि अर्जलसम्म सिंचाई र विद्युत, घुन्मा खोला
४. अर्जल मा. वि. विद्यालय र खेलकुद मैदान
५. हाँ घ्याम देखि अर्जलसम्म खानेपानी र
६. अर्जल स्वास्थ्य चौकी ।
७. भिरकम टावर निर्माण योजना ।

वार्ड नं. ५

१. रिस्लाल एयरपोर्ट निर्माण (पहिलो चरणको सर्वे भएको)
२. हुकाम, काजरजंग, अर्विपा, ठाँकुर गोरेटो बाटो र गाडी रोड
३. नदुंग खोला भो. पु. (करिब ६०० मी)
४. देउराली, वालुवा, सनीपा, जल्पा ताल, फाल्गुने, ढोरपाटन (पर्यटन पदमार्ग)
५. रिसल्लाचौरमा हिमाली फुटबल खेल रंगशाला निर्माण
६. हुकाममा स्याउको ठूलो पकेट क्षेत्र घोषणा
७. नदुंग खोला र काजरजंग खोलामा तटबन्द निर्माण

वडा नं. ६

१. तटबन्द : साँखोला र अधेरी खोलामा बाढी र पहिरोले सयौंभन्दा बढी जमिन र जंगलको क्षति गरेकोले सो क्षति रोक्नका लागि तटबन्दको माग
२. भोलुंगे पुल : ६ नं वडाको मयांग गाउँ र ४ नं. वडाको घुन्मा आसपास आवतजावत गर्नका लागि सानीभेरीमा १५० मी. को भोलुंगे पुल माग गर्ने
३. भवन : ६ नं. वडाको कुनै पनि सार्वजनिक भवन नभएकोले वडा कार्यालय भवन निर्माणको लागि माग

४. शिक्षातर्फ : श्री जनजागृती आधारभूत विद्यालय मयांगको नजिकै पहिरो गएको र सो विद्यालयको लागि तारजालीको पनि अति आवश्यक हुँदा तटबन्दका साथै तारजालीको माग गर्ने
५. संचार : संचारको अति असुविधा भएकोले फुर्का डाँडा वा विर्गुम डाँडमा टावरको माग गर्ने
६. सिंचाई : औल, काँडा, टोटकेपानी, डाँडाखर्क, सिंचाई

वडा नं. ७

१. त्रिवेणी, सिमलचौर मोटरपुल : ३५ मी.
२. सिमलचौर देखि खारखोलासम्म मोटरबाटो
३. सिंचाई : सेरजीखोला देखि यरनामसम्म सिंचाई
४. थरकीम खाडीगोठमा एन्सेल वा नमस्ते टावर निर्माण
५. जांगदेखि खासींगसम्म मोटरबाटो निर्माण
६. खेलकुद : भलिबल , फुटबल, क्रिकेट मैदान (भैसीखाल)
७. स्वास्थ्य चौकी भवन (माजिली ठाउँमा)

वार्ड नं ८

१. शिक्षा : मावि रिवांगचौरमा प्राविधिक शिक्षालय कृषि र कम्प्युटर । मसिना बगरमा खेलकुद रंगशाला ।
२. यातायात : त्रिवेणी, जांग, चारगाउँ, सिस्ने जोड्ने मोटरबाटो
३. ज्योतिबाङ्ग, कारतारा, खारखोला हुँदै रिवांगचौरसम्म मोटरबाटो
४. मोटरपुल : ज्योतिबाङ्ग, कारतारा पुल
५. त्रिवेणी जांग जोड्ने पुल
६. स्वास्थ्य : सामुदायिक हस्पिटल १५ शैय्याको रिवांगचौरमा
७. तटबन्दन : चारगाउँ वस्ती खरांग गरालीमा
८. सिमेन्ट उद्योग : भईदेउरालीमा
९. जटिवुटी प्रशोधन केन्द्र : खरांग
१०. सिस्ने बेस क्याम्प पाहुना घर रिवांगचौर
११. संचार : खाडीगोठ डाँडामा नमस्तेको टावर निर्माण
१२. वायु ऊर्जा फुर्का डाँडा

वार्ड नं. ९

१. मोटरपुल हालवांग
२. खाराबाङ्गमा उच्च मावि
३. हालवांगदेखि लावांग लालपाटन हुँदै डोल्पा ताली दुगाउँ जोड्ने मोटरबाटो
४. भो. पु. चक्टेचौर

५. ठूलो भेडाबाखा फारम कम्तीमा १००० को संख्या खारावाङ्ग
६. त्रिवेणीबाट सानो भेरीको तिरैतिर र गर हुँदै ठाकुर फागुने हुँदै बाग्लुंग जोड्ने मोटरबाटो र मोटर पुलहरू
७. जडिबुटी प्रशोधन केन्द्र, लावांगमा ।

वार्ड नं १०

१. एयरपोर्ट कुतेवास, थाम मैदान, कितगासम्म (लम्बाई ७०० मी.) (तक, बाच्छी)
२. वन विज्ञान क्याम्पस (तक)
३. हिमाली शहर (तक)
४. १५ शैय्या अस्पताल (तक)
५. विशाल रंगशाला (तक)
६. कृषि सडक : कुतेवास, तक, दारमा, घुम्लिबाङ्ग : लम्बाई ४० कि. मि. (हिमाली सडक)
७. जडिबुटी प्रशोधन केन्द्र : तक, बाच्छी
८. मातृभाषा विश्वविद्यालय (तक, बाच्छी) साहित्य कला केन्द्र
९. तटबन्द : तक, बाच्छी, घुम्लिबाङ्ग । तक नर्सिङ्ग खोला ।

वार्ड नं. ११

१. सिंचाई : तातुखोला देखि कालखोरे १५ कि. मि.
२. सामुदायिक स्याउ खेती खोरवाला, थामडाँडा, खोरे, ताँतु, सेपाल, राम्ला, गम्केवाङ्ग, थाम, मुइखार, थाम, छेरापाङ्गा, रिप्रप, गुरखुने, सिकुँ ।
३. खानेपानी : मुहान छेरापांगा (तल्लो सेरा, उपल्लो सेरा) १० कि. मि., ताँतु, खोरे (८०० मी.) । पैरा, दमचन, नाम्ती, खाबाँखै, खोरे, वाला, कोरालीबाङ्ग, कालखोरे ।
४. कृषि सडक : कालखोरे, ताँतु : २० कि. मि.
५. जडिबुटी तथा फलफूल प्रशोधन केन्द्र, दमचन
६. दमै ट्रस पुल, ३० मी.
७. कारलीबाङ्ग भो. पु. ६८ मी.
८. स्वास्थ्य चौकी स्थापना चेडी
९. वडा कार्यालय स्थापना चेडी
१०. संचार : मुइखार संचार टावर निर्माण योजना ।

वार्ड नं. १२

१. प्राविधिक क्याम्पस (कृषि, पशु, वन, स्वास्थ्य)
२. खेलकुद, रंगशाला
३. बाखा फारम

४. सिंचाई (कोल, वालुवा, छमारी, गोलखाँडा, चुम्घा)
५. कोल, वालुवा, पदमी सडकमा पक्की पुल
६. पर्वत मावि कोलमा खेलकुद मैदान निर्माण
७. वस्ती सुधार कोल ।

वार्ड नं. १३

१. सडक : ओखमा त्रिवेणी सडक । पदमी त्रिवेणी सडक निर्माण
२. कृषि फार्म : स्याउ, ओखर, टिमुर खेती
३. भवन : उच्च मावि भवन निर्माण, पिपलटुंग, धनपुर । स्वास्थ्य चौकी स्थापना पिपलटुंग ।
४. बाढीपहिरो : बाढीपहिरोले गरेको नोक्सानीको क्षतिपूर्ति उपलब्धी विर्गूमदेखि ओखमासम्म ।

वडा नं. १४

१. सडक : राङ्गसी हुँदै पानीचौर, नावांग लेक, भुमे गाउँपालिका वडा नं. ३ जुम्लाबाङ्ग जोड्ने ग्रामीण कृषि सडक
२. नाखादेखि जामाबगर हुँदै ज्योतिबाङ्ग, कासतारा, खारखोला, रिवाङ्गचौर, चारगाउँ जोड्ने ग्रामीण कृषि सडक
३. नाखादेखि सेपे लेक हुँदै भुमे गा. पा. वडा नं ५ सेरबाङ्ग जोड्ने ग्रामीण कृषि सडक
४. खेलकुद : गाउँपालिकास्तरीय रंगशाला राङ्गसी पानीचौर
५. कृषि : बाखा फारम (२०००) र जडिबुटी प्रशोधन उद्योग नाखा र राङ्गसी
६. स्वास्थ्य : सामुदायिक स्वास्थ्य केन्द्र (नाखा, गोठबाङ्ग) स्वास्थ्य चौकी टाढा भएकाले

गाउँपालिकास्तरबाट

१. सिंगो गाउँपालिकालाई छुनेगरी रिंगरोडको माग, त्यसको डिपीआर तयार गर्ने, बजेट तयार गर्ने र हाल्न लगाउने
२. मुख्य शहर : कोल गोलखाडाको डिपीआर तयार गर्ने, बजेट हाल्न लगाउने
३. तकसेरा हिमाली शहरको डिपीआर र बजेट
४. पालिकास्तरको रंगशाला रांगसी पानीचौरबारे डिपीआर र बजेट व्यवस्था
५. पाल्लोतरा मसिनाबगर (चारगाउँ) संभावित रंगशालाको अध्ययन
६. रिसल्ला रंगशाला संभावित अध्ययन एवं व्यवस्था
७. तकसेरा रंगशाला संभावित अध्ययन
८. क्यूवांगचौर रंगशाला संभावित अध्ययन
९. गाउँपालिकास्तरीय सामुदायिक हस्पिटल न्यूनतम् २५ शैय्याको डिपीआर तथा बजेट
१०. वडा नं. ५ मा बाखा फार्म (३०००)
११. वडा नं. ५ मा स्याउ फार्म ।

१२. खाम मगर साहित्य कला प्रतिष्ठानको गा. पा., प्रदेश र केन्द्रको सहकार्यमा स्थापना गर्न माग गर्ने ।

१३. सांगुरी, डोल्पा, दुनैसम्म र ढोरपाटनदेखि थाँकुरसम्म सुरुङ्ग मार्गको संभाव्यता अध्ययन गर्ने ।